

REVUE CÍRKEVNÍHO PRÁVA CHURCH LAW REVIEW

43

2/09

REVUE CÍRKEVNÍHO PRÁVA, ročník XV.

Nositel prestižní ceny Společnosti německých, českých, slovenských a rakouských právníků Karlovarské právnícké dny za nejlepší odborný právnícký časopis vydávaný v České republice za rok 2003 v soutěži českých a slovenských právníckých časopisů.

Recenzovaný odborný časopis. Vychází třikrát ročně.

Vydává Společnost pro církevní právo, Praha 1, Husova 8, IČ 62934121.

Adresa redakce: Sudoměřská 25, 130 00 Praha 3; e-mail SPCP@prf.cuni.cz; <http://spcp.prf.cuni.cz>.

Šéfredaktor: Prof. JUDr. Jiří Rajmund Tretera. Redaktorka: JUDr. Jana Nová. Redakční rada: JUDr. Miloš Holub, Ph.D.; ICLic. JUDr. Záboj Horák, Ph.D., LL.M.; JUDr. Štěpán Hůlka, Ph.D., LL.M.; ICDr. JUDr. Stanislav Příbyl, Ph.D.; Mgr. Stanislav Pšenička; Prof. JUDr. Valentin Urfus, CSc.

Toto číslo bylo odevzdáno k tisku dne 8. září 2009. Tiskne: JPM Tisk, Na Popelce 7, 150 00 Praha 5.

ISSN 1211-1635, reg. č. MK ČR E 7429.

© Společnost pro církevní právo, 2009.

*Toto číslo Revue církevního práva vyšlo za finanční podpory
Konference katolických biskupů Spojených států amerických
a Ministerstva kultury ČR.*

*This issue of Church Law Review was sponsored
by the United States Conference of Catholic Bishops
and the Ministry of Culture of the Czech Republic.*

Finanční podporu Společnosti pro církevní právo
na její ediční činnost směřujte laskavě na běžný účet
u České spořitelny, a. s., 111 21 Praha 1, Na Perštýně 1,
číslo:

1939518309/0800

OBSAH

D. Němec: Některé aspekty konkordátních smluv obecně a konkordátních smluv s postkomunistickými zeměmi speciálně	79	
A. Hrdina: Plinius Ml. Trajánovi o stíhání křesťanů	113	
DOKUMENTY		
Smlouva mezi Apoštolským stolcem a Albánskou republikou o některých ekonomických a daňových otázkách (2007/2008)	127	
Nález Ústavního soudu ČR ze dne 24. června 2009 (sp. zn. I. ÚS 663/06)	130	
ANOTACE A RECENZE		
Ján Jacoš: Cirkevné právo (S. Příbyl)	143	
DNES VÁM PŘEDSTAVUJEME		
Ústav pro studium totalitních režimů	147	
KRONIKA		
Ze Společnosti pro církevní právo	149	
Krátké zprávy	152	
NAŠE AKVIZICE	157	
UKÁZKY Z PŘIPRAVOVANÉHO SLOVNÍKU CÍRKEVNÍHO PRÁVA (14)		159

CONTENTS

D. Němec: Some Features of Concordatarian Agreements in General and Concordatarian Agreements with Post-Communist Countries in Particular	79
A. Hrdina: Pliny The Younger To Trajan on the Persecution of Christians	113
DOCUMENTS	
Agreement between the Holy See and the Albanian Republic Regarding Certain Economic and Fiscal Matters (2007/2008)	127
Finding of the Constitutional Court of the Czech Republic from 24 June 2009 (I. ÚS 663/06)	130
ABSTRACTS AND RECENSIONS	
Ján Jacoš: The Church Law (S. Přibyl)	143
PRESENTED TO YOU TODAY	
The Institute for the Study of Totalitarian Regimes	147
CHRONICLE	
From the Church Law Society	149
Brief news	152
OUR ACQUISITIONS	157
FROM THE PREPARED DICTIONARY OF CHURCH LAW (14)	159

INHALT

D. Němec: Einige Aspekte der Konkordatsverträge allgemein und insbesondere in Bezug auf die postkommunistischen Länder	79
A. I. Hrdina: Plinius der Jüngere: An Kaiser Trajan über die Verfolgung der Christen	113
DOKUMENTE	
Vertrag zwischen dem Heiligen Stuhl und der Albanischen Republik über einige ökonomische und steuerrechtliche Fragen	127
Erkenntnis des Verfassungsgerichts vom 24. Juni 2009 (Aktennummer I. ÚS 663/06)	130
ABSTRAKTA UND REZENSIONEN	
Ján Jacoš: Kirchenrecht (S. Příbyl)	143
HEUTE STELLEN WIR IHNEN VOR	
Institut für Forschung der totalitären Regime	147
CHRONIK	
Aus der Gesellschaft für Kirchenrecht	149
Kurze Nachrichten	152
UNSERE AKQUISITIONEN	157
PASSAGEN AUS DEM VORZUBEREITENDEN LEXIKON DES KIRCHENRECHTS (14)	159

INDICE

D. Něm ec: Alcuni aspetti dei contratti concordatari in genere e gli accordi concordatari con degli stati postcomunistici in particolare	79
A. Hrd ina: Plinio il Giovane a Traiano sulla persecuzione dei cristiani	113

DOCUMENTI

L'accordo fra la Santa sede e la Repubblica Albanese su alcune questioni economiche e finanziarie (2007/2008)	127
La sentenza della Corte Costituzionale della Rep. Ceca dal 24 giugno 2009 (I Cost. 663/06)	130

ANNOTAZIONI E RECENSIONI

Ján Jacoš: Diritto canonico (S. Příbyl)	143
---	-----

OGGI VI PRESENTIAMO

L'Istituto per lo studio dei regimi totalitari	147
--	-----

CRONACA

Dalla Società per il diritto delle Chiese	149
Notizie brevi	152

LE NOSTRE ACQUISIZIONI	157
------------------------------	-----

DAL NASCENTE DIZIONARIO DI DIRITTO CANONICO (14)	159
--	-----

Některé aspekty konkordátních smluv obecně a konkordátních smluv s postkomunistickými zeměmi speciálně

Damián Němec

1. Strany konkordátu

1.1 Stát

Státům jako subjektům mezinárodního práva, tedy i partnerům v mezinárodních smlouvách, se podrobně věnuje mezinárodní právo veřejné, které vyměňuje základní atributy státu (především území, obyvatelstvo a veřejnou moc) a pojednává o důsledcích změn ve státních útvarech (unie, fúze, rozpad, secese, dismembrance) především z hlediska sukcese (právního nástupnictví).¹ Celou touto problematikou se není možno v této studii zabývat.

Zároveň je třeba připomenout, že nelze ze strany politické moci považovat stát za jediného možného smluvního partnera konkordátní smlouvy, a to nejen z hlediska historického, ale i současného – příkladem jsou smlouvy uzavřené s Organizací pro osvobození Palestiny (usilující o vytvoření vlastního státu)² a s Organizací africké jednoty (nadstátní organizací).³ Také zde se projevuje skutečnost, že uzavírání konkordátních smluv se řídí primárně obyčejným mezinárodním právem. Naprostá většina v současné době platných konkordátních smluv je však uzavírána se státy.

¹Srov. např. MALENOVSKÝ, Jiří, *Mezinárodní právo veřejné. Jeho obecná část a poměr k vnitrostátnímu právu, zvláště k právu českému*, 4. opravené a doplněné vyd., Brno, Masarykova univerzita a Doplněk, 2004, 468 s. ISBN 80-210-3375-4 (MU), 80-7239-160-7 (Doplněk), s. 66–77; DAVID, Vladislav, SLADKÝ, Pavel, ZBORIL, František, *Mezinárodní právo veřejné*, 3. přepracované a doplněné vydání, Praha, Linde, 2006, 448 s. ISBN 80-7301-628-8, s. 123–125, 177–182; POTOČNÝ, Miroslav, ONDŘEJ, Jan, *Mezinárodní právo veřejné, Zvláštní část*, 5., doplněné a přepracované vyd., Praha, C. H. Beck, 2006, 512 s. ISBN 80-7179-536-4, s. 30–41.

²*Basic agreement between the Holy See and the Palestine Liberation Organisation*; podepsáno a počátek platnosti 15. 2. 2000. In *Acta Apostolicæ Sedis* XCII (2000), s. 853–861.

³*Cooperation agreement between the Organisation of African Unity (OAU) and the Holy See*; podepsáno a platnost 19. 10. 2000. In *Acta Apostolicæ Sedis* XCIII (2001), s. 15–18.

Pro toto pojednání je důležité rozdělení států z takových hledisek, které mají význam pro uzavírání mezinárodních smluv, především konkordátních smluv.⁴

1.1.1 Státy jednoduché a složené

Každý stát se dělí na organizační jednotky.

Z pohledu mezinárodního práva veřejného je však státem jednoduchým ten stát, jehož organizační jednotky nemají mezinárodněprávní subjektivitu, a nemohou tedy vstupovat do mezinárodněprávních vztahů.

Naproti tomu je státem složeným takový stát, jehož organizační jednotky mají alespoň limitovanou mezinárodněprávní subjektivitu. Příkladem v evropském prostoru jsou jednotlivé švýcarské kantony nebo německé spolkové země.

1.1.2 Státy se státním náboženstvím a státy nábožensky neutrální

Státy se státním náboženstvím (či často spíše vyznáním – např. v rámci křesťanství státy katolické, pravoslavné, protestantské a anglikánské) se vědomě hlásí k určitému náboženství, kterému přiznávají značná privilegia, přičemž lze rozlišit tradiční a moderní formu státního náboženství. Toto náboženské zakotvení státu je zpravidla výslovně vyjádřeno v ústavním zákoně.⁵

Státy s katolickým státním náboženstvím často uzavíraly konkordátní smlouvy, v nichž byla zakotvena privilegia katolické církve; tyto konkordáty byly po II. vatikánském koncilu na popud katolické církve revidovány. Naopak není tak snadné, aby uzavřel konkordátní smlouvu stát s jiným státním náboženstvím než katolickým, byť takové příklady existují (např. Rumunsko r. 1927, Tunisko r. 1964, Izrael r. 1993 a 1997, Maroko r. 1983/1984 – výměna listů mezi marockým králem a papežem zaručující náboženskou toleranci a základní postavení katolické církve v Maroku).

Státy nábožensky neutrální většinou proklamují, že v nich byla provedena odluka státu od církve. Odborníci rozlišují především francouzský, severoa-merický a německý model odluky, kdy však je posledně jmenovaný mnohými

⁴Srov. např. KRUKOWSKI, Józef, *Konkordaty współczesne. Doktryna, teksty (1964–1994)*, Warszawa, Civitas christiana, 1995, 495 s., ISBN 83-86368-03-9, s. 41–46; též DAVID, SLADKÝ, ZBOŘIL, *Mezinárodní právo veřejné*, s. 124–125.

⁵V současné době v Evropě spadají do této kategorie některé státy protestantské (Norsko, Dánsko, Island), jeden anglikánský (Velká Británie) a jeden pravoslavný (Řecko); katolický stát v konfesionálním významu již v Evropě není.

odborníky označován spíše jako systém kooperační⁶ – ten je v euro-americkém prostoru stále více přijímán;⁷ v různých modifikacích jej převzala také většina postkomunistických zemí.

Státy nábožensky neutrální uzavírají často konkordátní smlouvy, a to nejenom státy s převahou katolického obyvatelstva, ale i státy s převahou protestantského obyvatelstva (Estonsko r. 1998/1999, nové německé spolkové země po r. 1990)⁸ či dokonce s převahou obyvatelstva islámského vyznání (Kazachstán r. 1998/1999). Naprosto výjimečně však uzavírají konkordátní smlouvy státy, v nichž má většinu pravoslavné vyznání.

1.1.3 Státy demokratické a totalitní

Od skončení 1. světové války je nejvíc konkordátních dohod uzavíráno s demokratickými státy, kde je také oprávněná naděje na možnou efektivní kooperaci.

Přesto v témže období nebylo uzavírání smluv a dohod vyloučeno ani v případě totalitních nebo ne zcela demokratických států: smlouvy byly uzavřeny např. r. 1929 s Itálií, r. 1933 s Německem a r. 1953 se Španělskem; dohody byly uzavřeny s některými zeměmi komunistického bloku (s Maďarskem r. 1964, s Jugoslávií r. 1966 a s Polskem r. 1974). S výjimkou Španělska měly všechny tyto smlouvy a dohody obrannou funkci – zajistit pro katolickou církev alespoň nějakou míru (byť okleštěnou) svobody a možnosti působit a udržovat kontakty se Svatým (Apoštolským) stolcem; přesto však byly ze strany států často porušovány.

1.2 Svatý stolec – Apoštolský stolec

Již nadpis této podkapitoly ukazuje na terminologickou obtíž. V dřívějších dobách bylo zvykem, a to i v samotné vnitrocírkevní praxi, užívat termín *Sancta Sedes* – Svatý stolec; po II. vatikánském koncilu, především však od promulgace Kodexu kanonického práva v r. 1983, se stále častěji užívá termín *Sedes Apostolica*

⁶Pro nejednoznačnost pojmu odluha se proto stále více prosazuje termín *neidentifikace státu s náboženstvím* nebo *náboženská neutralita*, což je nesporným opakem modelu státního náboženství.

⁷Příkladem progresivity kooperačního modelu v evropském prostoru je Švédsko, které koncem 20. století provedlo postupně rozvázání pouta se státním protestantským náboženstvím a od roku 2000 je nábožensky neutrálním státem.

⁸Podíl katolíků v obyvatelstvu nových německých spolkových zemí tvoří asi 4 %, podíl evangelíků asi 26 %, většina populace nenáleží k žádné církvi či náboženské společnosti. Srov. BURGER, Quido (Hrsg.), *Staatskirchenrecht in den neuen Bundesländern*, Leipzig, Leipziger Universitätsverlag, 2000, 272 s. ISBN 3-934565-26-3, s. 7.

– Apoštolský stolec. V církevní praxi se tyto termíny užívají záměnně; v konkordátních smlouvách se však takřka výlučně užívá termínu *Svatý stolec*.⁹

Vymezení Svatého stolce (či Apoštolského stolce) jako subjektu mezinárodního práva veřejného vytvářelo a dosud vytváří v středoevropském prostoru citelné obtíže a nepochopení. Velmi často se místo o Svatém či Apoštolském stolci hovoří o Vatikánu; proto je zde nutné přesnější vymezení, a to především mezi těmito dvěma skutečnostmi.

1.2.1 Pojem Svatého (Apoštolského) stolce dle kanonického práva

Popisnou definici Svatého či Apoštolského stolce podává CIC/1983 v kán. 361:

Nomine Sedis Apostolicæ vel Sanctæ Sedis in hoc Codice veniunt non solum Romanus Pontifex, sed etiam, nisi ex rei natura vel sermonis contextu aliud appareat, Secretaria Status, Consilium pro publicis Ecclesiæ negotiis, aliaque Romanæ Curiæ Instituta.

Apoštolský stolec nebo také Svatý stolec označuje v tomto kodexu nejen papeže, ale též Státní sekretariát, Radu pro veřejné záležitosti církve a ostatní složky římské kurie, pokud z povahy věci nebo z textové souvislosti nevyplývá něco jiného.

Zde je jednoznačně patrné, že kanonické právo chápe termíny *Sancta Sedes* a *Sedes Apostolica* jako záměnné.

Z teologického rozboru této popisné definice vyplývá dvojitý prvek Svatého (Apoštolského) stolce:

- papež a úřad jeho primátu spojený se suverenitou duchovní povahy;
- papež s ostatními centrálními úřady katolické církve (zde je více zohledněno hledisko správního práva).¹⁰

1.2.2 Dikasterium Svatého (Apoštolského) stolce příslušné pro mezinárodní vztahy

Mezinárodní vztahy měla na starosti Rada pro veřejné záležitosti církve jmenovaná ve výše citovaném kán. 361 CIC/1983.

⁹Pouze v jediné smlouvě – ve Smlouvě o obnovení diplomatických styků s Maďarskem – jsou oba termíny užívány záměnně, a to shodně v maďarském i italském znění textu. Zajímavě je tento terminologický rozdíl uplatněn v konkordátu s Polskem (1993/1998), kde je v italském textu důsledně užíván termín *la Santa Sede*, zatímco v polském textu je důsledně užíván termín *Stolica Apostolska*. V ostatních smlouvách je vždy užíván termín *Svatý stolec*.

¹⁰MINNERATH, Roland, *L'Église et les États concordataires (1846–1981), La souveraineté spirituelle*, Paris, Cerf, 1983, 510 s., ISBN 2-204-02122-9.

Jan Pavel II. však provedl r. 1988 reformu římské kurie apoštolskou konstitucí *Pastor bonus*, v níž tuto radu vřadil do Státního sekretariátu jako jeho druhou sekci s názvem *Sectio de rationibus cum Civitatibus* – Sekce pro vztahy se státy.

Jejím posláním jsou tyto oblasti:

- diplomatické vztahy se státy a jinými veřejnoprávními společnostmi;
- smlouvy se státy;
- vztahy a smlouvy s mezinárodními organizacemi;
- péče o papežské legáty;
- v případě potřeby, ve spolupráci s dalšími dikasterii, jednání ve věci uspořádání místních církví (především diecézí), zvl. v případě jejich zřízení a změn.¹¹

1.2.3 Suverenita Svatého (Apoštolského) stolce

Papež sám (kán. 331 CIC/1983) i Svatý (Apoštolský) stolec tedy vystupují primárně jako centrální reprezentanti světové katolické církve, ne jako politické veličiny. Suverenita papeže a následně i Svatého (Apoštolského) stolce je proto specifické povahy. Není založena na stejném principu jako u států, ale na specifickém duchovním poslání papeže a Svatého (Apoštolského) stolce; proto hovoříme o duchovní (spirituální) suverenitě.

Tato duchovní suverenita Svatého stolce byla uznávána i v době, kdy papež neovládal žádné státní teritorium (od dobytí Říma italskými vojsky r. 1870 až do lateránských dohod s Itálií r. 1929), což vedlo k tomu, že i v této době Svatý stolec udržoval a navazoval diplomatické styky, vysílal legáty a uzavíral mezinárodní smlouvy,¹² a to mj. také s Československem.¹³

1.2.4 Svatý stolec v mezinárodním právu

Svatý stolec nadále vystupuje jako reprezentant katolické církve v mezinárodním právu, a to především na základě mezinárodního práva obyčejového. Navíc je jednou ze smluvních stran důležitých mnohostranných mezinárodních

¹¹IOANNES PAULUS II., *Pastor bonus*, Constitutio apostolica de Romana Curia (28. 6. 1988). In Acta Apostolicae Sedis LXXX (1988), s. 841–930. Též In Enchiridion Vaticanum 11. Documenti ufficiali della Santa Sede 1988–1989, č. 787–1083, s. 494–643; art. 40. 45–47.

¹²BARBERINI, Giovanni, *Le Saint-Siège, sujet souverain de droit international*, Paris, Cerf, 2003, 236 s., ISBN 2-204-07051-3, s. 37–40.

¹³V případě meziválečného Československa se v tomto období uplatnily všechny tři skutečnosti: navázání diplomatických styků na nejvyšší úrovni roku 1920, oboustranné vyslání a přijetí diplomatických zástupců, a uzavření mezinárodní smlouvy, byť rámcového rázu, v letech 1927/1928 (modus vivendi).

dohod uzavřených ve Vídni: Úmluva o diplomatických stycích (1961), Úmluva o konzulárních stycích (1963), Úmluva o smluvním právu (1969), Úmluva o zastoupení států v mezinárodních organizacích univerzální povahy (1975), Úmluva o sukcesi států ve vztahu ke smlouvám (1978) a Úmluva o právu smluv mezi státy a mezinárodními organizacemi nebo mezi mezinárodními organizacemi navzájem (1986). Ačkoli se v těchto úmluvách smluvní strany označují jako „státy“, jedním ze signatářů je i Svatý stolec.

Většinou je však v nauce mezinárodního práva veřejného Svatý stolec označován za zvláštní politický subjekt obdařený dílčí mezinárodně právní subjektivitou¹⁴ anebo subjektivitou *sui generis*.¹⁵ V kruzích, které odmítají přijmout takové pojetí mezinárodněprávní subjektivity Svatého stolce, nastala dvojí reakce: buď spiritualistického rázu, nebo etatického rázu.¹⁶ Druhý názor vycházející z postulátu, že jediným tvůrcem práva i jediným subjektem práva mezinárodního může být stát, byl charakteristický pro sovětskou právní školu, která odmítala duchovní suverenitu Svatého stolce, a proto vždy hovořila o Vatikánu,¹⁷ a to i v oblasti mezinárodních smluv.¹⁸

1.2.5 Stát Vatikánského Města

Po anexi Říma r. 1870 jednotkou Garibaldiho vojska vedenou Raffaelem Cadornou vznikla nesnadná politická situace: sjednocené italské království sice nabízelo papeži odškodnění a nemalé prerogativy, ale on je odmítal s tím, že by tím uznal akt, který označoval jako nelegální akt násilí. Tato diplomatická roztržka se označovala termínem *římská otázka*.

¹⁴MALENOVSKÝ, *Mezinárodní právo veřejné. Jeho obecná část a poměr k vnitrostátnímu právu, zvláště k právu českému*, s. 119–120; POTOČNÝ, ONDŘEJ, *Mezinárodní právo veřejné, Zvláštní část*, s. 215.

¹⁵SEIDL-HOHENVELDERN, Ignaz, *Mezinárodní právo veřejné*, 3. vyd. Praha, ASPI, 2006. 418 s. ISBN 80-7357-178-1, s. 150–151; DAVID, SLADKÝ, ZBOŘIL, *Mezinárodní právo veřejné*, s. 130–132.

¹⁶PŘIBYL, Stanislav, *Konfesněprávní studie*, Brno, L. Marek, 2007, 264 s. (Deus et gentes; sv. 8) ISBN 978-80-86263-95-3, s. 45.

¹⁷Přísně vzato je výraz *Vatikán* správně užíván pouze jako topografické označení jednoho z území nacházejícím se na dnešním teritoriu města Řím.

¹⁸Symptomatická je v této souvislosti i překladová praxe v socialistickém Československu: např. v překladu Vídeňské úmluvy o diplomatických stycích (1961), promulgované v Československu vyhláškou ministra zahraničních věcí č. 157/1964 Sb., se v čl. 16 odst. 3 praví: „Tento článek se nedotýká jakékoliv praxe prováděné přijímajícím státem, pokud jde o pořadí zástupce Vatikánu.“ Přitom znění v oficiálních jazycích (z evropských jazyků angličtina, francouzština a španělština) jasně hovoří o Svatém stolci: *the precedence of the representative of the Holy See, la préséance du représentant du Saint-Siège, la precedencia del representante de la Santa Sede*.

Po skončení 1. světové války bylo zřejmé, že se tato situace musí řešit, a to kompromisem, protože obnovení dřívějšího papežského státu bylo jasně nereálné. Tak nakonec došlo roku 1929 k podpisu lateránských dohod mezi Italským královstvím a Svatým stolcem (!), jimiž byl vytvořen nový papežský „mini-stát“ pod názvem Stát Vatikánského Města (*lo Stato della Città del Vaticano*) o spíše symbolické rozloze 44 ha a explicitně byla uznána suverenita Svatého stolce.¹⁹

Je však třeba konstatovat, že tento stát nemá v plné míře všechny atributy státu, především ne přirozeně se reprodukcující, vlastní výlučné a trvalé obyvatelstvo.

1.2.6 Postavení Státu Vatikánského Města vůči Svatému (Apoštolskému) stolci a v mezinárodním právu

Vzájemný vztah Svatého (Apoštolského) stolce a Státu Vatikánského Města byl a dosud je vysvětlován různě.

Značná část odborníků zaujímá monistické řešení, že pouze jeden z těchto dvou útvarů je subjektem mezinárodního práva: buď Svatý (Apoštolský) stolec (Stát Vatikánského Města je tu často představován jako jeho majetek), anebo Stát Vatikánského Města (vycházejí z postulátu, že pouze stát může být tvůrcem práva a subjektem mezinárodního práva), přičemž druhý názor je vyvrácen a vyvrácen samotnou skutečností pokračující mezinárodněprávní aktivity Svatého stolce v letech 1870–1929 bez územního základu.

Proto se více prosazuje dualistická koncepce, v níž je Svatý (Apoštolský) stolec chápán jako nositel duchovní suverenity, Stát Vatikánského Města pak jako nositel státní, světské (časné) suverenity,²⁰ zpravidla též jako garant plné nezávislosti a duchovní suverenity papeže a Svatého (Apoštolského) stolce.²¹

¹⁹KRUKOWSKI, Józef, *Kościół i Państwo. Podstawy relacji prawnych*, Wydanie II. Lublin, Redakcja Wydawnictw KUL, 2000, 408 s. ISBN 83-228-0856-9, s. 143–144; DAVID, SLADKÝ, ZBOŘIL, *Mezinárodní právo veřejné*, s. 130–131.

²⁰V mezinárodním právu veřejném vystupuje dokonce ještě třetí subjekt katolické církve: Suverénní řád maltézských rytířů, který do roku 1798 ovládal území Malty. Jeho mezinárodněprávní postavení uznávají pouze některé země, které s ním také udržují diplomatické styky (mezi nimi i Česká republika). V současné době se tento řád (také pomocí rozvětvené sítě svých spolupracovníků) orientuje na charitativní, sociální a humanitární činnost. SFOV. MALENOVSKÝ, *Mezinárodní právo veřejné. Jeho obecná část a poměr k vnitrostátnímu právu, zvláště k právu českému*, s. 120; SEIDL-HOHENVELDERN, *Mezinárodní právo veřejné*, s. 171; DAVID, SLADKÝ, ZBOŘIL, *Mezinárodní právo veřejné*, s. 132–134.

²¹MINNERATH, *L'Église et les États concordataires*, s. 70–81.

Praxe jde jednoznačně směrem dualistické koncepcce: Stát Vatikánského Města je smluvní stranou více mnohostranných mezinárodních smluv a členem více mezinárodních organizací regulující typicky profánní oblasti (poštovní styk, ochrana duševního vlastnictví, turistický ruch atd.).²² Dokonce je Stát Vatikánského Města ve dvou případech subjektem dvoustranné mezinárodní smlouvy se státem (konkrétně s Itálií), kdy se jedná o ražení a užívání měny (nejprve italské liry, pak eura), přičemž druhá smlouva již ve svém názvu zdůrazňuje, že prostřednictvím Státu Vatikánského Města je smlouvou vázán i Svátý (Apoštolský) stolec.²³

2. Současné konkordátní smlouvy s bývalými komunistickými zeměmi a postoj k dřívějším smluvním ujednáním

2.1 Současné konkordátní smlouvy s postkomunistickými zeměmi

2.1.1 Přehled platných a účinných smluv

První skupinu konkordátních smluv tvoří čtyři smlouvy z r. 1994 uzavřené s novými německými spolkovými zeměmi (a zároveň i některými dosavadními spolkovými zeměmi), kterými se realizuje nová úprava diecézní struktury na území dřívější Německé demokratické republiky. Svátý stolec čekal s tímto krokem až na situaci definitivní a faktické normalizace vnitroněmeckých poměrů, přičemž je evidentní, že za takovou situaci nepovažoval Německo politicky rozdělené na dva státy (Svátý stolec nikdy právně neuznal existenci Německé demokratické republiky jako samostatného státu). S jednou z těchto smluv – s Durynskem o zřízení diecéze Erfurt – souvisí také dílčí smlouva z r. 2002 o začlenění teologické fakulty v Erfurtu do svazku Erfurtské univerzity jako její katolické teologické fakulty. Jsou to tedy tyto smlouvy:

- *Smlouva se Saskem-Anhaltskem, Braniborskem a Saskem o zřízení diecéze Magdeburg (1994)*;
- *Smlouva s Braniborskem a Saskem o zřízení diecéze Žohřelec (1994)*;
- *Smlouva s Durynskem o zřízení diecéze Erfurt (1994)*;

²²KRUKOWSKI, *Kościół i Państwo*, s. 203.

²³*Convenzione monetaria tra lo Stato della Città del Vaticano e la Repubblica Italiana (3 dicembre 1991)*, podepsáno 3. 12. 1991, platnost 11. 7. 1994. In *Acta Apostolicæ Sedis* LXXXVI (1994) s. 648–650; *Convenzione monetaria tra lo Stato della Città del Vaticano e per esso la Santa Sede e la Repubblica Italiana, per conto della Comunità Europea*, podepsáno 29. 12. 2000, platnost 1. 5. 2001. In *AAS* XCII (2000), s. 750 – 756.

- *Smlouva s Hamburkem, Meklenburskem-Předním Pomořanskem a Šlesvickem-Holštýnskem o zřízení arcidiecéze a církevní provincie Hamburk (1994);*
- následně *Smlouva o začlenění teologické fakulty do erfurtské univerzity s Durynskem (2002).*

Druhou skupinu tvoří velké obecné smlouvy, které jsou fakticky konkordáty v úzkém slova smyslu (byť pouze smlouva s Polskem nese výslovně tento název). Převážnou část z nich tvoří smlouvy s novými německými zeměmi.

Jsou to tyto smlouvy:

- *Konkordát s Polskem (1993/1998);*
- *Smlouva se Saskem (1996/1997);*
- *Smlouva s Durynskem (1997);*
- *Smlouva s Meklenburskem-Předním Pomořanskem (1997);*
- *Smlouva s Lotyšskem (2000/2002);*
- *Smlouva s Braniborskem (2003/2004).*

Třetí skupinu tvoří konkordáty koncipované jako komplementární soubor (rovnocenných) dílčích smluv, v nichž má výchozí postavení smlouva o právních otázkách. Toto řešení bylo přijato v případě Chorvatska a Litvy. Jde o tyto smlouvy:

- *Smlouva o právních otázkách s Chorvatskem (1996/1997);*
- *Smlouva o spolupráci ve vzdělání a kultuře s Chorvatskem (1996/1997);*
- *Smlouva o duchovní službě katolickým věřícím v ozbrojených silách a policii s Chorvatskem (1996/1997);*
- *Majetková smlouva s Chorvatskem (1998);*
- *Smlouva o spolupráci ve vzdělání a kultuře s Litvou (2000);*
- *Smlouva o právních otázkách s Litvou (2000);*
- *Smlouva o duchovní službě katolíkům ve vojsku s Litvou (2000).*

Čtvrtou skupinu tvoří základní smlouva a na ni navazující dílčí smlouvy. Toto řešení je zcela standardním způsobem uplatněno v případě Slovenska, byť ještě nebylo dosaženo uzavření všech navazujících dílčích smluv předvídaných v základní smlouvě; jde tedy o tyto smlouvy:

- *Základní smlouva se Slovenskem (2000);*
- *Smlouva o duchovní službě katolickým věřícím v ozbrojených silách a ozbrojených sborech se Slovenskem (2002);*
- *Smlouva o katolické výchově a vzdělávání se Slovenskem (2004);*

K této skupině patří, zatím ještě bez dílčích smluv:

- *Základní smlouva s Bosnou a Hercegovinou (2006/2007)*.²⁴

Pátou skupinou jsou jednotlivé dílčí smlouvy. Pouze v případě Maďarska bylo uzavřeno více smluv, aniž by však tvořily komplementární celek:

- *Smlouva o duchovní službě v ozbrojených silách a pohraniční strážní s Maďarskem (1994)*;
- *Majetková smlouva s Maďarskem (1997/1998)*;
- *Smlouva o právních otázkách se Slovinskem (2001/2004)*;
- *Majetková smlouva s Albánií (2007/2008)*.²⁵

Jako šestou skupinu lze zařadit smlouvy výjimečné povahy – jednak jako tzv. malá obecná smlouva, která do malé míry podrobnosti řeší větší šíři oblastí vztahů a přitom obsahuje jen oblasti pro danou zemi aktuální, jednak výjimečná smlouva o obnovení diplomatických styků, tedy tyto smlouvy:

- *Smlouva s Kazachstánem (1998/1999)*;
- *Smlouva o úpravě vzájemných vztahů s Albánií (2002)*;
- *Smlouva o obnovení diplomatických styků s Maďarskem (1990)*.

2.1.2 Přehled podepsaných a dosud neratifikovaných smluv

O podepsání dojednané smlouvy je obvykle vydáno tiskové komuniké, proto lze takové případy poměrně dobře sledovat.

Zde se nám podařilo zjistit pouze jeden podepsaný a neratifikovaný návrh smlouvy:

- *Návrh smlouvy s Českou republikou (2002)*.

2.1.3 Přehled připravených a dosud nepodepsaných smluv

Sledování této oblasti je již daleko obtížnější. Podařilo se nám zjistit dva případy:

²⁴VUKŠIĆ, Tomo, *Firmato l'Accordo di base tra la Santa Sede e Bosnia ed Erzegovina*, L'Osservatore Romano, 12 maggio 2006, Anno CXLVI, N. 110 (44.252), s. 3. Od prof. Vukšiće jsme obdrželi text této základní smlouvy, včetně jejího dodatkového protokolu ještě před její ratifikací a následnou publikací v Acta Apostolicæ Sedis.

²⁵Zde vděčíme apoštolskému nunciovi v Tiraně arcibiskupu Giovanni Bulaitisovi za zaslání textu smlouvy podepsané 3. prosince 2007 elektronickou poštou ještě před její ratifikací následnou publikací v Acta Apostolicæ Sedis.

- *Připravený text smlouvy s Gruzií (připravený r. 2003)* – k podpisu nedošlo na nátlak gruzínské pravoslavné církve;²⁶
- *Připravený text Smlouvy o právu uplatňovat výhrady ve svědomí se Slovenskem (připravený r. 2005)* – k projednání ve vládě, tedy ani k podepsání nedošlo z politických důvodů.²⁷

Text prvního uvedeného návrhu se nám nepodařilo získat; jde o diplomaticky příliš delikátní záležitost.

Souhrnný přehled všech těchto smluv i s jejich dalšími údaji je obsažen v tabulce Přehled konkordátních smluv s postkomunistickými zeměmi, uvedené v příloze k tomuto článku.

2.2 Postoj k dřívějším smluvním ujednáním

2.2.1 Smlouvy dosud platné

Po sjednocení Německa začleněním dosavadní Německé demokratické republiky fúzí do Spolkové republiky Německo spojeného s přijetím jejího právního režimu v takto nově vytvořených německých spolkových zemích bylo pro Svatý stolec možné přistoupit ke smluvním úpravám vztahů státu a katolické církve na tomto území.

Se sjednocením Německa se vyřešila i pro tato území otázka platnosti a závaznosti meziválečných smluv, především říšského konkordátu (1933). Sporná otázka jeho platnosti po 2. světové válce byla závazně vyřešena judikátem spolkového ústavního soudu ze dne 16. 3. 1957; Svatý stolec tedy vycházel z toho, že říšský konkordát platí v celém Německu, i v jeho východní části. Německá demokratická republika se však necítila být říšským konkordátem vázána a postupovala bez ohledu na něho, aniž se snažila ukončit jeho platnost – nastal tu tedy „otevřený stav“. Protože říšský konkordát nerušil předchozí konkordáty, ale byl spíše jejich doplňkem a odkazoval na ně, vztahovaly se na

²⁶*Annulata firma accordo Georgia-Santa Sede* (20. 9. 2003). 30 giorni in breve – Sommario, Ottobre 2003. Dostupné na <http://www.30giorni.it/it/brevi.asp?id=67> [cit. 2. 8. 2007]. Text této smlouvy se nám dosud nepodařilo opatřit. Zde vděčíme P. Rolandasovi Makrickasovi, sekretáři Apoštolské nunciatury v Tbilisi, za sdělení, že tento připravený text smlouvy nelze po diplomatickém incidentu zveřejnit a že připravená smlouva měla povahu základní smlouvy. SEGRETERIA NUZIATURA TBILISI, *Comunicazione* [online]. Zpráva pro: Damián NĚMEC, 12. 12. 2007 [cit. 13. 12. 2007]. Osobní komunikace.

²⁷*Návrh zmluvy medzi Slovenskou republikou a Svätou Stolicou o práve uplatňovať výhrady vo svedomí*, nepodepsáno. Revue církevního práva č. 31 – 2/05, s. 149–152; také in MORAVČÍKOVÁ, Michaela (ed.), *Výhrady vo svedomí – Conscientious objections*, Bratislava, Ústav pre vzťahy štátu a cirkvi, 2007, 720 s. ISBN 978-80-89096-28-2; s. 703–706.

příslušné části území východního Německa také ustanovení buď konkordátu s Pruskem (1929), anebo konkordátu s Bádenskem (1932).

Svatý stolec chtěl nadále vycházet z výše zmíněných smluv uzavřených v meziválečném období, čímž podtrhoval a prosazoval své přesvědčení o kontinuitě jednoho jediného německého státu. Vlády nových spolkových zemí však zamýšlely dojít k novému a výlučnému smluvnímu uspořádání, tak jak to učinily začátkem 90. let smlouvami s evangelickými církvemi. Nadto bylo třeba vzít v úvahu, že dost věcí se od meziválečné doby změnilo, takže má své uplatnění i zásada *rebus sic stantibus*.²⁸

Výsledkem je kompromisní řešení, mající své pragmatické zakotvení: na jedné straně je v nových smlouvách použit odkaz na meziválečné konkordáty, na druhé straně je většina právní materie řešena nově, jen výjimečně nové smlouvy obsahují ve svých ustanoveních výslovné odkazy na meziválečné konkordáty, přičemž tu většinou dochází pro danou spolkovou zemi buď ke zrušení platnosti jejich jednotlivých ustanovení, anebo k prohlášení, že stát nebude nadále používat konkrétní (de iure nezrušená) ustanovení meziválečných konkordátů.

Tyto skutečnosti jsou vyjádřeny v preambulích takřka všech nově uzavřených smluv, a proto je vhodné uvést tu příklad. Pro důraz na preciznost vyjádření budeme v tomto případě uvádět německé znění a jeho český překlad.

Smlouva s Durynskem o zřízení diecéze Erfurt (1994):

... wird unter Berücksichtigung des in Geltung stehenden Konkordats zwischen dem Heiligen Stuhl und dem Deutschen Reich vom 20. Juli 1933, soweit es den Freistaat bindet, und in Würdigung des Vertrages des Freistaates Preußen mit dem Heiligen Stuhl vom 14. Juni 1929 der folgende Vertrag geschlossen:

... přihlížejíce k platnému konkordátu mezi Svatým stolcem a Německou říší z 20. července 1933, nakořik zavazuje tento Svobodný stát, a berouce v potaz smlouvu Svobodného státu Prusko se Svatým stolcem z 14. června 1929 se uzavírá tato smlouva:

Vyjádření s obdobným obsahem, tedy s odkazem na meziválečné smlouvy, se nachází ve třech smlouvách o zřízení nových diecézí, vždy ve slovně identickém znění v čl. 3, tedy

²⁸HEUERMANN, Bernd, *Die Verträge zwischen dem Apostolischen Stuhl und der neuen Ländern der Bundesrepublik Deutschland* (licenciátní práce), München, Ludwig-Maximilians-Universität, Kanonistisches Institut, 2000, 228 s., s. 82–89; BURGER, *Staatskirchenrecht in den neuen Bundesländern*, s. 10–12.

Smlouva se Saskem-Anhaltskem, Braniborskem a Saskem o zřízení diecéze Magdeburg (1994);

Smlouva s Braniborskem a Saskem o zřízení diecéze Zhořelec (1994);

Smlouva s Durynskem o zřízení diecéze Erfurt (1994):

Die Besetzung des Bischöflichen Stuhles erfolgt entsprechend Artikel 6 des Vertrages des Freistaats Preußen mit dem Heiligen Stuhl vom 14. Juni 1929.	Obsazení biskupského stolce proběhne podle čl. 6 smlouvy Svobodného státu Prusko se Svatým stolcem z 14. června 1929.
---	---

A k tomu stanoví dodatkový protokol k tomuto článku (se změnou jedině ve vyjmenování příslušných spolkových zemí):

Die Ernennung eines Koadjutors erfolgt entsprechend Artikel 7 des Vertrages des Freistaates Preußen mit dem Heiligen Stuhl vom 14. Juni 1929.	Jmenování biskupa koadjutora proběhne podle čl. 7 smlouvy Svobodného státu Prusko se Svatým stolcem z 14. června 1929.
---	--

Der Freistaat Thüringen wendet Artikel 16 des Konkordates zwischen dem Heiligen Stuhl und dem Deutschen Reich vom 20. Juli 1933 nicht an.	Svobodný stát Durynsko neuplatní ustanovení čl. 16 konkordátu mezi Svatým stolcem a Německou říší z 20. června 1933.
---	--

Obdobné vyjádření lze nalézt v čl. 5 odst. 2 *Smlouvy s Durynskem (1997)*:

Für die Besetzung des Bischöflichen Stuhls von Fulda gilt Artikel 6 des Vertrages des Freistaates Preußen mit dem Heiligen Stuhl vom 14. Juni 1929. Bezüglich des Bischöflichen Stuhls von Dresden-Meißen findet die in Artikel 111 Absatz 1 des Badischen Konkordats vom 12. Oktober 1932 getroffene Regelung in Verbindung mit Artikel 14 Absatz 1 Satz 2 des Konkordats zwischen dem Heiligen Stuhl und dem Deutschen Reich vom 20. Juli 1933 Anwendung. Im Fall der Besetzung des Bischöflichen Stuhls von Fulda richtet das Kathedalkapitel die Anfrage, ob Bedenken allgemeiner politischer Natur bestehen, auch an den Ministerpräsidenten des Freistaats Thüringen. Im Fall der Besetzung des Bischöflichen Stuhls von Dresden-Meißen geht die entsprechende Anfrage vom Heiligen Stuhl aus.

Pokud jde o obsazování biskupského stolce ve Fuldě, platí článek 6 smlouvy Svobodného státu Prusko se Svatým stolcem z 14. června 1929. Ve vztahu k biskupskému stolci Drážďany-Míšeň se použije článek III. odst. 1 Bádenského konkordátu z 12. října 1932 ve spojení s článkem 14 odst. 1 věta 2 konkordátu mezi Svatým stolcem a Německou říší z 20. července 1933. V případě obsazování biskupského stolce ve Fuldě se katedrální kapitula dotáže též ministerského předsedy Svobodného státu Durynsko, zda neexistují pochybnosti všeobecně politické povahy. V případě obsazování biskupského stolce Drážďany-Míšeň klade tento dotaz Svatý stolec.

Lze tedy hovořit o trvajících, ale fakticky silně limitované platnosti tří meziválečných konkordátů – s Pruskem (1929), s Bádenskem (1932) a říšského konkordátu (1933) – pro nové německé spolkové země.²⁹

2.2.2 Smluvní ujednání výslovně zrušená novými smlouvami

Výslovné zrušení celého předchozího smluvního ujednání novou smlouvou není v případě konkordátních smluv častou záležitostí.

---

²⁹GRAULICH, Markus, *Relazioni internazionali giuridiche bilaterali tra la Santa Sede e gli Stati: esperienze e prospettive nella sfera educativa della Germania*, In ŠMID, Marek, VASIL, Cyril (ed.), *Relazioni internazionali giuridiche bilaterali tra la Santa Sede e gli Stati: esperienze e prospettive*, Città del Vaticano, Libreria Editrice Vaticana, 2003. 364 s. ISBN 88-209-7431-2, s. 141–158; s. 141–142, 145–148.

Maďarsko

Maďarsko v meziválečném období neuzavřelo žádnou konkordátní smlouvu ani nebylo žádnou dřívější smlouvou vázáno. V době komunistického režimu došlo r. 1964 k podepsání dokumentu, který nebyl formální dohodou, spíše to byl závazný oboustranný zápis závěrů dosavadního jednání (jmenování nových pěti biskupů, text přísahy věrnosti skládaný biskupy a postavení papežské maďarské akademie v Římě), dále protokol o 12 bodech obsahující stanoviska obou stran (kde nedošlo ke shodě) a dvě přílohy. Tyto dokumenty měly sloužit jako podklad pro budoucí širší dohodu, k níž ale do pádu komunistického režimu nedošlo. Jejich text nebyl nikdy oficiálně zveřejněn.³⁰

Derogační klauzule je obsažena ve smlouvě o znovunavázání diplomatických styků s Maďarskem (1990) v č. 3, (nečíslovaný) druhý odstavec:

Di conseguenza, le due parti considerano superate le intese parziali raggiunte con l'Atto sottoscritto a Budapest il 15 settembre 1964 con gli annessi Protocollo e due Allegati e le dichiarano pertanto abrogate.

V důsledku řečeného obě strany považují za překonané dílčí dohody uzavřené písemně v Budapešti 15. září 1964 s připojeným protokolem a dvěma přílohami, a vyhláší je proto za zrušené.

Lotyšsko

Lotyšsko je zemí s převahou obyvatelstva protestantského vyznání, přesto již r. 1922 uzavřelo konkordát, který nebyl uzavřen na neurčitou dobu, ale na tři roky s tím, že se periodicky mlčky prodlužuje o stejnou dobu.

Lotyšsko bylo r. 1940 okupováno Sovětským svazem, r. 1941 obsazeno nacistickými vojsky a r. 1944 dobyto Rudou armádou. Tím samostatný stát zanikl

---

³⁰Neoficiálně byl text tohoto protokolu zveřejněn prof. Barberinim, který zpracovává pozůstalost po kard. Casarolim – viz *Atto e Protocollo con Allegati firmati a Budapest* (15. 9. 1964). In BARBERINI, Giovanni (ed.), *La politica del dialogo. Le carte Casaroli sull'Ostpolitik Vaticana*, Bologna, Società editrice il Mulino, 2008, X + 882 s. ISBN 978-88-15-12642-9, s. 156–171. Srov. též BARBERINI, Giovanni, *Ostpolitik della Santa Sede, Un dialogo lungo e faticoso*, Bologna, Società editrice il Mulino, 2007, XIV + 420 s. ISBN 978-88-15-11976-6, s. 193–200; CASAROLI, Agostino, *Trýzeň trpělivosti. Svatý stolec a komunistické země (1963–1989)*, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství, 2001, 306 s. ISBN 80-7192-621-3, s. 100–102; JULG, Jean, *L'Église et les États. Histoire des concordats*, Paris, Nouvelle Cité, 1990, 360 s. ISBN 2-85313-231-5, s. 247; MINNERATH, *L'Église et les États concordataires (1846–1981)*, s. 85; KRUKOWSKI, *Konkordaty współczesne*, s. 422.

a na území Lotyšska byla uplatněna sovětská legislativa.³¹ Svatý stolec nikdy anexi baltských států diplomaticky neuznal.

Protože došlo v průběhu desetiletí ke značné změně poměrů, po r. 1990 byl předchozí konkordát považován za zastaralý a neuplatnitelný na základě klauzule *rebus sic stantibus*, což je explicitně vyjádřeno v preambuli nově uzavřené smlouvy s Lotyšskem (2000/2002):

Considering that in 1922 a Concordat was signed between the Holy See and the Republic of Latvia, which, given the changes that have occurred at both the national and international levels, should be now replaced by a new international Agreement;

berouce v úvahu, že byl v roce 1922 podepsán Konkordát mezi Svatým stolcem a Lotyšskou republikou, který má být vzhledem ke změnám, jež nastaly jak na národní, tak na mezinárodní úrovni, nyní nahrazen novou mezinárodní smlouvou,

2.2.3 Smluvní ujednání zrušená jiným způsobem

Litva – dodatečná nemožnost plnit smlouvy

Litva je mezi baltskými zeměmi jediná s převahou obyvatelstva katolického vyznání. Tomu odpovídal i text konkordátu uzavřeného v r. 1927, který katolické církvi přiznal velkou roli v životě společnosti, především uznáním role Katolické akce.³²

Litva byla r. 1940 okupována Sovětským svazem, r. 1941 obsazena nacistickými vojsky a r. 1944 dobyta Rudou armádou. Tím samostatný stát zanikl a na území Lity byla uplatněna sovětská legislativa.³³ Svatý stolec nikdy anexi baltských států diplomaticky neuznal.

Na druhé straně došlo bezesporu k situaci dodatečné nemožnosti plnění smluv. Především po obnovení baltských států po rozpadu Sovětského svazu byla již v mnoha směrech situace natolik odlišná, že jistě bylo možné uplatnit

³¹BALODIS, Ringolds, *State and Church in Latvia*. In ROBBERS, Gerhard (ed.), *State and Church in the European Union*, 2nd edition, Baden-Baden, Nomos, 2005, 598 s. ISBN 3-8329-1311-4; s. 253–281; zde s. 256–257.

³²JULG, *L'Église et les États. Histoire des concordats*, s. 174–175; MINNERATH, *L'Église et les États concordataires (1846–1981)*, s. 442.

³³KUZNECOVIENE, Jolanta, *State and Church in Lithuania*. In ROBBERS, Gerhard (ed.), *State and Church in the European Union*, 2nd edition, Baden-Baden, Nomos, 2005, 598 s. ISBN 3-8329-1311-4; s. 283–303; zde s. 284–286.

klauzuli *rebus sic stantibus*, a proto byly dojednány smlouvy, které obsahují některá věcně odlišná ustanovení než předchozí konkordát.

Nové smlouvy podepsané s Litvou r. 2000 se o předchozím konkordátu nezmiňují, jeho zánik je však zcela jasnou skutečností.

Polsko – zrušení konkordátu státem pro porušení smlouvy Svatým stolcem?

Polsko uzavřelo v meziválečném období r. 1925 konkordát, který byl opravdu důkladnou smlouvou. Pro Polsko měl nesmírný význam především z mezinárodního hlediska – šlo tu o další, diplomaticky velmi silné uznání nové polské státnosti.

Na další osud konkordátu měly největší vliv změny v důsledku 2. světové války. Nejprve nebylo možné ve válečném období konkordát v praxi uplatňovat, protože Polsko bylo okupováno Německem a Sovětským svazem. Po skončení 2. světové války se v Polsku dostaly k moci komunistické síly, a to se značnou pomocí Sovětského svazu, jehož vlivu podléhaly.

Svatý stolec během 2. světové války uskutečnil na některých územích administrativní změny pohybující se na samé hraně textu konkordátu (jmenováním administrátorů pro jednotlivá území apod.), což bylo možno – při troše dobré vůle – označit za nezbytná krátkodobá provizorní opatření, avšak – při troše zlé vůle (která na straně polských orgánů po 2. světové válce nechyběla) – za porušení konkordátu.

V této situaci polská vláda rozhodnutím z 19. října 1945 deklarovala, že konkordát byl zrušen vinou Svatého stolce, který ve válečném období měl některými administrativními zásahy porušit ustanovení konkordátu. Tato deklarace, která navíc nebyla ani právně náležitým způsobem publikována, však vyjadřovala spíše mínění vládnoucí moci, ani v samotném Polsku nedošla plného uznání a byla prosazena pouze hrubou silou. Svatý stolec ji nikdy neakceptoval.³⁴

Na druhé straně Polsko hned po vypovězení konkordátu přijalo novou legislativu, která byla v hrubém rozporu s konkordátem. Zde by tedy měl Svatý stolec důvod deklarovat, že konkordát byl porušen vinou Polska; nikdy to však neudělal, naopak se snažil o konsensuální řešení. Nejprve akceptoval dvě rámcové dohody polského episkopátu s vládou (v letech 1950 a 1956), následně sám

³⁴NĚMEC, Damián, *Mezinárodní smlouvy mezi Apoštolským stolcem a Polskem, Rakouskem a Československem v období mezi dvěma světovými válkami*. In KOUCKÁ, Ivana, PAPAÍK, David (ed.), *Politický katolicismus v nástupnických státech Rakousko-uherské monarchie v letech 1918 – 1938*, Olomouc, Univerzita Palackého, 2001, 246 s. ISBN 80-244-0372-2; s. 43–72; zde s. 53–60.

vyvinul diplomatickou aktivitu, která vedla r. 1976 k podepsání taktéž rámcové dohody se Svatým stolicem.³⁵

Po pádu komunistického režimu v r. 1989 nastala obnova normálních vztahů i politických a právních poměrů v Polsku. Do toho zapadá dojednání nového konkordátu, který byl podepsán r. 1993. Jeho text se diplomaticky nezmiňuje ani o konkordátu z r. 1925, ani o smluvním ujednání z r. 1976 – v obou případech jistě šlo také uplatnit klauzuli *rebus sic stantibus*, navíc ujednání z r. 1976 byla evidentně prozatímní povahy. Bezesporu však dřívější konkordát a dohoda z r. 1976 byly obsahově překonány a nahrazeny novým konkordátem, takže je třeba je považovat z více legitimních právních důvodů za zrušené.

Československo – jednostranné zrušení smlouvy státem?

V Československu byly po r. 1918 zpočátku vztahy mezi státem a katolickou církví velmi napjaté, což vyvrcholilo r. 1925 tzv. Marmaggiho aférou. Po uklidnění situace r. 1926 došlo následně v letech 1927/1928 k uzavření alespoň rámcové dohody se Svatým stolicem. Proto se nenazývala konkordát, ale *modus vivendi* (vůbec první v dějinách) a ve své podstatě byla spíše *pactum de contrahendo*. Tato smlouva byla konsignována 17. prosince 1927, schválena v ministerské radě (na rozdíl od konkordátu, který musí být ratifikován v zákonodárném shromáždění) 20. ledna 1928, a vstoupila v platnost výměnou reverzálních (oboustranných) nót československého ministra zahraničních věcí z 29. ledna 1928 a státního sekretáře dne 2. února 1928.

Modus vivendi začal být po skončení 2. světové války znovu uplatňován. Brzy po Únoru 1948 však bylo jasné, že se státní moc nebude na jeho ustanovení ohlížet. Svatý stolec s odvoláním na provedenou pozemkovou reformu prohlásil, že se necítí být vázán modem vivendi, což potvrdil jmenováním olomouckého arcibiskupa Josefa Matochy 3. května 1948 bez předběžných konzultací s vládou, během dalších jednání mezi biskupy a vládou však na modus vivendi bylo vícekrát poukazováno jako na závazný. Po neúspěchu jednání došlo k faktickému

³⁵Text této dohody nebyl oficiálně publikován, neoficiálně byl text tohoto protokolu zveřejněn prof. Barberinim, který zpracovává pozůstalost po kard. Casarolim – viz *Protocollo firmato tra Santa Sede e Governo polacco* (5. 7. 1974). In BARBERINI (ed.). *La politica del dialogo*, s. 688–670. Stov. též BARBERINI, *Ostpolitik della Santa Sede*, s. 309–319; RYNKOWSKI, Michał, *State and Church in Poland*, In ROBBERS, Gerhard (ed.), *State and Church in the European Union*, 2nd edition, Baden-Baden, Nomos, 2005, 598 s. ISBN 3-8329-1311-4, s. 419–438 ; zde s. 426–427; NĚMEC, *Mezinárodní smlouvy mezi Apoštolským stolicem a Polskem, Rakouskem a Československem v období mezi dvěma světovými válkami*, s. 426–427; CASAROLI, Trýzeň *trpělivosti*, s. 235–236. 274–287.

vypovězení modu vivendi r. 1949 vydáním zákona č. 218/1949 Sb., o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností, který ve svých závěrečných ustanoveních ruší všechnu dosavadní legislativu pro vztahy státu a církví, aniž však byl modus vivendi formálně ukončen. Zde by Svatý stolec mohl namítat porušení modu vivendi, což však neučinil. Při dalších nesnadných jednáních mezi Svatým stolicem a vládou se již z modu vivendi nemohlo vycházet.³⁶

Po „sametové revoluci“ r. 1989 se znovu vztahy mezi státem a katolickou církví stavěly na zákonném základě. V rámci politických jednání bylo konstatováno, že dostatečnou právní základnou se jeví mezinárodní smlouvy a deklarace lidských a občanských práv a že není třeba se vracet k velmi rámcové a již překonané (obsoletní) smlouvě z dvacátých let. Tím došlo na základě shody mezi smluvními stranami mlčky ke zrušení modu vivendi, též na základě uplatnění klauzule *rebus sic stantibus*.

Po rozpadu federace a vzniku dvou samostatných států – České republiky a Slovenské republiky – k 1. 1. 1993 se oba státy vydaly poněkud odlišnou cestou.

Slovenská republika prožívala nemalé vnitřní problémy, jasně se projevující v politické nestabilitě – tu nejlépe dokládá dvojí *comeback* prvního premiéra Vladimíra Mečiara. Po vytvoření stabilnější vládní koalice bez tohoto politika a jeho strany došlo k rozhodnutí řešit vztahy s katolickou církví i ostatními církvemi a náboženskými společnostmi smluvní cestou. Výsledkem bylo uzavření a rychlá ratifikace základní smlouvy v r. 2000 a posléze jejího protějšku s dalšími církvemi a náboženskými společnostmi v r. 2002. Dále byly podepsány a ratifikovány navazující dílčí smlouvy: r. 2002 o duchovní službě v ozbrojených silách a sborech a r. 2004 o spolupráci v oblasti výchovy a vzdělávání – v obou případech byl souběžně s textem smlouvy se Svatým stolicem připravován velmi obdobný text smlouvy s dalšími církvemi a náboženskými společnostmi, který byl po ratifikaci smluv se Svatým stolicem velmi brzy schválen parlamentem.³⁷ Roku 2005 pokročily do finální fáze přípravy textu opět dvou smluv (jedna se Svatým stolicem, druhá s dalšími církvemi a náboženskými společnostmi) ohledně uplatňování práva na výhrady ve svědomí; protože premiér Vladimír Dzurinda oznámil, že jeho strana nebude podporovat kladné projednání těch-

³⁶KAPLAN, Karel, *Stát a církev v Československu v letech 1948–1953*, Praha – Brno, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR – Doplněk, 1993, 440 s. ISBN 80-85270-22-6 (Ústav pro soudobé dějiny AV ČR) – 80-86765-27-6 (Doplněk), s. 60–66.

³⁷Viz NĚMEC, Damián, *Konkordátní smlouvy*, in, *Revue církevního práva* č. 42 –1/09, s. 26, pozn. 42.

to návrhů ve vládě, došlo k rozpadu vládní koalice a k předčasným volbám, po nichž je další projednávání těchto smluv zablokováno. Dále je třeba – na základě základní smlouvy se Svatým stolcem i smlouvy s ostatními církvemi a náboženskými společnostmi – jednat o majetkové smlouvě; vážná jednání však dosud ještě nezačala.

V České republice bylo v druhé polovině 90. let stále více zřetelné, že je vhodnější postavit v politicky nepřilíhající situaci vztahy mezi státem a katolickou církví, a tím i její právní situaci (následně na principu parity i právní situaci dalších církví a náboženských společností), na stabilnějším základě mezinárodní smlouvy. Tak došlo po jednáních vedených menšinovou vládou sociálně demokratické strany (ukončených těsně před volbami do poslanecké sněmovny r. 2002) k podpisu rámcové smlouvy o vzájemných vztazích v červenci r. 2002 (již za nové koaliční vlády pod vedením téže sociálně demokratické strany). Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky však v květnu 2003 vyslovila nesouhlas s její ratifikací (paradoxně s velkou podporou poslanců sociálně demokratické strany), a proto je další osud této smlouvy dosud otevřený; pravděpodobně bude muset být dojednána její úprava, aby takto pozměněný text mohl být znovu předložen k ratifikačnímu procesu.

Jugoslávie

Jugoslávie je ze států zmíněných v této podkapitole jediná, která neměla platnou smlouvu z meziválečného období. Konkordát sice byl r. 1935 podepsán a kladně projednán v dolní komoře parlamentu, ale byl pod nátlakem pravoslavné církve zamítnut v horní komoře parlamentu, takže nikdy nebyl ratifikován.³⁸

Během okupace Jugoslávie v letech 1941–1945 byla katolická církev tvrdě pronásledována, po vítězství partyzánských sil pod vedením Josipa Broze – Tita pronásledování ještě zesílilo.

Od roztržky Jugoslávie se Sovětským svazem r. 1948 nastal mírně jiný vývoj, k citelnému zlepšení však došlo až v 60. letech. Na základě nesnadných jednání se Svatým stolcem pak bylo r. 1966 podepsáno alespoň rámcové dorozumění se Svatým stolcem pod názvem *protokol z jednání*, byly navázány provizorní

---

³⁸Svatá synoda srbské pravoslavné církve dokonce pohrozila exkomunikací všem pravoslavným poslancům, kteří by hlasovali pro ratifikaci konkordátu mezi Apoštolským stolcem a Jugoslávií. MINNERATH, *L'Église et les États concordataires (1846–1981)*, s. 444–445; JULG, *L'Église et les États. Histoire des concordats*, s. 176.

diplomatické styky a nastalo mírné uvolnění pronásledování církví.³⁹ Tento protokol z jednání je také jediným smluvním ujednáním mezi Svatým stolicem a komunistickými vládami, které bylo (byť později) poloúředně zveřejněno.⁴⁰

Po r. 1990 došlo k rozpadu dosavadního federálního státu, což bylo provázáno občanskou válkou a mnohými násilnostmi. Tím došlo bezesporu k situaci dodatečné nemožnosti plnit smluvní závazky; navíc dokument z r. 1966 měl provizorní povahu a byl určen pro jiné podmínky, takže tu lze bezesporu uplatnit i klauzuli *rebus sic stantibus*.

Z nástupnických států Jugoslávie dosud podepsaly konkordátní smlouvy r. 1996 a 1998 Chorvatsko, r. 2001 Slovinsko a r. 2006 Bosna a Hercegovina.

2.3 Shrnutí současných konkordátních smluv a jejich postojů k dřívějším ujednáním

Z výše uvedených dvou podkapitol je patrné, že *uplatnění konkordátních smluv* je zcela standardní v těch zemích, kde katolíci tvoří většinu z osob hlásících se k církvím a náboženským společnostem – zde nejvíce zaostává Česká republika, která dosud (již sedm let po podpisu!) nedospěla k ratifikaci konkordátní smlouvy, ba dokonce v případě vypracování a zveřejnění návrhu nového občanského zákoníku, v němž měl být opět zakotven obligatorní civilní sňatek, dle našeho

³⁹SERAFIMOVA, Maria – YAKOVA, Iveta, *Bulharsko – nové dimenzie religiozity*, In *Štát a cirkev v postsocialistickej Európe*, Bratislava, Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, 2003, 156 s. ISBN 80-09096-11-5, s. 22–34, zde s. 24–26; SZILAGYI, Georgina – FLORA, Gavril, *Cirkev a štát v postkomunistickom Rumunsku*, In *Štát a cirkev v postsocialistickej Európe*, Bratislava, Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, 2003, 156 s. ISBN 80-09096-11-5, s. 76–96; zde s. 76. 82–83; KOVAČEVIĆ, Emir, *Právne postavenie cirkví a náboženských spoločností v Bosne a Hercegovine*. In *Štát a cirkev v postsocialistickej Európe*, Bratislava, Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, 2003, 156 s. ISBN 80-09096-11-5, s. 7–21; zde s. 12–13; ŠTURM, Lovro, *State and Church in Slovenia* In ROBBERS, Gerhard (ed.), *State and Church in the European Union*, 2nd edition. Baden-Baden, Nomos, 2005, 598 s. ISBN 3-8329-1311-4, s. 469–490; zde s. 470; CASAROLI, *Trýzeň trpělivosti*, s. 198–231.

⁴⁰*Protokol o razgovorima koji su vodjeni izmedju predstavnika Vlade Socijalistike Federativne Republike Jugoslavije i predstavnika Svete Stolice (25 juna 1966) – Protocollo relativo alle conversazioni intercorse tra i Rappresentati della Santa Sede e i Rappresentanti del Governo della Repubblica Socialista Federativa di Jugoslavia (25 giugno 1966*, In *Enchiridion dei Concordati. Due secoli di storia dei rapporti Chiesa – Stato*, Bologna, Edizioni Dehoniane, 2003, XXXVI + 2258 + 35 s. ISBN 88-10-24103-7; č. 2888–2899, s. 1334–1342

soudu také nenaplnuje své mezinárodněprávní závazky plynoucí z podepsané konkordátní smlouvy.⁴¹

Také ve všech postkomunistických zemích s převahou osob protestantského vyznání byly uzavřeny konkordátní smlouvy, a to i v nových německých spolkových zemích, v nichž tvoří katolíci dosti malé procento obyvatel.

Dokonce jsou konkordátní smlouvy uzavřeny se dvěma státy s převahou islámského náboženství: Albánie a Kazachstán.

Naproti tomu dosud nedošlo k uzavření konkordátní smlouvy ve státech s převahou pravoslavných křesťanů – nejbližší tomu bylo v Gruzii, kde již smlouva byla připravena k podpisu, ale na poslední chvíli (již po příjezdu papežského diplomata!) došlo na nátlak místní pravoslavné církve ke zrušení podpisu smlouvy, což se neobešlo bez diplomatického incidentu.

Ve vztahu k předchozím ujednáním takřka všude došlo k zániku dosavadních ujednání, a to jak konkordátních smluv z doby mezi dvěma světovými válkami, tak rámcových dohod z období komunistické totality. Jedinou výjimkou jsou nové německé spolkové země, kde Svátý stolec trval na zakotvení platnosti konkordátů uzavřených v období mezi dvěma světovými válkami, čímž manifestoval a konfirmoval svou trvale neměnnou politiku jednoho Německa.

3. Srovnání dvou komplexních smluvních úprav narovnání vztahů v majetkové oblasti – Maďarsko a Chorvatsko

V této kapitole chceme stručně srovnat dvojí podrobnou smluvní úpravu majetkových vztahů s Maďarskem a Chorvatskem. Základem budou dílčí majetkové smlouvy,⁴² ale v některých bodech bude třeba přihlídnout k finančním ujednáním v dalších dílčích smlouvách: ze strany Maďarska k *Smlouvě o duchovní*

⁴¹Ačkoli se nejedná o platnou smlouvu, vídeňská úmluva o právu mezinárodních smluv v čl. 18 nesoucím název *Závazek nemařit předmět a účel smlouvy před jejím vstupem v platnost* jasně stanoví: „Stát je povinen zdržet se jednání, které by mohlo mařit předmět a účel smlouvy, jestliže:

a) podepsal smlouvu nebo vyměnil listiny tvořící smlouvu s výhradou ratifikace, přijetí nebo schválení, dokud jasně neprojevil úmysl, že se nehodlá stát její smluvní stranou; ...“

V roce 2006, kdy byl zveřejněn vládní záměr zavést znovu obligatorní civilní sňatek, dosud vůbec nedošlo k oficiálním kontaktům mezi vládou ČR a Svátým stolicem ve věci podepsané a neratifikované konkordátní smlouvy.

⁴²*Conventio inter Apostolicam Sedem et Hungariae Rem Publicam de ope ferenda ministerii publici inceptis aliisque negotiis proprie religiosis sive « vitae fidei » ab Ecclesia catholica in Hungaria explendis, nec non de quibusdam causis ad patrimonium spectantibus*, podepsáno 20. 6. 1997, platnost 3. 4. 1998. In *Acta Apostolicae Sedis* XC (1998), s. 330–341; *Conventio inter Santam Sedem et Croatiae Rem Publicam de rebus oeconomicis*, podepsáno 9. 10. 1998, platnost 14. 12. 1998. In *Acta Apostolicae Sedis* XCI (1999), s. 170–178.

*službě v ozbrojených silách a pohraniční stráží (1994)*⁴³ a ze strany Chorvatska dokonce ke dvěma smlouvám, tj. *Smlouvě o spolupráci ve vzdělání a kultuře s Chorvatskem (1996/1997)* a *Smlouvě o duchovní službě katolickým věřícím v ozbrojených silách a policii s Chorvatskem (2000)*.⁴⁴

Majetkové oblasti se věnuje také *Majetková smlouva s Albánií (2007/2008)*,⁴⁵ která však obsahuje takřka výlučně ujednání týkající se fiskálních úlev. Obdobně se některých níže zmíněných témat dotýkají smlouvy s dalšími postkomunistickými zeměmi. V těchto případech se však nejedná o komplexní úpravu narovnání vztahů v majetkové oblasti, a proto je nelze v této kapitole použít.

3.1 Restituce církevního majetku

Majetková smlouva s Maďarskem (1997/1998) obsahuje velmi konkrétní ujednání ohledně vyvlastněného církevního majetku. Část majetku již byla vrácena. Ostatní majetek se stal předmětem jednání smíšené komise, která jej rozdělila na majetek, který lze restituovat, a majetek, který restituovat nelze.

Majetek, který lze restituovat, je uveden v příloze č. 2 majetkové smlouvy. Má být vrácen v letech 1998–2011 v rovnoměrných částech v ročních intervalech.

Majetek, který nelze restituovat, byl finančně oceněn a převeden do virtuálního fondu majícího povahu dlouhodobého vkladu, valorizovaného podle inflace maďarské měny. Církvi bude na časově neomezenou dobu vyplácen výnos tohoto majetku v určené procentní výši (v letech 1998–2000 ve výši 4 %, od r. 2001 ve výši 5 %).

Církev tím považuje svůj restituční nárok za uspokojený.

Majetková smlouva s Chorvatskem (1998) obsahuje obecnější ujednání ohledně restituce církevního majetku.

---

⁴³*Conventio inter Apostolicam Sedem et Hungariæ Rem Publicam de spirituali cura militum custodumque publicæ securitatis et confinis*, podepsáno 10. 1. 1994, platnost 24. 4. 1994. In *Acta Apostolicæ Sedis LXXXVI* (1994), s. 574–579.

⁴⁴*Conventio inter Sanctam Sedem et Croatiae Rem Publicam de communicata in educationis culturæque rebus opera*, podepsáno 10. 12. 1996, platnost 9. 5. 1997. In *Acta Apostolicæ Sedis LXXIX* (1997), s. 287–296; *Conventio inter Sanctam Sedem et Croatiae Rem Publicam de spirituali adiumento præstando christifidelibus catholicis, copiarum militarium ac custodum croatiæ publicorum consortibus*, podepsáno 10. 12. 1996, platnost 9. 5. 1997. In *Acta Apostolicæ Sedis LXXIX* (1997), s. 297–302.

⁴⁵*Conventio inter Apostolicam Sedem et Rempubicam Albaniae. Accordo tra la Repubblica di Albania e la Santa Sede su alcune questioni economiche e tributarie*, podepsáno 3. 12. 2007, platnost 22. 2. 2008. In *Acta Apostolicæ Sedis C* (2008), s. 194–199.

Smíšenou komisí, složenou paritně ze zástupců vlády a biskupské konference, má být do šesti měsíců po účinnosti této smlouvy vypracován seznam majetku, který lze dle platných zákonů restituovat, a zároveň určen termín restituce.

Smíšená komise ve lhůtě jednoho roku od účinnosti smlouvy dohodne lhůtu kompenzace tohoto majetku; chorvatská vláda pak uskuteční vhodným způsobem v souladu s chorvatskými zákony tuto kompenzaci. Výši této kompenzace určí smíšená expertní komise na základě ocenění tohoto majetku do roku od účinnosti smlouvy.

3.2 Státní podpora

Majetková smlouva s Maďarskem (1997/1998) precizně rozlišuje podporu veřejně prospěšných aktivit církve a podporu ostatních aktivit nazvaných aktivity života víry.

a) Podpora veřejně prospěšných aktivit

Smlouva velmi podrobně určuje způsob a míru *podpory církevního školství*, přičemž rozlišuje:

- veřejně uznané školy nižší (kde je podpora stejná jako u státních či obecních škol);
- vysoké školy poskytující neteologické vzdělávání (s rozdělením na příspěvku na studenta, který je roven normativu, a příspěvku na udržování školy, který tvoří alespoň 50 % normativu);
- akreditované vysoké školy teologického charakteru, které jsou taxativně vyjmenovány v příloze č. 1 majetkové smlouvy (pro univerzitní školy platí normativ filozofických fakult, pro ostatní normativ platný pro pedagogické školy), přičemž pro školy teologického charakteru platí numerus clausus podporovaných studentů.

V oblasti ochrany a obnovy *kulturních památek* movitých i nemovitých bude stát přispívat stejnou měrou jako na památky ve vlastnictví státu; stejně tak i na chod *archívů a knihoven* ve vlastnictví církevních subjektů.

Stát bude dle svých možností dále podporovat účelově přesně vymezené aktivity (zřetelně veřejného významu) doporučené biskupskou konferencí.

Kromě majetkové smlouvy je finanční podpora veřejně prospěšných aktivit regulována také ve *Smlouvě o duchovní službě v ozbrojených silách a pohraniční stráž* (1994):

- čl. VIII – ministři obrany a vnitra se mají postarat dle možností státního rozpočtu o materiální náklady, a to jak pro personální výdaje, tak pro činnost vojenského ordinariátu.

b) Podpora aktivit života víry

Pro účely podpory aktivit života víry je určena kompenzace nerestituovaného majetku vyplácená jako fixně určený výnos virtuálního fondu, do něhož je tento majetek po svém ohodnocení převeden.

Majetková smlouva s Chorvatskem (1998) na jedné straně odděluje dotace pro církve od kompenzace nerestituovaného majetku; především však neobsahuje komplexní úpravu majetkových záležitostí, protože ty jsou řešeny také v dalších dílčích smlouvách, regulujících oblasti veřejného zájmu:

- Smlouva o spolupráci ve vzdělání a kultuře s Chorvatskem (1996/1997)
- čl. 3 odst. 3 – učitelé náboženství mají stejná práva i povinnosti jako ostatní učitelé, v tom je zahrnut i nárok na mzdu;
  - čl. 6 odst. 2 – stát hradí náklady redakce, tisku a distribuce učebnic náboženství stejně jako jiných učebnic;
  - čl. 9 – školy s právem veřejnosti mají právo na finanční podporu podle chorvatských zákonů;

Smlouva o duchovní službě katolickým věřícím v ozbrojených silách a policii s Chorvatskem (2000)

- čl. 9 odst. 1 – ministerstvo obrany a ministerstvo vnitra se postarají o materiální zabezpečení personálu vojenského ordinariátu;
- čl. 9 odst. 2 – ministerstvo obrany a ministerstvo vnitra garantují potřebné materiální zabezpečení pro činnost vojenského ordinariátu, zvl. zajištění náležitého sídla ordinariátu a jeho kurie i odpovídajících bohoslužebných prostor.

Dotace pro církve regulované v majetkové smlouvě, nazývané *dotace na církevní aktivity*, jsou odůvodněny veřejnou prospěšností církevních aktivit v oblasti kulturní, sociální, výchovné a etické – nejsou tu tedy striktně odděleny (ostatní) veřejně prospěšné aktivity církve a aktivity života víry. Na tyto spojené účely se stát zavázal přispívat pružnou částkou (dvěma průměrnými hrubými platy) odvozenou od počtu farností (s omezením započtení příliš malých farností).

3.3 Podpora ze strany věřících

Majetková smlouva s Maďarskem (1997/1998) zavádí institut daňové asignace ve výši 1 % progresivní daně z příjmu, přičemž garantuje církvi minimální určený výnos asignace tím, že se eventuální deficit uhradí ze státního rozpočtu.

Majetková smlouva s Chorvatskem (1998) specificky neurčuje podporu ze strany věřících.

3.4 Fiskální úlevy

Majetková smlouva s Maďarskem (1997/1998) obsahuje garanci, že dosavadní fiskální úlevy, které se dotýkají katolické církve, nebudou v budoucnu redukovány bez jejího souhlasu.

Majetková smlouva s Chorvatskem (1998) určuje pouze to, že církevní právnické osoby budou pro daňové účely chápány jako neziskové organizace s výjimkou činností, které jsou organizovány s cílem dosažení zisku.

3.5 Způsob vyplácení a rozdělování rekompensace za nerestituovaný majetek a státní podpory

Majetková smlouva s Maďarskem (1997/1998) neobsahuje ustanovení regulující způsob vyplácení a rozdělování státních plateb. Dle kontextu, kde se pro oblast vnitrostátní odkazuje na biskupskou konferenci, je jasné, že právě ona je příjemcem těchto plnění. Takto nejsou – narozdíl oproti majetkové smlouvě s Chorvatskem – právně zohledněny instituty zasvěceného života a společnosti apoštolského života v jejich nárocích, a to ani v oblasti rekompensace za nerestituovaný majetek.

Majetková smlouva s Chorvatskem (1998) určuje přesně způsob vyplácení jak kompenzací za nerestituovaný majetek, tak dotace na činnost církve.

Kompenzace za nerestituovaný majetek bude vyplácena ve čtyřech kvartálních splátkách na konto Ústředního fondu Chorvatské biskupské konference. Ústřední fond rozdělí došlou částku mezi (arci)diecéze, instituty zasvěceného života a společnosti apoštolského života podle hodnoty majetku, který jim byl odňat.

Dotace na církevní aktivity budou vypláceny měsíčně Centrálnímu institutu Chorvatské biskupské konference pro sustentaci duchovních a ostatních církevních zaměstnanců. Obdobné fondy mají existovat v každé (arci)diecézi; přestože to není ve smlouvě výslovně zmíněno, těmto fondům budou došlé prostředky přerozdělovány podle klíče, který je již ryze vnitrocírkevní záležitostí. Narozdíl od předchozího fondu tu nejsou nikterak zmíněny instituty zasvěceného života a společnosti apoštolského života.

3.6 Shrnutí srovnání komplexního ujednání v majetkové oblasti s Maďarskem a Chorvatskem

Je nutno konstatovat, že tyto dvě komplexní úpravy se od sebe dosti liší.

V oblasti zmírnění majetkových křivd je rozdíl nejmarkantnější. Maďarská úprava, navazující na nárokový restituční zákon z r. 1990, obsahuje definitivně

stanovené řešení, kdy prací smíšené komise bylo určeno, který majetek bude fyzicky restituován (seznam nemovitostí určených pro fyzickou restituci je taxativně obsažen v příloze č. 2 majetkové smlouvy), a který restituován nebude. Chorvatská úprava dává zásady a ke konkrétnímu řešení zmocňuje smíšené komise, které mají jednak určit, který majetek bude fyzicky restituován a který ne, jednak určit výši finanční náhrady za nerestituovaný majetek. Velkým rozdílem je také to, že v Maďarsku se na rozdíl od Chorvatska nejedná o vyplacení finanční náhrady za nerestituovatelný majetek, ale církev se jej vzdává s tím, že z něho bude vytvořen virtuální fond valorizovaný dle míry inflace a církvi bude (teoreticky natrvalo) vyplácen jeho výnos určeným procentním podílem.

V oblasti státní podpory je obojí řešení daleko podobnější. V obou případech se rozlišuje podpora veřejně prospěšných aktivit církve a podpora jejich vnitřních aktivit, přičemž toto rozdělení je velmi zřetelné v maďarské úpravě a nezřetelné v chorvatské úpravě. V obou případech tedy nedochází k jasnému oddělení církve a státu v ekonomické oblasti.

V oblasti podpory církve ze strany jejích věřících stanoví pouze maďarská smlouva zavedení systému daňové asignace s garantovaným minimálním příjmem pro katolickou církev, který bude v případě menšího výnosu daňové asignace dorovnán ze státního rozpočtu. Chorvatská majetková smlouva neobsahuje žádná konkrétní ustanovení v této oblasti.

V oblasti fiskálních úlev se více zavazuje maďarský stát, a to k provádění změn v této oblasti, které by se dotkly katolické církve, pouze s jejím souhlasem. Chorvatsko garantuje rámcový právní princip fiskálních úlev s tím, že změny vnitrostátního práva nepodléhají nutné konzultaci s církevními autoritami či dokonce jejich souhlasu.

V oblasti způsobu vyplacení finanční kompenzace a státní podpory jsou opět dost značné rozdíly. Smlouva s Maďarskem neobsahuje detailní ujednání, dle kontextu je jediným příjemcem těchto plnění maďarská biskupská konference, nikoli další entity, které pod ni dle kanonického práva nespádají (tedy především instituty zasvěceného života a společnosti apoštolského života). Chorvatská úprava je oproti tomu podrobná, a především na rozdíl od Maďarska obsahuje princip proporcionalního dělení finanční kompenzace dle odhadnuté hodnoty odňatého nerestituovaného majetku. Příjemcem dotací na činnost církve je již pouze biskupská konference a tyto dotace jsou určeny pouze pro diecéze.

Příloha

PŘEHLED KONKORDÁTNÍCH SMLUV S POSTKOMUNISTICKÝMI ZEMĚMI

<i>Stát</i>	<i>Rok podepsání/platnosti, pokud se liší</i>	<i>Charakteristika, obsah smlouvy</i>	<i>Oficiální jazyk(y)</i>	<i>Publikováno (většinou Acta Apostolicae Sedis; RCP = Revue církevního práva)</i>
<i>Německo – nové země:</i>				
Sasko-Anhaltsko, Braniborsko, Sasko	1994	zřízení diecéze Magdeburg	N/lt	LXXXVII (1995), s. 129–137
Braniborsko, Sasko	1994	zřízení diecéze Zhořelec	N/lt	LXXXVII (1995), s. 138–145
Durynsko	1994	zřízení diecéze Erfurt	N/lt	LXXXVII (1995), s. 145–154
Hamburk, Meklenbursko-Přední Pomofánsko, Šlesvicko-Holštýnsko	1994	zřízení arcidiecéze a církevní provincie Hamburk	N/lt	LXXXVII (1995), s. 154–164
Sasko	1996/1997	velká obec. smlouva (konkordát)	N/lt	LXXXIX (1997), s. 613–650
Durynsko	1997	velká obec. smlouva (konkordát)	N/lt	LXXXIX (1997), s. 756–795
Meklenbursko-Přední Pomofánsko	1997	velká obec. smlouva (konkordát)	N/lt	XC (1998), s. 98–116
Sasko-Anhaltsko	1998	velká obec. smlouva (konkordát)	N/lt	XC (1998), s. 430–502
Durynsko	2002	teologická fakulta Erfurt	N/lt	XCV (2003), s. 237–247
Braniborsko	2003/2004	velká obec. smlouva (konkordát)	N/lt	XCVI (2004), s. 625–652

<i>Stát</i>	<i>Rok podepsání/platnosti, pokud se liší</i>	<i>Charakteristika, obsah smlouvy</i>	<i>Oficiální jazyk(y)</i>	<i>Publikováno (většinou Acta Apostolicae Sedis; RCP = Revue církevního práva)</i>
Ostatní státy:				
Polsko	1993/1998	Konkordát	It/Pl	XC (1998), s. 310–329
Maďarsko	1990	obnovení diplomatických styků	It/Mad'	<i>Enchiridion dei Concordati</i> , ¹ č. 3776–3780, s. 1704–1707
Maďarsko	1994	ozbrojené síly, pohraniční stráž	It/Mad'	LXXXVI (1994), s. 574–579
Maďarsko	1997/1998	majetková smlouva	It/Mad'	XC (1998), s. 330–341
Chorvatsko	1996/1997	právní otázky	It/SrChorv	LXXXIX (1997), s. 277–287
Chorvatsko	1996/1997	vzdělání a kultura	It/SrChorv	LXXXIX (1997), s. 287–296
Chorvatsko	1996/1997	ozbrojené síly a policie	It/SrChorv	LXXXIX (1997), s. 297–302
Chorvatsko	1998	majetková smlouva	It/SrChorv	XCI (1999), s. 170–178
Kazachstán	1998/1999	právní otázky	A/Kaz/ Rus	XCII (2000), s. 316–328
Estonsko	1998/1999	malá obecná smlouva	A	XCI (1999), s. 414–418
Litva	2000	vzdělání a kultura	A/Lit	XCII (2000), s. 783–795
Litva	2000	právní otázky	A/Lit	XCII (2000), s. 795–809
Litva	2000	ozbrojené síly	A/Lit	XCII (2000), s. 809–816

Stát	Rok podepsání/platnosti, pokud se liší	Charakteristika, obsah smlouvy	Oficiální jazyk(y)	Publikováno (většinou Acta Apostolicae Sedis; RCP = Revue církevního práva)
Slovensko	2000	základní smlouva	It/Slov	XCIII (2001), s. 136–155
Slovensko	2002	ozbrojené síly a sbory	It/Slov	XCV (2003), s. 176–184
Slovensko	2004	katolická výchova a vzdělávání	It/Slov	XCVII (2005), s. 51–60
<i>(Slovensko)</i>	<i>(2005 – nepodepsáno!)</i>	<i>(uplatnění výhrad ve svědomí)</i>		<i>RCP č. 31 – 2/05, s. 149–152</i>
Lotyšsko	2000/2002	velká obec. smlouva (konkordát)	A/Lot	XCV (2003), s. 102–120
Slovensko	2001/2004	právní otázky	It/Slovi	XCVIII (2006), s. 142–148
Albánie	2002	malá obecná smlouva	A/Alb	XCIV (2002), s. 660–664
Albánie	2007/2008	majetková smlouva	It/Alb	C (2008), s. 194–199
Česká republika	2002/?	základní smlouva	It/Č	<i>RCP č. 22 – 2/02, s. 163–175</i>
Bosna a Hercegovina	2006/2007	základní smlouva	A	XCIX (2007), s. 939–946
<i>(Gruzie)</i>	<i>(2003 – nepodepsáno!)</i>	<i>(základní smlouva)</i>		<i>nezveřejněno</i>

Résumé

Autor se v článku zabývá tématem konkordátních smluv. V první kapitole se věnuje nejprve obecné otázce specifikace smluvních stran, což je ze strany světské politické moci zpravidla stát, ze strany moci církevní zpravidla Svatý (resp. Apoštolský) stolec. Zde precizuje jak samotné pojetí Svatého stolce a Apoštolského stolce ze strany kanonického práva, tak jeho rozdíl oproti dalšímu subjektu mezinárodního práva veřejného, kterým je Stát Vatikánského Města.

V druhé kapitole vstupuje do oblasti aktuálně platných konkordátních smluv mezi Svatým stolcem a postkomunistickými zeměmi (resp. návrhů těchto smluv). Podává jejich systematický přehled, základní charakteristiku, vyjadřuje se k otázce vztahu těchto aktuálních smluv k předchozím konkordátním smlouvám či jiným ujednáním uzavřeným mezi Svatým stolcem a těmito státy, resp. jejich právními předchůdci a podává hodnotící souhrn této problematiky, kde konstatuje úplné nahrazení dřívějších smluvních ujednání novými konkordátními smlouvami s výjimkou nových německých spolkových zemí.

Ve třetí kapitole popisuje již dosti konkrétní a aktuální problematiku, a to narovnání vztahů v majetkové oblasti, na základě podrobného srovnání dvou komplexních úprav: v majetkových konkordátních smlouvách s Maďarskem (podepsáno r. 1997, platnost r. 1998) a Chorvatskem (podepsáno r. 1998, platnost téhož roku). Analyzuje tu tyto oblasti: restituce církevního majetku, státní podpora, regulace podpory ze strany věřících, fiskální úlevy a způsob vyplácení a rozdělování státní rekompensace za nerestituovaný majetek i státní podpory.

Summary

Some Features of Concordatarian Agreements in General and Concordatarian Agreements with Post-Communist Countries in Particular

The author focuses on concordats; in the first chapter he discusses the general question of specification of the parties to an agreement, which are usually a state with the secular power and the Holy (Apostolic) See with the Church power. He explains the concept of the Holy See and the Apostolic See from the point of view of canon law and outlines their differences as compared to the Vatican City State, which is another entity under public international law.

In the second chapter the author presents current concordats between the Holy See and post-communist countries and proposals for concordats. He provides a systematic overview of the concordats, characterizes them, and discusses the relationship between these concordats and former concordats or other accords concluded between the Holy See

and the countries or their legal predecessors. He summarizes and evaluates the situation and notes the full replacement of the former agreements with new concordats except in the case of the former East Germany.

In the third chapter the author concentrates on a specific current problem, the normalization of property relations; he compares in detail two complex solutions included in the property concordats with Hungary (signed in 1997, took effect in 1998) and Croatia (signed in 1998, took effect in the same year). He analyzes the areas of restitutions of Church property, state subsidies, regulation of support by Church members, fiscal benefits and the mode of payment, and distribution of state compensation for unrestituted property and state subsidies.

Zusammenfassung

Einige Aspekte der Konkordatsverträge allgemein und insbesondere in Bezug auf die postkommunistischen Länder

Autor befasst sich im Artikel mit dem Thema der Konkordatsverträge. Im ersten Kapitel widmet sich er zunächst der Abgrenzung der Vertragsparteien. An der Seite der weltlichen politischen Gewalt handelt es sich in der Regel um den Staat, an der Seite der kirchlichen Gewalt geht es um den Apostolischen (Heiligen) Stuhl. Hingewiesen wird in diesem Zusammenhang auf den Begriff des Heiligen bzw. Apostolischen Stuhls im kanonischen Recht und auf die unterschiedliche Rechtsperson des Völkerrechts – den Staat Vatikanstadt. Im zweiten Kapitel wird auf die Problematik der aktuellen Konkordate (oder deren Entwürfe) mit postkommunistischen Ländern eingegangen. Es wird deren systematische Übersicht und Grundzüge dargestellt und deren Beziehung zu den früheren Konkordaten und Vereinbarungen, die mit den Rechtsvorgängern abgeschlossen worden sind.

Im dritten Kapitel werden die Konkordatsteilverträge mit Ungarn und Kroatien verglichen, die nur den Vermögensvergleich regeln. Behandelt werden näher insbesondere: Restitution des Kirchenvermögens, staatliche finanzielle Unterstützung, die Beiträge von Gläubigen, steuerrechtliche Begünstigungen und die Auszahlung der Kompensationen für das nichtrestituierte Vermögen.

Riassunto

Alcuni aspetti dei contratti concordatari in genere e gli accordi concordatari con degli stati postcomunistici in particolare

Nel suo articolo, l'autore si occupa di accordi concordatari. Il primo capitolo è dedicato alla specificazione delle parti contrattuali che sono generalmente lo stato da parte

del potere politico secolare, da parte del potere ecclesiastico poi la Santa Sede (la Sede Apostolica). Qui si precisa la nozione e il concepimento della Santa Sede dal punto di vista del diritto canonico così come la sua differenza da un altro soggetto di diritto internazionale pubblico – Città del Vaticano.

Nel secondo capitolo l'autore entra nell'area degli accordi concordatari attualmente vigenti fra la Santa Sede e gli stati postcomunistici (eventualmente delle proposte di tali accordi). Offre un sommario sistematico di essi, una loro caratteristica di base, si esprime alla questione delle relazioni di questi accordi verso accordi precedenti o altre stipulazioni concluse fra la Santa Sede e gli Stati (o i loro predecessori) e alla fine fa un riassunto valutativo della problematica nella quale constata una sostituzione complessiva e completa di stipulazioni precedenti dai nuovi concordati, con l'unica eccezione, cioè dei nuovi stati della Repubblica Federale di Germania.

Nel terzo capitolo descrive una problematica abbastanza concreta ed attuale, cioè l'indirizzamento delle relazioni nel settore patrimoniale, sulla base di una comparazione dettagliata di due regolamentazioni complessive: negli accordi concordatari patrimoniali con Ungheria (firmato nel 1997, in vigore dal 1998) e con Croazia (firmato nel 1998, in vigore dallo stesso anno). Analizza questi brani: la restituzione del patrimonio delle chiese, sussidi statali, una regolamentazione del supporto da parte dei credenti, agevolazioni fiscali e modi di pagamento e una distribuzione della ricompense per il patrimonio non restituito.

O autorovi

Doc. lic. Damián Němec, dr, OP, nar. 18. 6. 1960 v Boskovicích, je vedoucím katedry církevního práva na Cyrilometodějské teologické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci a proděkanem této fakulty. Současně vyučuje církevní a konfesní právo již řadu let na právnické fakultě téže univerzity. Je absolventem olomoucké teologické fakulty (1991). Licenciát a doktorát teologie získal na Papežské teologické fakultě ve Vratislavi v oboru kanonického práva. V roce 2008 se na Cyrilometodějské teologické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci habilitoval. Je členem vedení Společnosti pro církevní právo a předsedou její olomoucké místní skupiny.

Doc. lic. Damián Němec, dr, OP (born on 18 June 1960 in Boskovice) is the Head of the Church Law Department at the Sts Cyril and Methodius School of Theology of Palacký University in Olomouc, where he also serves as the

Associate Dean; he has taught church law and the state law on churches at the School for several years. He graduated from the Olomouc Theological School (1991) and obtained his licentiate and doctor of theology degree in the field of canon law at the Pontifical Theological School in Wrocław. He obtained the title docent in 2008 at the Sts Cyril and Methodius School of Theology of Palacký University in Olomouc and is a member of the leadership of the Church Law Society and the president of its Olomouc chapter.

Univ.-Doz. Lic. Damián Němec, geb. 18.6.1960 in Boskovice, leitet den Lehrstuhl des Kirchenrechts an der Cyrillo-methodischen Theologischen Fakultät der Palacký Universität in Olmütz. Gleichzeitig lehrt er Kirchen- und Staatskirchenrecht an der Juristischen Fakultät derselben Universität. Lizentiat und Dokortitel erwarb er an der Päpstlichen theologischen Fakultät in Breslau im Bereich des kanonischen Rechts. In 2008 folgte seine Habilitation an der Cyrillo-methodischen Theologischen Fakultät der Palacký Universität in Olmütz. Er ist Mitglied der Gesellschaft für Kirchenrecht und der Vorsitzende ihrer Olmützer Gruppe.

Doc. lic. Damián Němec, dr, OP, nato il 18 giugno 1960 a Boskovice, cattedratico della cattedra di diritto canonico della Facoltà Teologica dei Santi Cirillo e Metodio della Università di Palacký a Olomouc e vicedecano di questa facoltà. Attualmente insegna il diritto canonico ed ecclesiastico alla facoltà di giurisprudenza della stessa università. Si è laureato alla facoltà di teologia a Olomouc (1991). Il licenziato e il dottorato in teologia ha ottenuto alla Facoltà Teologica Pontificia a Wrocław in materia di diritto canonico. Nel 2008 si è abilitato alla Facoltà Teologica dei Santi Cirillo e Metodio della Università di Palacký a Olomouc. È il presidente della filiale della Società per il diritto delle Chiese a Olomouc e partecipa alla direzione della società.

Plinius Ml. Trajánovi o stíhání křesťanů

Antonín Ignác Hrdina

*Budou vás vydávat synagogám na soud
a do vězení a vodit před vladaře a krále pro mé jméno.
To vám bude příležitostí k svědectví.
(L 21, 12–13)*

Úvod

Omezený časový rozsah tohoto článku¹ vylučuje podrobnou analýzu a umožňuje pouhou rekapitulaci obsahu korespondence mezi místodržitelem v maloasijské Bithýnii a v Pontu Pliniem Mladším² a císařem Trajánem o trestním stíhání křesťanů na počátku druhého století po Kr. v nejnútnejším právněhistorickém kontextu. Tyto dva listy totiž představují určitý předěl v pronásledování křesťanů římským impériem. Do té doby (tj. přibližně do přelomu 1. a 2. stol. po Kr.) římská státní (či spíše municipální) moc persekuovala nikoli církve jako takovou, nýbrž spíše jen jednotlivé křesťany, a to nikoli ex propria industria, nýbrž na udání. Jak to na několika místech dosvědčuje novozákonní kniha Skutků apoštolských – Actus apostolorum³, v druhé polovině 1. stol. po Kr. to byli především zástupci synagogy, kdo si u římské municipální moci na křesťany stěžoval, nebo proti nim uvnitř svého společenství (z hlediska římského práva samozřejmě nezákonně) zakročoval.⁴ Římští úředníci zasahovali zřejmě jen neradi a jistě

¹Jeho podstatnou část tvoří příspěvek na 11. konferenci právních romanistů Slovenské republiky a České republiky na Právnické fakultě Trnavské univerzity v Trnavě dne 16. 5. 2009.

²Cornelius Plinius Caecilius Secundus (Mladší), narozen roku 61 (65?) v Comum Novum u Komského jezera, zemřel roku 113. Synovec a adoptivní syn Plinia Staršího, který zahynul roku 79 při výbuchu Vesuvu. V roce snad 100 se stal konzulem a jako prokonzul spravoval provincii Bithýnii od října roku 103 do léta roku 105 (datace je ovšem značně nejistá).

³V řeckém originále „Praxeis ton apostolon“. Actūs Apostolōrum je pozdější překlad do latiny. Dle zvyklosti v bibliotice zavedených je dále používána zkratka Sk a pro citát z Lukášova evangelia zkratka L. Pozn. red.

⁴Tak např. hromadná persekuce jeruzalémských křesťanů po vraždě jáhna Štěpána: „Tehdy začalo kruté pronásledování jeruzalémské církve; všichni kromě apoštolů se rozprchli po Judsku a Samařsku...“ (Sk 8, 1).

nejednou zásah vůbec odmítl,⁵ popř. jednotlivcům poskytli ochranu.⁶ Ostatně právě během prvního století byli křesťané Římem považováni spíše za jakousi židovskou sektu než za nové náboženství (*religio nova*). Proti křesťanům ovšem vystupovali i ti, kterým pohanský kult poskytoval živobytí, jak o tom Skutky apoštolů referují v souvislosti s pobytem apoštola Pavla v Efezu.⁷ Pronásledování ze strany ze strany římských císařů byla tehdy spíše výjimečná, jak tomu bylo za ne zcela duševně zdravých principů Nerona⁸ a Domiciána.⁹

Situace se změnila, když se církev po tzv. jeruzalémském koncilu¹⁰ emancipovala od synagogy, početně rostla a díky misijnímu působení apoštola Pavla se úspěšně šířila po Středomoří. Tehdy už i římské státní moci bylo zřejmé, že křesťané představují nové, a to nedovolené náboženství (*religio illicita*), které bylo – pro absenci viditelných symbolů svého božstva – podezíráno dokonce z ateismu. A protože křesťané alespoň část svého učení před pohany tajili (tzv. *disciplina arcani*) a i jejich bohoslužebná shromáždění se odbyvala v tajnosti (ovšem z pochopitelných, a to bezpečnostních důvodů), stávali se předmětem nejrůznějších pomluv osočujících je i ze závažných trestných činů. Nad to odmítali (jakožto modloslužbu – idololatrii) oficiální římský kult včetně kultu

⁵Tak achájský místodržitel Gallio, na něž Židé podali žalobu proti sv. Pavlovi, že prý „přemlouvá lidi, aby uctívali Boha v rozporu se zákonem“; místodržitel je však odmítl: „Kdyby šlo o nějaký přečin nebo dokonce zločin, náležitě bych vás, Židé, vyslechl. Poněvadž se to však týká sporů o slova či nějaká jména a váš vlastní zákon, vyříd'te si to sami mezi sebou. Tím se já jako soudce zabývat nebudu.“ (Sk 18, 13–15).

⁶Jako apoštolu Pavlovi v Jeruzalémě, jak vyplývá z dopisu velitele jeruzalémské posádky Claudia Lysiasa prokurátoru Felixovi do Cézareje: „Muže, kterého ti posílám, se zmocnili Židé a chtěli ho zabít. Když jsem se dověděl, že je to římský občan, zasáhl jsem s vojenským oddílem a vysvobodil ho.“ (Sk 23, 27).

⁷„Nějaký Demetrios, zlatník a výrobce stříbrných napodobenin Artemidina chrámu, který poskytoval značný výdělek řemeslníkům, svolal je i ostatní, kteří dělali podobné věci, a řekl jim: »Mužové, víte, že z této práce máme blahobyt, a vidíte a slyšíte, že tenhle Pavel přemluvil a svedl mnoho lidí nejen z Efezu, nýbrž skoro z celé provincie. Říká, že bohové udělení lidskýma rukama nejsou žádní bohové. Je nebezpečí, že nejen náš obor ztratí vážnost, nýbrž i chrám veliké bohyně Artemidy nebude považován za nic, a začne upadat sláva té, kterou uctívá naše provincie i celý svět.«“ (Sk 19, 24–27).

⁸K pronásledování křesťanů za tohoto císaře srv. např. EUSEBIUS PAMPHILI, biskup v palestinské Caesarei, *Církevní dějiny (Ecclesiastica historia) II*, 28; přeložil NOVÁK, Josef J., vydala ČKCH v edici Teologické studie, Praha, 1988, s. 40.

⁹Týž historik ve svých církevních dějinách (III, 17) k Domiciánovu pronásledování uvádí: „Domitian byl krutý. Velký počet šlechtých a vážených Římanů dal usmrtit bez soudního rozsudku a bezpočet osvícených mužů potrestal vypovězením ze země a ztrátou majetku. Stal se konečně i Neronovým nástupcem v boji proti Bohu. Byl druhým, který podnikl pronásledování proti nám, ač jeho otec Vespasian se k nám nechoval nepřátelsky.“ (Ibid., s. 50).

¹⁰Sk 15.

císařů, který byl výrazem loajality vůči římskému státu. A právě tady začali být předmětem zájmu císařů (prvním z nich byl právě Traján), kteří se snažili římský stát pozvednout oživením všech starobyklých římských tradic včetně římského náboženství. Paradoxně tak dochází k tomu, že k nejkrvavějším martyriím křesťanů dochází i za císařů (a mnohdy právě za nich), kteří jsou jinak – jako státníci – dějiny hodnoceni nejlépe: za Trajána, za „filosofa na trůně“ Marca Aurelia, za Diokleciána. Právní základ pronásledování se však vyvíjel; jeho počátky můžeme zjistit právě v době Trajánově, kdy počátkem 2. stol. Plinius Mladší (Secundus) nastoupil jako místodržící v přímořské Bithýnii¹¹ v severozápadní části Malé Asie.

Pliniův dotaz Trajánovi¹²

Z Pliniova dopisu, psaného vládnoucímu císaři Trajánovi¹³ vyplývá, že nový místodržící, nositel soudní (i trestní) jurisdikce ve své provincii, se poprvé setkává s trestním řízením proti křesťanům. Redukujme svůj pohled do Pliniova listu na jeho právní stránku (tedy na *quaestiones iuris*) – bude nás tedy zajímat především začátek listu.

Pokud jde o procesněprávní stránku, Plinius se nejprve dotazuje, zda má vůči křesťanům postupovat podle inkvizičního principu a dávat je policejně vyhledávat, tak jak je tomu u ostatních zločinců, a dále zda má brát zřetel na anonymní žaloby (*libelli sine auctore*). Císař na obě otázky odpovídá negativě.

Jádro problému však, jak se zdá, spočívalo zejména v otázce hmotněprávní, a to po skutkové podstatě žalovaného trestného jednání. Plinius se při tom odvolává na Trajánův zákaz spolčování, který směřoval především proti *hetaeríím*,¹⁴ nicméně je zřejmé, že jenom s touto právní kvalifikací Plinius nevystačil.

¹¹Právě do Bithýnie se podle svědectví Skutků apoštolských (Sk 16, 7) chtěl dostat apoštol Pavel se svou družinou na své druhé misijní cestě, když procházel Frýgií a Galácií, ale „Duch Ježíšův jim to nedovolil“.

¹²Český překlad Pliniova listu i Trajánova reskriptu – viz FRANZEN, August, *Malé církevní dějiny*, Praha, 1992, s. 27 a 46–47; též in: HRDINA, Ignác Antonín, *Texty ke studiu konfesního práva I. Evropa a USA*, Praha, 2006, s. 15–16 (mírně zkráceno).

¹³Datace dopisu je nejistá, obvykle se uvádí doba mezi rokem 108–112; jiní tvrdí, že Plinius působil v Bithýnii v letech 103–105.

¹⁴Post edictum quo *hetaerias esse vetueram*. Křesťané nicméně správně vyrozuměli, že zákaz se vztahuje i na ně. „**Hetairie**... , soukromá sdružení v řeckých obcích, jakési společenské kluby. Jejich členové (*hetairoi*, *druhové*) byli spjati společnými zájmy (poskytovali si vzájemně pomoc, uctívali společné kultury apod.). Často sledovaly *hetairie* i politické cíle...“ (*Encyklopedie antiky*, Praha, 1983, heslo „*Hetairie*“, s. 233).

U křesťanů evidentně nešlo o nařčení z pouhého porušování zákazu shromažďování či spolčování. Stejně tak se Plinius nadále nemohl spokojit s „jistou tvrdošijností“ a „nepoddajnou zatvrzelostí“ („certa pertinacia“ a „inflexibilis obstinatio“) vyšetřovaných křesťanů: ta mohla být sice v jeho očích přitěžující okolností, nicméně jako důvod k odsouzení (a zejména k uložení trestu smrti) sama o sobě nestačila. Naskýtaly se dvě možnosti řešení: buď považovat už samu příslušnost ke křesťanství za trestný čin (ale za jaký?) a křesťany setrvávající „tvrdošijně“ v jejich víře trestat za pouhé „jméno“ křesťana, anebo, nebude-li jim prokázáno žádné kriminální jednání, propustit je; Plinius se ve své dosavadní praxi klonil k té první variantě, kterou nakonec „posvětil“ i císař („actum, quem debuisti, ...secutus es“).

S tím ovšem souviselo další dubium hmotněprávní povahy: zda je třeba udělit milost, když někdo nad svým byvším křesťanstvím projeví lítost, jinak řečeno: zda taková lítost je v tomto případě důvodem k agraciaci obžalovaného? U ostatních trestných činů tomu tak tehdy nebylo (a ostatně tomu tak není ani dnes) – zásadně šlo a jde o pouhou polehčující okolnost. Císař souhlasil.

A zda představuje polehčující okolnost také mládí obžalovaných křesťanů, je poslední otázkou, kterou Plinius v této souvislosti vznáší na Trajána; ta zůstává bez odpovědi.

Trajánova odpověď Pliniovi

Trajánovu stručnou odpověď Pliniovi, v níž zásadně schvaluje jeho postup, lze schématicky vyjádřit takto:

- v případě křesťanů nelze stanovit pevnou skutkovou podstatu trestného činu („Neque enim in universum aliquid, quod quasi certam formam habeat, constitui potest.“);
- je třeba postupovat podle principu akuzačního, nikoli inkvizičního („conquirendi non sunt; si deferantur et arguantur, puniendi sunt“). Při tom se nemá brát zřetel na anonymní denunciaci;
- účinná lítost, která se musí projevit ochotou obětovat římským bohům, je bez dalšího dostatečným důvodem pro agraciaci („qui negaverit se Christianum esse, ...veniam ex poenitentia impetret“).

Ratio decidendi této odpovědi budí určité rozpaky, třebaže ji znalec problematiky Theodor Keim vynáší jako státnický čin.¹⁵ Předně: nelze-li údajně definovat

¹⁵T. Keim byl profesorem teologie na univerzitě v Giessenu; viz jeho knihu *Rom und das Christenthum* z roku 1881, k jejímuž českému vydání (*Řím a křesťanství*, Praha, 1898) napsal předmluvu sám T. G. Masaryk (!).

dostatečně obecnou skutkovou podstatu „pro všechny případy“ (tétož druhu), pak je zde prostor pro příliš širokou možnost uvážení (až libovůli či zvůli) orgánu aplikujícího právo – v tomto případě nikomédského místodržitele. Jistě lze namítnout, že taková úvaha je anachronismem, který na tehdejší kriminální proces hledí brýlemi současného trestního řízení v civilizovaných státech. Budiž; má tím být jenom demonstrováno to, na co upozornil mimo jiné významný církevní historik Jaroslav Kadlec,¹⁶ když římské trestní právo demaskoval jako systém po výtce nedokonalejší.

Závažnější je však druhý problém: je-li už sama příslušnost ke křesťanství trestná, je-li tedy už sám křest trestným činem (a je nepochybné, že Traján byl tohoto právního názoru), pak se vnučuje otázka, kde je křest jako trestný čin definován, který zákon za tímto názorem stojí? Co připadá v úvahu?¹⁷

Na prvním místě (alespoň chronologicky) by to mohl být sám Zákon XII dešek, který patrně zakazoval všechny neřímské kultovní úkony. Mohlo jít i o zákaz nočních schůzek („ne quis in urbe coetus nocturnos agitare“) – a křesťané se z důvodů vlastní bezpečnosti často scházeli právě v noci. Odhlédneme-li však od toho, že v našem případě nešlo o „Urbs“, za principátu ve 2. stol. po Kr. byl tento zákon z poloviny pátého století př. Kr. v této pasáži dávno obsoletní a veřejná moc se nestarala (a ani nemohla starat) o nesčetné kulty, které byly tehdy do římského impéria (a to zvláště z Východu) importovány. Křesťané sami neměli žádné sakrální stavby, neprovozovali žádné veřejné oběti a svou víru v Krista za kult nepovažovali.¹⁹ V souladu s tím byli ze strany pohanů

---

¹⁶ „Civilní právo římské bylo vskutku na takové výši, že všechny moderní kulturní národy prošly jeho školou. Římské právo trestní však bylo velmi nedokonalé, a ještě nedokonalejší byl římský trestní proces. Proto se nemusíme příliš divit, že v tomto zdánlivě tak skvěle uspořádaném právním státě docházelo k trestněprávním svévolnostem a dokonce ukrutnostem“ (KADLEC, Jaroslav, *Církevní dějiny*; I. Církevní starověk, Praha, 1971, s. 27).

¹⁷ V následujících odstavcích čerpám především z výše citovaného díla Jaroslava Kadlece, s. 26n. K otázce právního podkladu pronásledování křesťanů v prvních staletích viz též NĚMEC, Jaroslav, *Dějiny křesťanského starověku*, Olomouc 1997, s. 141–152.

¹⁸ SKŘEJPEK, Michal, *Texty ke studiu římského práva*, Praha, 2001, s. 44.

¹⁹ V této souvislosti se církev prvních křesťanských staletí štítla kadidla, které jí připomínalo doby martyrií, kdy se pod hrozbou nejvyššího trestu požadovalo nasypání kadidla na oltář před sochou císaře. Z obdobného důvodu se jen velmi zvolna pro křesťanské kněze vžívalo latinské označení sacerdos, které příliš evokovalo vzpomínky na pohanské kněze; církev proto po staletí raději užívala řeckého výrazu presbyteros – tedy „starší“; užívá ho ostatně – paralelně s oním latinským – až do dneška.

paradoxně obviňováni z ateismu.²⁰ Že by tedy šlo o trestný čin tzv. sakrilegia je velmi nepravděpodobné už proto, že o tom chybí jakákoli zmínka.

V úvahu mohl připadat (v souvislosti s císařským kultem) i trestný čin urážky císařského majestátu – *crimen laesae maiestatis*, který byl tehdy vykládán značně extenzivně a zahrnoval i taková jednání, jako je velezrada, vzpoura proti státní moci apod. Šlo sice o tzv. „kaučukovou formulaci“, která byla ze strany římské justice snadno zneužitelná, nicméně v celé řadě zdokumentovaných soudních procesů s křesťany té doby (tzv. *acta martyrum*) nemáme jedinou zprávu o tom, že by se odsouzení křesťanů někdy zakládalo na této skutkové podstatě. Jak uvádí Jaroslav Kadlec,²¹ římscí císařové užívali tohoto zákona obvykle proti svým vlivným osobním nepřátelům (senátorům...), a byl to právě Traján, který byl chválen za to, že – na rozdíl od svých předchůdců (zvláště Domiciána) – tohoto trestního zákona nikdy nepoužil. Ostatně dopustit se tohoto zločinu odmítnutím povinného kultu císaře mohl jenom ten, kdo tuto právní povinnost měl – tedy „speciální subjekt“: zpravidla vyšší státní úředník; a to byly vždy (tedy i mezi křesťany) spíše výjimečné případy. Tedy i skutková podstata *criminis laesae maiestatis* je v těchto případech velmi nepravděpodobná a vylučuje ji nepřímou i dobově blízký Tertullián, když ve svém *Apologetiku* srovnává „zločin“ křesťanství se zločinem urážky majestátu (*ut infra*).

Jako nejpravděpodobnější se zdá, že – až do krátké Deciovy vlády v polovině třetího století – se krvavé pronásledování křesťanů římskou soudní mocí neopíralo o žádný zákon *stricto sensu* (že tedy bylo – z dnešního pohledu – nezákonné) a jediným jeho právním podkladem byly principovy instrukce²² soudním orgánům (první pocházela patrně od Nerona); ostatně celý Trajánův reskript není ničím jiným než takovouto instrukcí. S vývojem římského impéria směrem k domínátu mohl být absentující zákon prostě nahrazen vůlí vladaře – vzpomeňme na Ulpianovu floskuli: *Quod principi placuit, legis habet vigorem*.²³

---

²⁰Císař Domicián dal dokonce za „ateismus“ svého křesťanského bratrance Flavia Clementa popravít a jeho manželku Domitillu poslat do vyhnanství.

²¹Op. supra cit., s. 26.

²²Profesor Peter Blaho je ovšem považuje za císařská mandata s právní silou zákona (BLAHO, Peter, *Cirkev a štát v antickom Ríme*. Etymologické a politicko-právne problémy spojené s raným křesťanstvom. In: SOUKUP, Ladislav (ed.), *Právněhistorické studie* 40, Praha, 2009, s. 43.

²³Ulp. D 1,4,1).

Tertullianův komentář

Buď jak buď, Trajánův reskript je pro svou polovičitost a kompromisnost spíše než právním klenotem dílem právně ne příliš zdařilým. Nechme promlouvat téměř současníka – apologetu a právníka Quinta Septima Tertulliana (nar. kolem roku 160 v Kartágu) v jeho dílu *Apologeticum*,²⁴ sepsaném koncem roku 197: „Konečně, když jste přesvědčeni, že jsme velcí zločinci, proč s námi jednáte jinak než s jako nám podobnými, to je, jako s ostatními zločinci, když by se mělo jednat o totéž provinění? Ať nás označují za zločince! Jiní k prokázání nevinny mohou používat svých vlastních nebo najatých úst. Mají možnost odpovídat, soudně se hájit, poněvadž není vůbec dovoleno odsoudit ani ty, kteří nemají možnost se hájit, ani ty, kteří nejsou vyslechnuti. Pouze křesťanům není dovoleno mluvit, aby svou věc ospravedlnili, pravdu obhájili a soudce neučinili nespravedlivým. Jediné, co se od soudců očekává a co potřebují, je probudit ve veřejnosti hněv: vyznat, že je křesťan. Ne vyšetření provinění. Když shledáte, že někdo se provinil a hned se nepřizná, prohlásíte jej hned za vraha, zločince či krvesmilníka či za veřejného nepřítele, abych použil výrazů užívaných proti nám, či, abyste mohli spravedlivě soudit, se při vyšetřování ptáte na skutkovou podstatu, na počet míst, čas, viníky a spoluviníky? U nás nic takového, ač by se mělo rovněž spravedlivě vyšetřit, co není pravdou, kolik bylo při tom kuchařů, kolik psů. Jaká by to byla sláva pro předsedajícího soudce, kdyby u někoho zjistil, že snědl již 100 dětí!

Shledávám však, že soudní vyšetřování proti nám nebylo dovoleno. Plinius Druhý, když řídil provincii a když někteří křesťané byli odsouzeni, někteří vyhnáni ze svého postavení, se přece jen zalekl takového množství. Co jiného měl udělat, než že se tehdy zeptal o radu Trajána. Sdělil mu, že mimo zdržení se obětí se nic o jejich tajemství nedozvěděl, jenom že se před svítáním scházejí, aby jedli Krista jako Boha, a k závaznému poučení zakazujícímu jim vraždu, cizoložství, podvod, nepoctivost a ostatní zločiny. Tehdy Traján odepsal, že proti lidem nemá být zavedeno vyšetřování, avšak kdo byli udáni, ti že mají být potrestáni.

Jaké to rozhodnutí pokřivené strachem! Zakazuje je jako nevinné vyhledávat a přikazuje je trestat jako vinné. Šetří i zuří, přehlídí i pozoruje. Proč tak úskočně jednáš? Jestliže nevyšetřuješ, proč nezprošťuješ viny? Aby byli vypátráni zločinci, jsou po všech provinciích rozestavěny vojenské stráže. Proti těm, kdo urazili

²⁴Český překlad: NOVÁK, Josef J., *Čtvrtá patristická čítanka: Tertullianus – Apologeticum*, Praha, 1987.

císařský majestát, je každý člověk vojákem. Vyšetřování jsou i jejich společníci. Pouze křesťana není dovoleno vyhledávat, je však dovoleno vydat jej soudu. Jako by vyhledávání bylo něco jiného než udání. Odsuzujete tak vydaného vám na soud, kterého nikdo nevyšetřoval. Domnívám se, že byl potrestán ne proto, že je vinen, ale že byl k soudu předveden bez vyšetření viny.

Avšak ani tady nejednáte vůči nám podle zákona, kterým mají být souzeni špatní lidé. Jiné, kteří zapírají, dáváte mučit, aby se přiznali. Pouze křesťany nutíte, aby zapřeli. Kdybychom zapírali něco špatného, mučením byste nás donutili k přiznání. Nepovažovali jste za nutné vyšetřovat zločiny jen proto, že jste byli jisti, že vyplývají z vyznání (Kristova) jména; kdo však zabil, protože víte, co je vražda, toho byste přinutili přiznat se. Co je zvrácenějšího, než když nás viníte ze zločinů jen proto, že vyznáváme jméno (Kristovo), když mučením nutíte, abychom spolu se jménem zapírali i zločiny, které z vyznání (Kristova) jména předpokládáte...

Kéž byste prohlédli tu zvrácenost a poznali, jaká síla vás nutí jednat u soudu proti svědomí i proti samým zákonům! Nemýlím-li se, zákony přikazují odstraňovat špatnost, ne ji zakrývat, předpisují odsoudit ty, kdo se přiznali, ne je osvobozovat. Tak určují rozhodnutí senátu, tak i příkazy panovníků. V tomto impériu, jehož jste služebníky, vládnou občané, ne tyraní. U tyranů je mučení používáno jako trest, u vás jen při vyšetřování. Při výsleších jednejte podle [útrpného] zákona až v nutných případech! Jestliže mučení předcházelo doznání, musí po doznání přestat a ustoupit soudnímu výroku. A jestliže (někdo) je odsouzen k trestu, má být jeho jméno vymazáno a ne osvobozeno.

Konečně nikdo viníka, který se přiznal, netouží zbavit trestu. To není dovoleno. Proto také nikdo není nucen zapírat. Křesťana obviněného ze všech zločinů považuješ za nepřítele bohů, zákonů, mravů. Abys jej osvobodil, koho bys nemohl osvobodit, kdyby nezapřel, toho nutíš zapřít. Porušuješ zákony. Abys jej zprostil viny, chceš tedy, aby zapřel i proti své vůli, že je nevinný. Jak je to vše převráceno! Neuvážili jste, že nutno spíše uvěřit tomu, kdo se dobrovolně přizná, než tomu, kdo proti své vůli zapírá? Když křesťan z přinucení a ne z přesvědčení zapřel a pak byl u soudu osvobozen, nebude se potom vysmívat vašemu hněvu?

Jednáte ve všem s námi zcela jinak než s ostatními provinilci s jedním cílem: Abychom se zřekli tohoto jména. Zříkáme se jej, jestliže děláme, co nemají křesťané dělat. Z toho můžete poznat, že nás trestáte ne kvůli nějakému zločinu, ale kvůli jménu. Proto také démoni usilují o to, aby lidé nechtěli vědět to, o čem vědí, že to nevědí. Proto lidé věří o nás tomu, co není dokázáno, že neexistuje

nic takového, čemu by velmi rádi uvěřili. Tím jméno kvůli jejich nepřátelskému postoji má být odsouzeno pro předpokládané, ne však dokázané zločiny. Proto jsme mučeni, když to jméno vyznáváme, trestáni, když se nezříkáme, a osvobozováni, když je zapíráme, poněvadž se vede boj proti tomuto jménu. Konečně co čtete ve vyšetřovacím protokolu onoho křesťana? Proč není uvedeno, že je vrahem, jestliže křesťan je skutečně vrahem? Proč ne že je krvesmilníkem či čímkoli jiným, když tomu věříte? My sami se stydíme a hnuší se nám vyslovit jména těchto zločinů.²⁵

Závěr

Tertullián precizně demaskoval diskrepanci, kterou v sobě Trajánův reskript obsahuje. De lege ferenda bychom se mohli ptát, proč tomu tak bylo; proč Traján buď nevydal proti křesťanům žádný zákon, anebo nenařídil Pliniovi udané křesťany propouštět. Přirozeně se můžeme jen dohadovat. Sotva tomu bylo proto, že (jak se občas tvrdí) křesťanství tehdy ještě nebylo tak rozšířeno, aby bylo nutno proti němu legislativně zasahovat. To však sotva obstojí, uvážíme-li, že sám Plinius mluví o křesťanství jako o „nakažlivé chorobě“, která už „zachvátila nejen města, ale i vesnice a venkov“. Stejně tak málo pravděpodobné je, že by šlo o „právní zmetek“ císařské kanceláře – právě ta byla za Trajana (a následně za Hadriána) obsazena takovými právníckými celebritami, jako byl Publius Iuventius Celsus, Iavolenus Priscus a další; ostatně sám Traján musel mít vysokou míru právního citění, když byl Aureliem Viktorem nazýván *iustitia ac iuris humani divinique tam repertor novi, quam inveterati custos*.²⁶

Církevní historik Eusebios, který sám zažil hrůzné pronásledování křesťanů za císaře Diokleciána, se k Trajánovu listu samému příliš obšírně nevyjadřuje; spíše naznačuje, jaké měl následky: „Po této [Pliniově] zprávě vydal Traján rozkaz, že křesťané se sice nemají vyhledávat, avšak jestliže by byli obžalováni, mají být potrestáni. Zdálo se, že pronásledování, které nás velmi ohrožovalo, je poněkud utlumen. Avšak těm, kteří nám chtěli způsobit zlé, zůstalo ještě vždy mnoho příležitostí. Jednou měla něco proti nám lůza, jednou zase sám místo-držící provincie, takže v jednotlivých provinciích i bez veřejného pronásledování vzplanula pronásledování a velmi mnoho věřících musilo rozličným způsobem

²⁵Převzato z: HRDINA, op. supra cit., s. 21–23.

²⁶Epit., 16.

podstoupit mučednický zápas.²⁷ V tomto stručném textu bude třeba spatřovat klíč k zodpovězení otázky po důvodu pronásledování křesťanů, kteří se (jinak) žádné kriminální činnosti nedopouštěli: snaha způsobit jim zlé, jinak řečeno určitá iracionální nenávisť jako – podle výše citovaného církevního historika Jaroslava Kadlece – „jediný motiv, který plně vysvětluje jak začátek, tak průběh pronásledování křesťanů (...) Není důvodu, proč bychom se zdráhali tento motiv uznat. Nenávisť a láska hrají v lidských dějinách často větší roli nežli racionální motivy. Pronásledovatelé křesťanů všech dob udávali všechny možné, více či méně pravděpodobné důvody pro své jednání, ale v podstatě to vždycky byla nenávisť k náboženství a k církvi, jež je poháněla. Historik nemusí zavírat oči před takovými temnými stránkami lidských duší a nemusí pro všechno hledat jen rozumové vysvětlení. Tím ovšem není řečeno, že všichni jednotliví římscí císařové a tím méně všichni jednotliví římscí úředníci, kteří měli co činit s procesem proti křesťanům, byli vedeni osobní nenávisť. Byli jistě mezi nimi takoví, snad mnozí, kteří se považovali jen za výkonné orgány a byli přesvědčeni, že konají svou povinnost.“²⁸ A historie potvrzuje, že tato Kadlecova slova platí téměř obecně, a nikoli jen pro persekuci křesťanů za císaře Trajána.

PŘÍLOHA

PLINIŮV DOPIS

Nikdy jsem se neúčastnil soudních procesů proti křesťanům, nevím proto, co a jak se má vyšetřovat a trestat. Také si vůbec nejsem jist, zda se při vynášení rozsudku má dělat rozdíl podle stáří, zda se totiž zcela mladí lidé mají posuzovat stejně jako starší, zda se má udělit milost, když někdo projeví lítost, zda není polehčující okolností to, že někdo byl křesťanem, ale už jím není; zda má být trestáno pouze jméno [křesťana], když není dosvědčen žádný zločin, nebo zda se mají stíhat pouze zločiny, které jsou s tím jménem spojené.

Zatím jsem s těmi, kteří mi byli udáni jako křesťané, jednal takto: Tázal jsem se jich, zda jsou křesťané. Když to přiznali, ptal jsem se jich podruhé a potřetí, přičemž jsem jim pohrozil trestem smrti. Když zůstali tvrdošijní, dal jsem je popravit. Nepochyboval jsem totiž, že ať je tomu s jejich přiznáním jakkoli, musí být potrestána jejich tvrdošijnost a nepoddajná umíněnost. Několik říms-

²⁷EUSEBIUS PAMPHILI, op. supra cit., III, 34; v následujícím textu Eusebius volně cituje pasáž z Tertullianova Apologetika, která se předmětné korespondence týká.

²⁸Op. supra cit., s. 27n.

ských občanů, kteří upadli do stejné zaslepenosti, jsem připravil k převezení do hlavního města.

Projednáním této otázky se obžaloba brzy značně rozšířila a došlo k udáním rozličných případů. Anonymní denunciant podal seznam, který obsahoval jména mnoha osob. Někteří říkali, že nejsou křesťané a nikdy jimi nebyli; domníval jsem se, že je smím propustit, když vzývali bohy podle formule, kterou jsem jim předkládal, a pálením kadidla a úlitbou vína vzdali poctu tvému obrazu, který jsem k tomu účelu dal přinést spolu s obrazy ostatních bohů; nadto ještě hanobili Krista. Jsou to vesměs věci, ke kterým by se skuteční křesťané za žádných okolností nedali přinutit. Jiní, jež udavač uvedl jmenovitě, připustili, že jsou křesťané, ale pak to hned popřeli: že sice byli křesťany před třemi, jiní před čtyřmi, mnozí dokonce před dvaceti lety. I ti se všichni modlili k tvému obrazu a k obrazům ostatních bohů a rouhali se Kristu. Ujišťovali však, že celé jejich provinění nebo omyl spočíval v tom, že se scházeli v určitý den před východem slunce, chválili Krista jako Boha střídavými zpěvy a zavazovali se přísahou ne snad k nějakému zločinu, nýbrž právě naopak, že se nedopustí krádeže, loupeže ani cizoložství, že neporuší dané slovo a nezaprou svěřený majetek, když bude žádáno jeho vrácení. Pak se obyčejně rozešli a později se znovu shromažďovali, aby pojídali pokrm, ale docela obyčejný a neškodný. Ale když jsem vydal výnos, kterým jsem podle tvého příkazu zakázal spolčování, přestali prý činit i to.

Považoval jsem za tím potřebnější dovést se pravdu ode dvou otrokyň, které se nazývaly diakonky, a to i použitím mučidel. Zjistil jsem pouze zmatenou, bezmeznou pověru. Proto jsem vyšetřování odložil a obracím se k tobě o radu. Pro dotaz v této záležitosti shledávám vážné důvody zvláště proto, že jde o velký počet lidí, kteří by mohli být předmětem soudního vyšetřování. Do nebezpečí se může dostat mnoho lidí všeho věku, stavu a pohlaví. Tato nakažlivá choroba [křesťanství] zachvátila nejen města, ale i vesnice a venkov. Ještě však je možno udělat jí přítrž a odpomoci od ní, neboť už nyní lze vidět, že se zase začínají navštěvovat chrámy, které již byly skoro zpustlé, že se opět obnovují slavnosti, které již dlouho nikdo neslavil, a že se zase začíná kupovat krmivo pro obětní zvířata, pro které se dosud zřídka naskýтали kupci. Z toho lze snadno soudit, kolik lidí by mohlo být přivedeno zpět, kdyby se jim poskytla příležitost k návratu.

TRAJÁNŮV RESKRIPT

Milý Secunde, postupoval jsi správně. Není možno stanovit pevné pravidlo pro všechny případy. Není nutno po nich pátrat; budou-li však udání a usvědčení, musí být potrestáni. Kdo však popře, že je křesťan, a své tvrzení prokáže tím, že

se obrátí v modlitbě k našim bohům, dostane na základě této lítosti milost, i když je pro svou minulost podezřelý. Na anonymní udání se při soudních procesech nemá dbát; byl by to špatný příklad a věc nedůstojná naší doby.

Resumé

Persekuce křesťanů pro jejich víru v prvních třech křesťanských staletích nepředstavuje nějaký konstantní tlak římské státní správy na křesťanskou církev, nýbrž probíhala v určitých vlnách a procházela různými etapami. Jednou z nejvýznamnějších je ta, která byla započata dochovanou korespondencí bithýnského místodržitele Plinia Mladšího a císaře Trajána a během níž křesťané sice nebyli (tak jako ostatní zločinci) vyhledáváni, nicméně v případech usvědčení byli trestáni smrtí.

Summary

Pliny The Younger To Trajan on the Persecution of Christians

The persecution of Christians for their faith in the first three Christian centuries was not a result of constant pressure by the Roman state administration; rather, the pressure came in waves and developed in a number of stages. One of the most significant waves was the one started by a letter from the governor of Bithynia, Pliny The Younger, to Emperor Trajan; during this period Christians (as opposed to other criminals) were not actively sought, but if convicted they received the death penalty.

Zusammenfassung

Plinius der Jüngere: An Kaiser Trajan über die Verfolgung der Christen

Die Verfolgung der Christen wegen ihres Glaubens in den ersten drei christlichen Jahrhunderten erfolgte nicht wie eine ständige Unterdrückung von der römischen Staatsverwaltung, sondern eher etappenmässig mit verschiedenen Akzenten. Eine der wichtigsten Etappen ist diejenige, deren Anfang in der erhaltenen Korrespondenz zwischen dem kaiserlichen Legat in Bithynien Plinius dem Jüngeren und dem Kaiser Trajan geschildert wird. Nach dieser Korrespondenz wurden die Christen zwar nicht in der gleichen Weise wie andere Verbrecher ausgesucht, aber trotzdem wurden sie im Falle ihrer Überführung zur Todesstrafe verurteilt.

Riassunto**Plinio il Giovane a Traiano sulla persecuzione dei cristiani**

La persecuzione dei cristiani per la loro fede nei primi tre secoli dopo Cristo non rappresenta una pressione permanente dall'amministrazione dell'Imperio alla chiesa cristiana. Al contrario, si svolse in alcune ondate, percorrendo diverse tappe. Una delle più importanti tappe è quella che cominciò con la corrispondenza del governatore in Bitinia Plinio il Giovane all'Imperatore Traiano. In questo periodo i cristiani non furono ricercati come altri criminali, ma se scoperti venivano condannati a morte.

O autorovi

Prof. JUDr. Antonín Ignác Hrdina, DrSc., OPraem, studoval teologii, právo a kanonické právo. Doktorát práv (1987), licenciát kanonického práva (2000), habilitace v oboru právních dějin (2001), doktorát právních věd (2004), profesura v oboru kanonického práva (2008). Přednáší kanonické právo na Fakultě právnické západočeské univerzity v Plzni a kanonické právo, teorii práva a konfesní právo na Katolické teologické fakultě UK v Praze, kde vede Katedru pastorálních oborů a právních věd. V roce 2009 byl jmenován předsedou Metropolitního církevního soudu v Praze.

Prof. JUDr. Antonín Ignác Hrdina, DrSc., OPraem, studied theology, law and canon law; he obtained a doctorate in law (1987), a licentiate in canon law (2000), a habilitation in legal history (2001), and a doctorate in legal science (2004). He was appointed a professor of canon law in 2008 and teaches canon law at the Law School of West Bohemian University in Pilsen and canon law, legal theory and state law on churches at the Catholic Theological School of Charles University in Prague, where he is the head of the Department of Pastoral Subjects and Legal Science. In 2009 he was appointed the chair of the Metropolitan Church Court in Prague.

Univ.-Prof. JUDr. Antonín Ignác Hrdina, DrSc., OPraem, studierte katholische Theologie, Recht und Kirchenrecht. Er erhielt folgende akademische Grade: JUDr. (1987), Lizentiat des kanonischen Rechts (2004), Habilitation im Bereich der Rechtsgeschichte (2001), Dokortitel im Bereich der Rechtswissenschaft (2004), Professur des kanonischen Rechts (2008). Er liest kanonisches

Recht an der Juristischen Fakultät der Westböhmischen Universität in Pilsen und kanonisches Recht, Rechtstheorie und Staatskirchenrecht an der Katholischen Theologischen Fakultät der Karlsuniversität in Prag, wo er auch den Lehrstuhl für pastorale Fächer und Rechtswissenschaft leitet. Im Jahre 2009 wurde er als Vorsitzende des Metropolitangerichts in Prag bestellt.

Prof. JUDr. Antonín Ignác Hrdina, DrSc., OPraem, studiò la teologia cattolica, il diritto ed il diritto canonico. Dottore in giurisprudenza (1987), licenziato in diritto canonico (2000), abilitazione nella storia di diritto (2001), dottore delle scienze giuridiche (2004), professore del diritto canonico (2008). Insegna il diritto canonico alla Facoltà di Giurisprudenza della Università della Boemia Occidentale a Plzeň e alla Facoltà di Teologia Cattolica della Università Carolina a Praga. Nel 2009 è stato nominato presidente del Tribunale ecclesiastico metropolitano a Praga.

Mezinárodní smlouva mezi Apoštolským stolcem a Albánskou republikou o některých ekonomických a daňových otázkách (2007/2008)

Tato smlouva mezi Apoštolským stolcem a Albánií, podepsaná dne 3. prosince 2007, byla ratifikována dne 12. února 2008 prezidentem Albánské republiky a 22. února 2008 papežem Benediktem XVI.

Posléze byla ratifikace vzájemně sdělena dle ujednání čl. 11 téže smlouvy, čímž smlouva nabyla platnosti.

Dále publikovaný překlad do češtiny pořídil doc. lic. Damián Němec, dr, OP.

Smlouva mezi Albánskou republikou a Svatým stolcem o některých ekonomických a daňových otázkách

Albánská republika

a

Svatý stolec

snažíce se společně posílit vzájemné vztahy, s odvoláním na mezinárodně uznávané principy svobody svědomí a vyznání,

berouce v úvahu důležitý společenský, morální a historický přínos Katolické církve pro život národa,

chtějící definovat právní rámec vztahující se k normálnímu výkonu činnosti Katolické církve v Albánii,

shodly se na tom, že nastala vhodná doba pro uzavření smlouvy za účelem lepší úpravy některých otázek ekonomické a daňové povahy.

Proto se strany dohodly na tomto:

Článek 1

Albánská republika zaručuje Katolické církvi přiznané právo vlastnit a samostatně spravovat majetek a ekonomické zdroje, slučitelné s výkonem jejího poslání.

Článek 2

Katolická církev může svobodně nabývat a přijímat hmotnou nebo finanční pomoc od věřících a dárců, i zahraničních. Může organizovat veřejné sbírky a přijímat dary, které budou sloužit pro výkon jejího poslání. Finanční podpora jakéhokoli druhu a každý jiný legitimní příjem, jakož i hmotné dary určené pro uskutečňování vlastního poslání, nebudou podléhat žádným daním nebo poplatkům.

Článek 3

Od daně z nemovitosti jsou osvobozené nemovitosti ve vlastnictví nebo

užívání Katolické církve, jejích složek a institucí zřízených podle Kodexu kanonického práva, které jsou kompetentními církevními autoritami založené jako církevní právnícké osoby nebo uznané jako neziskové organizace Katolické církve a registrované u příslušných státních orgánů Albánie, a to v případech, kdy jsou tyto nemovitosti užívány pro bohoslužby, církevní řízení a správu, pro pastorační, humanitární a charitativní aktivity, formaci kněží a řeholníků, výuku teologie a dalších církevních věd, jakož i pro ubytování duchovních a řeholního i laického personálu ve službách církve.

Článek 4

Osvobození uvedená v čl. 3 této smlouvy se nepoužijí, pokud by nemovitosti zde zmíněné byly užívány za účelem zisku; v takovém případě se použijí platné předpisy a zohlední se tabulky nemovitostí stanovené místními správními orgány státu.

Článek 5

Ve vztahu k budovám a prostorům určeným k vzdělávacím a výchovným aktivitám (i univerzitním a postgraduálním), sociálním a zdravotnickým, jsou-li tyto budovy a prostory ve vlastnictví nebo v užívání organizací a institucí vyjmenovaných v čl. 3 této smlouvy, se použije tarif určený místními správními orgány, který nesmí překračovat tarif stanovený pro ostatní neziskové

organizace vykonávající tutéž činnost. Tento tarif bude určen pouze na základě plochy prostorů, na nichž se uskuteční uvedené činnosti.

Článek 6

Movitý a nemovitý majetek ve vlastnictví Katolické církve nebo jejích organizací využívaný pro bohoslužby, církevní řízení a správu, pastorační, humanitární a charitativní aktivity, formaci kněží a řeholníků, výuku teologie a dalších církevních věd, jakož i pro ubytování duchovních a řeholního i laického personálu ve službách církve, bude zproštěn od placení dědické daně nebo daně z převodu majetku v případě darování mezi Katolickou církví a jejími organizacemi nebo navzájem mezi organizacemi uvedenými v čl. 3 této smlouvy. Určení zmíněného majetku bude stvrzeno příslušnými notářskými zápisy.

Článek 7

Povinnosti platby příspěvků sociálního a zdravotního pojištění jsou zproštěni duchovní, řeholníci i laici ve službách církve, kteří jsou cizí národnosti, mají povolení k pobytu v Albánii a nepobírají za svou službu církvi žádný plat nebo odměnu, a to ani jako zakladatelé, ředitelé nebo reprezentanti organizací či institucí vyjmenovaných v čl. 3 této smlouvy, a kteří tyto příspěvky již zaplatili ve svých domovských státech. Zmíněné subjekty mají

povinnost prokázat tyto skutečnosti u příslušných státních orgánů.

Článek 8

Církevní právnické osoby Katolické církve zřízené podle Kodexu kanonického práva nebo uznané kompetentní církevní autoritou a registrované u odpovídajících státních orgánů, ohledně své institucionalizované činnosti, jako jsou bohoslužby, církevní řízení a správa, pastorační, humanitární a charitativní aktivity, formace kněží a řeholníků, výuka teologie a dalších církevních věd, nemají povinnost vést účetní záznamy a nepodléhají úředním standardům stanoveným platnými zákony a právními předpisy z těchto zákonů odvozenými. Proto takové právnické osoby nemají povinnost předkládat příslušným státním orgánům roční vyúčtování ani je ukládat u státních orgánů určených platnými zákony.

Článek 9

V nejistých, nevyřešených a sporných otázkách týkajících se Katolické církve v Albánii a jejích složek a zařízení jakožto církevních právnických osob nebo uznaných jako neziskové organizace Katolické církve a registrovaných u odpovídajících státních orgánů Albánie, vytvoří Katolická církev v Albánii a kompetentní autorita

Albánské republiky bilaterální komisi „ad hoc“ s úkolem nalézt řešení přijatelná pro obě strany.

Článek 10

V případech, kdy by z různých příčin nebo okolností bylo nutné v budoucnu upravit jiné otázky ekonomické a daňové povahy, které nejsou obsaženy v této smlouvě, dohodnou se smluvní strany na uzavření doplňkových smluv.

Článek 11

Tato smlouva nabude platnosti v okamžiku doručení vzájemného oznámení o naplnění interní procedury u obou smluvních stran nutné pro platnost této smlouvy.

Tato smlouva bude vypovězena, jakmile jedna ze stran své rozhodnutí druhé straně písemně oznámí. Smlouva bude zrušena uplynutím 90 (devadesát) dní ode dne tohoto oznámení.

Podepsáno v Tiraně dne 3. prosince 2007.

Za Albánskou republiku
Ridvan Bode, ministr financí

Za Svatý stolec
+ J.E. Mons. Giovanni Bulaitis
apoštolský nuncius

Nález Ústavního soudu ze dne 24. června 2009
I. ÚS 663/06

*The Constitutional Court of the Czech Republic,
Finding of June 24, 2009 (id. no. I. ÚS 663/09)*

*Erkenntnis des Verfassungsgerichts der Tschechischen Republik
vom 24. Juni 2009 (Aktenzeichen I. ÚS 663/09)*

*La Sentenza della Corte Costituzionale della Rep. Ceca
dal 24 giugno 2009 (N. reg. I.ÚS 663/09)*

ČESKÁ REPUBLIKA
NÁLEZ
Ústavního soudu
Jménem České republiky

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Františka Duchoně a soudců Stanislava Balíka a Vojena Güttlera o ústavní stížnosti stěžovatele Královské kanonie premonstrátů na Strahově, Strahovské nádvoří 1/132, Praha 1, zastoupené doc. JUDr. Karlem Klímou, CSc., advokátem, se sídlem v Praze 1, Hradčanské nám. 12, proti rozsudku Nejvyššího soudu České republiky ze dne 4. 4. 2006, sp. zn. 20 Cdo 282/2006, a proti rozsudku Krajského soudu v Praze ze dne 1. 9. 2005, sp. zn. 27 Co 331/2005, za účasti Nejvyššího soudu a Krajského soudu v Praze jako účastníků řízení a obce Hradištko jako vedlejšího účastníka řízení, zastoupené JUDr. Peterem Andrisem, se sídlem Strojnická 11, v Praze 7, takto:

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 4. 4. 2006, sp. zn. 20 Cdo 282/2006, a rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 1. 9. 2005, sp. zn. 27 Co 331/2005, se zrušují.

Odůvodnění:

I.

Ústavní stížností se stěžovatel s odvoláním na údajné porušení čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, jakož i čl. 14 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod ve spojení s čl. 1 Dodatkového protokolu č. 1 domáhal zrušení rozsudku Nejvyššího soudu České republiky ze dne 4. 4. 2006, sp. zn.

20 Cdo 282/2006, a rozsudku Krajského soudu v Praze ze dne 1. 9. 2005, sp. zn. 27 Co 331/2005.

Krajský soud v Praze jako soud odvolací rozhodl napadeným rozsudkem v dané právní věci mezi stěžovatelem jako žalobcem a Obcí Hradištko jako žalovaným tak, že změnil rozsudek soudu prvního stupně (Okresní soud Praha – západ ze dne 17. 2. 2005, sp. zn. 7 C 1395/2001) a žalobu na určení, že stěžovatel je vlastníkem pozemků ve výroku tohoto rozsudku uvedených, zamítl. Krajský soud poukázal na § 29 zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku ve znění pozdějších předpisů (dále také jen „zákon č. 229/1991 Sb.“ nebo „zákon o půdě“), podle kterého nelze majetek, jehož původním vlastníkem byly církve, náboženské řády a kongregace, převádět do vlastnictví jiných osob do přijetí zákona o tomto majetku. Zákon o půdě tedy předpokládá, že zemědělský majetek, který byl dříve ve vlastnictví církevních právnických osob, bude řešen samostatným zákonem a do doby vydání tohoto zákona je chráněn. Proto je nutno na tento majetek vztahovat režim restitučních zákonů, a tudíž není prostor pro podávání určovacích žalob pro neexistenci naléhavého právního zájmu. Odvolací soud proto dovodil, že na danou věc nelze nahlížet jako na spor o vlastnictví, ale jako na spor, jenž má povahu restituční, neboť žalobce se snaží dosáhnout žalobou o určení vlastnictví navrácení majetku, který přešel na stát v rozhodném období mezi 25. únorem 1948 a 31. prosincem 1989, jestliže předmětné nemovitosti - spadající pod režim zákona č. 229/1991 Sb. - přešly na stát za podmínek předvídaných ustanovením § 6 odst. 1 písm. p) uvedeného zákona (bez právního důvodu). K tomu však nemohou sloužit žaloby o určení vlastnictví; na takovém určení nemůže být naléhavý právní zájem, neboť z restitučních předpisů vyplývá zákonná domněnka, že takový majetek přešel na stát. Krajský soud uvedl, že přitom vycházel i z nálezu Ústavního soudu z 2. 2. 2005, sp. zn. II. ÚS 528/02.

Nejvyšší soud rozsudkem ze dne 4. 4. 2006, sp. zn. 20 Cdo 282/2006, stěžovatelovo dovolání zamítl. Uvedl, že velký senát dovolacího soudu – vzhledem k rozdílnému právnímu náhledu jednotlivých senátů Nejvyššího soudu na danou právní věc – ve svém rozsudku ze dne 11. září 2003, sp. zn. 31 Cdo 1222/2001, usměrnil rozhodovací soudní praxi formulováním právního závěru, podle kterého mohla-li osoba, jejíž nemovitosti převzal stát v rozhodné době (§ 4 odst. 1 zákona č. 229/1991 Sb.) bez právního důvodu, žádat o vydání těchto nemovitostí podle § 6 odst. 1 písm. p) citovaného zákona, nemůže se úspěšně domáhat ochrany vlastnického práva podle předpisů obecných, a to ani formou určení vlastnického práva podle § 80 písm. c) o. s. ř. Dovodil, že z povahy zákona č. 229/1991 Sb.

jakožto zákona zvláštního vyplývá, že nároky jím upravené nelze řešit jinak než podle jeho ustanovení ve smyslu obecné zásady o zákonu obecném a zvláštním (*lex specialis derogat generali*). Stanoví-li proto zákon o půdě určité podmínky a postup pro uplatnění nároku, nelze tentýž nárok uplatňovat podle jiného předpisu, byť by tento předpis stanovil některé podmínky odlišně. Naléhavý právní zájem na určení je podle Nejvyššího soudu dán zejména tam, kde by bez tohoto určení bylo ohroženo právo žalobce, nebo kde by se bez tohoto určení jeho právní postavení stalo nejistým. Určovací žaloba má tak povahu preventivní, jejímž účelem je poskytnout ochranu právnímu postavení (právu) žalobce dříve, než dojde k porušení právního vztahu nebo práva. Dále citoval Nejvyšší soud ze stanovisek Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 21/2005 a sp. zn. Pl. ÚS 22/05 a doplnil, že se mu proto jeví již překonaná argumentace závěry těch nálezů Ústavního soudu (sp. zn. I. ÚS 428/04 a sp. zn. Pl. 71/2004), kterých se stěžovatelka ve svém podání dovolávala.

II.

Stěžovatel v ústavní stížnosti uvedl, že se žalobou na určení vlastnictví k nemovitostem ze dne 27. 9. 1994 domáhal určení, že je vlastníkem nemovitostí v katastrálním území Hradištko pod Medníkem, později specifikovaných ve výroku I. rozsudku soudu I. stupně. Žalobu odůvodnil tím, že uvedené pozemky, které historicky byly jeho majetkem, nikdy platně nepřešly do vlastnictví státu, neboť o nich byla v pozemkové knize pouze poznámka zamýšleného převzetí; naléhavý právní zájem na určení je přitom dán, neboť je jako vlastník nemovitostí veden žalovaný. Okresní soud Praha-západ rozsudkem č. j. 7 C 1395/2001-137 ze dne 17. 2. 2005 určil, že stěžovatel je vlastníkem příslušných nemovitostí. Soud prvního stupně shledal u těchto nemovitostí naléhavý právní zájem na určení vlastnického práva, neboť v důsledku tvrzení stěžovatele o jeho vlastnickém právu k nemovitostem se právní postavení účastníků stalo nejistým a rozhodnutí o žalobě mělo postavit najisto, kdo z účastníků je jejich vlastníkem. Soud vzal za prokázané, že žalobce vlastnické právo k nemovitostem do roku 1948 nepozbyl. Poznámka zamýšleného převzetí zapsaná v kn. vložce zemských desek č. 623 má pouze informativní charakter a přechod práva sama o sobě nezpůsobuje. K námitce žalovaného pak soud prvního stupně neshledal nedostatek naléhavého právního zájmu se zřetelem na ustanovení § 29 zákona č. 229/1991 Sb., neboť zde se nejedná o převod majetku do vlastnictví jiných osob, ale o určení vlastnictví. Soudy odvolací i dovolací, jak je výše popsáno, však se shora uvedenou argumentací zaujaly názor opačný a stěžovateli nevyhověly.

Stěžovatel se domnívá, že napadenými rozsudky krajského soudu a Nejvyššího soudu byla porušena jeho výše citovaná základní práva zaručená ústavním pořádkem České republiky a Úmluvou o lidských právech a základních svobodách, resp. jejími Dodatkovými protokoly. Je přesvědčen, že právní závěry odvolacího soudu jsou v extrémním rozporu se závěry dokazování soudu prvního stupně. Soud prvního stupně prý totiž jednoznačně dovodil, že stěžovatel nepozbyl vlastnické právo k předmětným nemovitostem ani do roku 1948, ani poté. Neshledal tak překážku použití obecných předpisů podle § 29 zákona č. 229/1991 Sb., který blokuje převádění vlastnictví, jehož původním vlastníkem byly církve, náboženské řády a kongregace, do vlastnictví jiným osobám, a to do přijetí zákonů o tomto majetku. Podle stěžovatele odvolací soud tím, že vztáhl na tento případ náleží Ústavního soudu ze dne 2. 2. 2005, sp. zn. II. ÚS 528/02 (který spory o určení vlastnictví církevních subjektů považuje za spory restituční a vylučuje užití obecné právní úpravy), porušil čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod pojímaného – v ustálené interpretaci Ústavního soudu – jako právo na spravedlivý proces; to proto, že „mechanickou aplikací nálezu Ústavního soudu na vlastnickou situaci prokázanou již soudním rozhodnutím ve věci samé vyloučil možnost soudní ochrany vlastnického práva, a to zpětně na právní vztahy a situaci, která byla již k soudnímu rozhodnutí jednou připuštěna a meritorně rozhodnuta“. Aplikace precedenčních rozhodnutí na vztahy, které byly již přijaty k soudnímu rozhodování, tak podle stěžovatele prohlubuje porušení práva na přístup k nezávislému soudu a znamená tedy mimořádnou situaci denegationis iustitiae, a to možností vyloučení jak řádného, tak mimořádného přezkumu.

Stěžovatel dále uvedl, že dovolací soud závěry soudu odvolacího potvrdil. Zjednodušeným tvrzením (založeným na výtce nedostatečného doložení naléhavého právního zájmu navrhovatelem) dovolání zamítl, „a to zesílenou argumentací odkazem na zobecňující stanovisko Ústavního soudu, které kazuistiku soudů v těchto církevních věcech považuje za soudní aktivismus a nahrazování moci zákonodárné“. Dovolací soud tak nejenže odmítl přezkoumat právní odlišnost faktické situace věci, ale odmítnutí soudního rozhodnutí prohloubil „v rovině právního očekávání od dovolání jako připuštěného mimořádného opravného prostředku“. Tak došlo podle názoru stěžovatele k porušení článku 36 odst. 1 Listiny, a to zamezením možnosti soudního rozhodnutí v konkrétní věci a chybným výkladem otázky naléhavého právního zájmu při aplikaci nálezů Ústavního soudu na danou situaci, zejména nálezu č. 13/2006 Sb., která byla soudním rozhodnutím meritorně řešena více než rok před vydáním tohoto zobecňujícího nálezu.

Postup obou obecných soudů je podle stěžovatele v příkrém rozporu se zásadou respektování majetku a zabavování majetku jen za určitých podmínek upravenou článkem č. 1 Dodatkového protokolu č. 1 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod. Evropský soud pro lidská práva tuto zásadu opírá o doktrínu tzv. spravedlivé rovnováhy; k tomu stěžovatel citoval závěr rozsudku ve věci Sporrang a Lonnoth z roku 1982, A-52, podle něhož došlo k porušení principu respektování majetku, protože byla porušena spravedlivá rovnováha, mimo jiné, s ohledem na skutečnost, že nebyla dána možnost žádat nápravu způsobené újmy; dále citoval rozsudek ve věci Mellacher a ost. z roku 1989, A-169, podle něhož opatření směřující „k zasahování“ musí vést ke spravedlivé rovnováze mezi požadavky obecného zájmu a imperativy na ochranu základních práv jednotlivce. Postup obou obecných soudů je podle stěžovatele v příkrém rozporu se zásadou „zákazu diskriminace založené na jakémkoli důvodu“ podle čl. 14 Úmluvy. Diskriminace je prý v daném případě založena na úplném odmítní soudní ochrany majetku církevních právnických osob, a to „bez ohledu na posouzení faktické situace ve věci jejího právního stavu a dokonce již existujícího meritorního hodnocení“. Podle rozsudku Darby z roku 1990, A-187 je pak rozdílné zacházení diskriminačním při neexistenci „objektivního a rozumného zdůvodnění“, tj. nesleduje-li „legitimní účel“ a není-li zde „rozumný vztah proporcionality mezi použitými prostředky a sledovaným účelem“. Stěžovatel proto navrhl, aby Ústavní soud v záhlaví citované rozhodnutí obecných soudů zrušil.

III.

Nejvyšší soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že důvody, jež ho vedly k vydání napadeného rozhodnutí, jsou dostatečně vyjádřeny v jeho odůvodnění. Tam dospěl k závěru, že naléhavý právní zájem na straně stěžovatele dán být nemůže a že tuto otázku vyřešil soud odvolací správně. Nejvyšší soud má za to, že se zcela a podrobně vypořádal se všemi námitkami stěžovatele uvedenými v dovolání, a to s přihlédnutím k tomu, že závěr o neexistenci naléhavého právního zájmu na požadovaném určení ve smyslu § 80 písm. c) o. s. ř. je prvořadým důvodem, pro který nemůže určovací žaloba obstát. Domnívá se, že napadeným rozhodnutím nebyla porušena žádná stěžovatelova základní práva. Proto navrhl, aby Ústavní soud ústavní stížnost, pokud ji neodmítne, zamítl. Nejvyšší soud souhlasí s upuštěním od ústního jednání před Ústavním soudem. Rovněž podle vyjádření Krajského soudu v Praze, který vydal shora označený rozsudek, nedošlo k porušení žádného stěžovatelova základního práva. Krajský

soud odkázal na odůvodnění napadeného rozsudku, z něhož je prý zřejmé, jaké důvody ho k vydanému rozhodnutí vedly. Souhlasil i s upuštěním od ústního jednání před Ústavním soudem.

Vedlejší účastník řízení, obec Hradištko, ve svém vyjádření k ústavní stížnosti v podstatě uvedl, že stěžovatel vede s obcí celou řadu sporů, jež mají týž právní základ, tj. snaží se o navrácení majetku, který mu v předcházejícím období patřil, a údajně i má nadále patřit. Prohlásil, že stěžovatel v předcházejícím období „vůbec nekonal formálně právně“, a nežádal o navrácení majetku, ani se nesnažil napadnout rozhodnutí státních institucí ve věci samé, včetně přidělu a to i přesto, že v „předcházejícím období“ prý bylo právní a legislativní prostředí takové, že mu tyto možnosti nebyly odňaty. Vedlejší účastník zdůraznil, že na danou věc nelze nahlížet jako na spor o vlastnictví, ale jako na spor, který má povahu restituční, neboť stěžovatel se snaží dosáhnout žalobou o určení vlastnictví navrácení majetku, který v rozhodném období mezi 25. 2. 1948 a 31. 12. 1989 přešel na stát. Poukázal na nález Ústavního soudu ze dne 2. 2. 2005, sp. zn. II. ÚS 528/02, který prý řeší stejnou problematiku. Vedlejší účastník - obec Hradištko trvá na svém stanovisku, že jí v předmětných sporech „chybí pasivní legitimize“, jelikož žalovaná by měla být Česká republika a to na základě toho, že „katastrální úřad pro Prahu západ opakovaně uznal nabývací tituly k majetku obce“. Vedlejší účastník – obec Hradištko, se dále neztotožňuje s tvrzením stěžovatele, který uvádí, že závěry soudu první instance byly správné a prokazující, že do roku 1948 nepozbyl vlastnické právo k předmětným nemovitostem. Je přesvědčen, že předmětné otázky není možné zkoumat na základě obecných právních předpisů, ale že pro právní posouzení je důležitá právní úprava speciální, která, i když je zákonem presumovaná, do současného období přijata nebyla. Proto vedlejší účastník považuje ústavní stížnost za nedůvodnou a navrhuje, aby ji Ústavní soud v plném rozsahu zamítl.

IV.

Ústavní stížnost je důvodná.

1) Z obecného hlediska je úvodem namístě připomenout, že Ústavní soud ve své konstantní judikatuře již mnohokrát prokázal, že netoleruje orgánům veřejné moci a především obecným soudům formalistický postup za použití v podstatě sofistikovaného odůvodňování zřejmé nespravedlnosti. Zdůraznil přitom mj., že obecný soud není absolutně vázán doslovným zněním zákona, nýbrž se od něj smí a musí odchýlit, pokud to vyžaduje účel zákona, historie jeho vzniku, systematická souvislost nebo některý z principů, jež mají svůj základ v ústavně

konformním právním řádu jako významovém celku a že povinnost soudů nalézat právo neznamená pouze vyhledávat přímé a výslovné pokyny v zákonném textu, ale též povinnost zjišťovat a formulovat, co je konkrétním právem i tam, kde jde o interpretaci abstraktních norem a ústavních zásad (srov. např. nález sp. zn. Pl. ÚS 21/96, Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek 7, nález č. 13, nebo nález sp. zn. 19/98, Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek 13, nález č. 19). Při výkladu a aplikaci právních předpisů tedy nelze opomíjet jejich účel a smysl, který není možné hledat jen ve slovech a větách toho kterého předpisu, v němž jsou vždy přítomny i principy uznávané demokratickými právními státy. Ústavní soud rovněž několikrát uvedl, že z pohledu ústavněprávního je nutno stanovit podmínky, při splnění kterých nesprávná aplikace podústavního práva obecnými soudy má za následek porušení základních práv či svobod jednotlivce. Ústavní soud spatřuje tyto podmínky zejména v následujících okolnostech: Základní práva a svobody v oblasti jednoduchého práva působí jako regulativní ideje, pročež na ně obsahově navazují komplexy norem jednoduchého práva. Porušení některé z těchto norem, a to v důsledku svévole anebo v důsledku interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti (např. přepjatý formalismus), pak zakládá dotčení na základním právu a svobodě (např. nález sp. zn. III. ÚS 150/99, Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek 17, nález č. 9).

Ústavní soud považuje za samozřejmé a určující pro nalézání práva, že vždy je nezbytné vycházet z individuálních rozměrů každého jednotlivého případu, které jsou založeny na zjištěných skutkových okolnostech. Mnohé případy a jejich specifické okolnosti mohou být – jako v dané věci – značně komplikované a netypické; to však nevyvazuje obecné soudy z povinnosti udělat vše pro spravedlivé řešení, jakkoliv se to může jevit složité. Obecné soudy rozhodující v daném případě se však podle přesvědčení Ústavního soudu s veškerými specifiky charakterizujícími daný případ naznačeným způsobem nevypořádaly. Ve zkoumané věci se totiž vyskytlo několik zvláštních okolností, které – každá jednotlivě a zejména ve svém souhrnu – vytvořily stav, za kterého by bylo zjevně nesprávné trvat na závěrech, ke kterým obecné soudy dospěly.

2) Ústavní soud přirozeně reflektuje své stanovisko ze dne 1. 11. 2005, sp. zn. Pl. ÚS – st. 21/05, podle kterého žalobou o určení vlastnického práva nelze obcházet smysl a účel restitučního zákonodárství i stanovisko ze dne 1. listopadu 2005, sp. zn. Pl. ÚS – st. 22/05, podle něhož je zákon č. 298/1990 Sb. svojí povahou součástí restitučního zákonodárství. Zde bere v úvahu i poslední právní větu uvedeného stanoviska (sp. zn. Pl. ÚS - st. 22/05); podle ní je pou-

ze věci zákonodárce, jak dořeší zmiňované vztahy přijetím dalšího zákona, neboť kasuistické řešení této otázky formou jednotlivých soudních rozhodnutí v konkrétních případech by bylo natolik aktivistickým řešením, že by ve svých důsledcích vedlo k tomu, že by moc soudní převzala aktivitu, která jinak v rámci dělby moci přísluší pouze moci zákonodárné. Veškeré relevantní okolnosti zkoumaného případu – jak je z dalšího odůvodnění tohoto nálezu zřejmé – jsou však natolik specifické, že by bylo vůči stěžovateli zjevně nespravedlivé trvat, za použití rigidní gramatické interpretace, na aplikaci uvedeného stanoviska i v této konkrétní souzené věci.

3) Daný případ je totiž hodný zvláštního zřetele i pro své neobvyklé okolnosti; zváží-li se znovu stručně důvody, pro které soud prvního stupně původně žalobě stěžovatele vyhověl, je nutno s ním souhlasit v tom, že pouhá poznámka zamýšleného převzetí majetku v evidenci nemovitostí, mající toliko informativní charakter, přechod vlastnického práva sama o sobě nemohla, a to ani za dřívějšího režimu, způsobit. Vůli k převzetí určitého majetku musel stát učinit pravomocným rozhodnutím příslušného státního orgánu; existence žádného takového rozhodnutí však v řízení prokázána nebyla, neboť nejasné rozhodnutí Ministerstva zemědělství ze dne 27. 1. 1948 nebylo ani ve smyslu tehdy platné právní úpravy dostatečně určité a zejména v něm nebyly uvedeny nemovitosti, kterých se mělo týkat. Ani k vydržení nemovitostí nemohlo podle zjištění soudu prvního stupně dojít, neboť předpokladem je samozřejmě vždy držba oprávněná, tedy v dobré víře. V tomto případě si však právní předchůdce žalovaného MNV Hradištko (stát) musel být dobře vědom, že mohou být přidělovány pouze nemovitosti, které jsou ve vlastnictví státu, a tato podmínka ve zkoumané věci splněna nebyla.

I když tedy existují výše citovaná stanoviska Ústavního soudu Pl. ÚS-st 21/05 a Pl. ÚS-st 22/05, nelze nevidět – jak je zdůrazněno zejména níže pod bodem 5 a násl. – že zkoumaný případ je natolik specifický, že to odůvodňuje zvláštní přístup Ústavního soudu, který musel zvážit i jeho quasirestituční dimenzi. Pojme-li se restituce jako snaha demokratického právního státu o nápravu některých křivd, způsobených totalitním režimem, tím spíše by restituční řešení (svého druhu) bylo namíště tam, kde křivda je natolik zjevná a autoritativně zjištěná (srov. též odůvodnění soudu prvního stupně) jako v dané věci. Formální úkony státu, který s majetkem nakládal podle svého zájmu bez ohledu na jejich skutečného vlastníka a jeho různé nedůslednosti nelze totiž nyní, ve státě usilujícím být právním státem ve smyslu materiálním, vykládat k tíži stěžovatele; takový postup by zjevně hrozil další křivdou.

4) Ústavní soud v této souvislosti připomíná, že případné legislativní nedůslednosti jakéhokoli druhu, jakož i nepředvídatelnost v postupu různých státních orgánů v průběhu času nelze bez dalšího vykládat v neprospěch účastníků řízení, ale, ve vztahu ke konkrétní věci, s ohledem na platné konstitutivní hodnoty a principy demokratického právního státu tak, jak jsou vyjádřeny v ústavním pořádku České republiky.

5) Ústavní soud však shledal v dané věci i jiný – a to podstatný – důvod, proč bylo nutno ústavní stížnosti vyhovět. Obdobnou problematikou se totiž již v minulosti zabýval. V nálezu ze dne 2. února 2005 sp. zn. II. ÚS 528/02 mj. vyslovil, že „zákon o půdě tedy předpokládá, že zemědělský majetek, který byl dříve ve vlastnictví církevních právnických osob, bude řešen samostatným zákonem a do doby vydání tohoto zákona je chráněn. Na tento majetek je proto nutno vztahovat režim restitučních zákonů, a tudíž zde není prostor pro podávání žalob o určení vlastnictví pro absenci naléhavého právního zájmu. Ten nelze odvodit ani ze skutečnosti, že stát nebyl schopen vydat speciální restituční zákon, přestože zákon č. 229/1991 Sb., který nabyl účinnosti již 24. června 1991, vydání takového zákona předpokládá.“ Zde ale Ústavní soud zdůraznil, že „stát ovšem musí svůj závazek vydat restituční zákon, vyplývající z citovaného ustanovení zákona o půdě (pozn. tj. § 29 zákona č. 229/1991 Sb., v platném znění) ohledně církevního majetku splnit, neboť musí splnit legitimní očekávání na straně církevních právnických osob, které se opírá o zákonné ustanovení“.

V souzené věci přitom Ústavní soud stojí v odlišné situaci než v jaké byl v době vydání citovaného nálezu II. ÚS 528/02 ze dne 2. února 2005. Zásadní roli zde hraje právě plynutí času. Legitimní očekávání na straně církevních právnických osob dosahuje 24. června 2009 pomyslné „zletilosti“ a zákonodárce, ač je mu jeho povinnost naplnit zmiňované legitimní očekávání známa déle než čtyři roky – a byl na svůj závazek založený na § 29 zákona o půdě relevantním způsobem upozorněn – zůstává nečinný (pozn.: přísněji vzato, lze jeho nečinnost datovat již od června 1991, jak je z předchozího textu patrné). Dlouholetou nečinností Parlamentu České republiky v jiné věci se Ústavní soud zabýval již v nálezu ze dne 28. února 2006 sp. zn. Pl. ÚS 20/05. V tomto nálezu zdůraznil, že se stal „z vůle ústavního zákonodárce odpovědným za dodržování ústavního pořádku v České republice, a proto nehodlá rezignovat na tuto svoji povinnost, k plnění povinností povolává i obecné soudy a odmítá spoléhat pouze na tlak Evropského soudu pro lidská práva“. Ústavní soud dovedl, že „jestliže některá ze složek moci přestoupí ústavní rámec svého vymezení, svoji pravomoc, nebo naopak neplní své úlohy a tím brání v řádném fungování druhé (v posuzovaném případě soudní

moci), musí nastoupit kontrolní mechanismus brzd a vyvažování ... Nejvyšší soud i další obecné soudy chybují, pokud odmítají poskytnout ochranu právům fyzických a právnických osob, které se na ně obrátily se žádostí o spravedlnost, pokud jejich žaloby zamítaly pouze s formalistickým odůvodněním a odvoláním se na nečinnost zákonodárce (neexistenci příslušné právní úpravy)“. Ústavní soud konečně prohlásil „dlouhodobou nečinnost Parlamentu ČR za neslučitelnou s požadavky právního státu.“

Analogická situace, tedy dlouhodobá nečinnost Parlamentu ČR, nastala též v této souzené věci. Je nutno dodat, že smysl ustanovení § 29 zákona o půdě, miněného zprvu jako norma směřující k ochraně budoucích restituentů, nelze vykládat jako záměrnou blokaci dalšího postupu příslibené restituce ad infinitum.

Ústavní soud konstatuje – aniž by byl v tomto směru jakkoli vázán – že stejný závěr přijala i skupina senátorů Senátu Parlamentu ČR, která mj. navrhla přijetí nálezu, že dlouhodobá nečinnost Parlamentu spočívající v nepřijetí zvláštního právního předpisu upravujícího nakládání s původním církevním majetkem, porušuje v návrhu uvedené články Ústavy a Listiny základních práv a svobod a navrhla i zrušení § 29 zákona č. 229/1991 Sb. O tomto návrhu vedeném pod sp. zn. Pl. ÚS 9/07 dosud Ústavní soud nerozhodl.

Ústavní soud nepředpokládá, že by se demokratický právní stát, jímž Česká republika je a nadále usiluje být (čl. 1 odst. 1 Ústavy), choval obdobně jako dřívější nelegitimní totalitní stát, jenž, jak je známo, nedodržel ani své vlastní zákony (srov. znárodnovací zákony z období komunistického režimu; konkrétně např. zákon č. 114/1948 Sb., o znárodnění některých dalších průmyslových a jiných podniků a závodů a o úpravě některých poměrů znárodněných a národních podniků, který výslovně předpokládal vyplacení náhrady za znárodněný majetek, leč v praxi žádné náhrady vypláceny nebyly). Již ve svém historicky prvním nálezu (nález sp. zn. Pl. ÚS 19/93, Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek 1, nález č. 1) Ústavní soud ČR mj. zdůraznil, že naše nová ústava není založena na hodnotové neutralitě, není jen pouhým vymezením institucí a procesů, ale včleňuje do svého textu i určité regulativní ideje, vyjadřující základní nedotknutelné hodnoty demokratické společnosti, přičemž akceptuje a respektuje princip legality jako součást celkové koncepce právního státu, neváže však pozitivní právo jen na formální legalitu, ale výklad a použití právních norem podřizuje jejich obsahově-materiálnímu smyslu, podmiňuje právo respektováním základních konstitutivních hodnot demokratické společnosti a těmito hodnotami také užití právních norem měří, což znamená i při kontinuitě se „starým právem“ hodnotovou diskontinuitu se „starým režimem“.

6) Za tohoto zcela specifického, atypického a v judikatuře dosud neřešeného stavu (s výjimkou citovaného, před více než čtyřmi lety vydaného, nálezu sp. zn. II. ÚS 528/02, v němž však plynutí času a legitimní očekávání ještě zásadní roli nesehrálo) přistoupil Ústavní soud k následujícímu řešení.

Žaloba stěžovatele v tomto konkrétním případě vyloučena není. Bylo by však třeba ji pojmut jako žalobu svého druhu (blížíci se žalobě restituční) mající za cíl dosáhnout zaplnění mezery vzniklé dlouhodobou nečinností zákonodárce v rozporu se závazkem plynoucím z § 29 zákona o půdě, a to postupem odpovídajícím smyslu nápravy křivd po roce 1989, se zřetelem na relevantní konkrétní okolnosti této souzené věci. Na tom nic nemění to, že sám stěžovatel v minulosti uplatnil svůj tvrzený nárok ve formě žaloby určovací, neboť obecným soudům nelze upřít právo, aby celý případ – vzhledem k již uvedeným naprosto atypickým okolnostem – posoudily po právní stránce jinak, než v minulosti učinil sám stěžovatel. Jiné spravedlivé řešení této ústavní stížnosti Ústavní soud nenalezl. Tato žaloba (svého druhu) se opírá o legitimní očekávání stěžovatele, jež je dovoditelné právě teprve z uplynutí adekvátního času, což – jak již bylo uvedeno – vyplývá ze závazku státu vydat nový restituční zákon, který je založen na ustanovení § 29 zákona o půdě (bod 5. výše).

7) Ústavní soud dovozuje, že porušením práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod může být i situace, kdy je hodnocení věci neúplné, byť se jednalo o otázku zásadní a relevantní, jakou je právě legitimní očekávání stěžovatele opřené o § 29 zákona o půdě. Jestliže obecný soud postupuje takto, dopouští se mj. i libovůle, zakázané v článku 2 odst. 2 Listiny základních práv a svobod. K uvedené otázce však žádný z obecných soudů stanovisko nezaujal; soudy v zásadě jen odkázaly na zmíněnou judikaturu, bez ohledu na to, že její paušální aplikace, bez rozlišování zvláštností konkrétních případů, je ústavně neakceptovatelná. Tím došlo i k porušení práva stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

8) Pouze pro úplnost považuje Ústavní soud za vhodné reagovat i na některé námitky vedlejšího účastníka řízení, obce Hradištko.

Vedlejší účastník zejména prohlásil, že stěžovatel v „předcházejícím období“ (kterým lze zřejmě rozumět jen období totalitního režimu pod vedením Komunistické strany Československa) nežádal o navrácení majetku ani se nesnažil napadnout rozhodnutí státních institucí ve věci samé včetně přidělu. K tomu je nutno uvést, že nelze přičítat k tíži stěžovateli - nota bene církevnímu subjektu a výraznému ideovému odpůrci zmíněného režimu - že v tomto období, charakterizovaném zákonodárcem jako období nedemokratické a porušující obecně uznávaná

základní lidská práva, rezignoval na svá jen formálně přiznávaná práva, jejichž uplatňováním by ničeho nezískal a mohl by si spíše jen uškodit. Je totiž notoricky známo, že se komunistický stát v tomto období choval k církvím velmi drsně. Námitka údajného nedostatku pasivní legitimace vedlejšího účastníka pak nemůže být předmětem dokazování před Ústavním soudem, který vycházel ze stavu a podstaty zkoumaného případu tak, jak jej řešily a pravomocnými rozhodnutími uzavřely obecné soudy. Soud prvního stupně se k této otázce ostatně vyjádřil a dovedl existenci pasivní legitimace u všech v žalobě uvedených nemovitostí, u kterých je vedlejší účastník veden jako vlastník podle příslušného výpisu z katastru nemovitostí a srovnávacího sestavení parcel (srov. str. 5 rozsudku Okresního soudu Praha - západ). Případné nesrovnalosti v této otázce, popř. i v jiných právních či skutkových otázkách, mohou řešit po vrácení věci znovu obecné soudy a nikoliv Ústavní soud, který se zaměřoval jen na to, co tvoří podstatu tohoto souzeného případu.

9) Jelikož Ústavní soud zjistil, že v dané věci došlo k porušení ústavně zaručených základních práv stěžovatele podle čl. 36 odst. 1 Listiny ve spojení s článkem 2 odst. 2 Listiny, bylo ústavní stížnosti podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, vyhověno, jak je dostatečně zřejmé z výroku i z odůvodnění tohoto nálezu.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 24. června 2009

František Duchoň
předseda I. senátu Ústavního soudu

Některá nesprávná rčení a obraty.

nesprávně

ten samý, ta samá, to samé
to je o něčem jiném
to je (něčí) parketa
protěžovat někoho
superintendant
přestárlý (o člověku)
náboženské vyžití
na škole
knězi, kněžové
jeptiška

správně

tentýž (týž), tatáž (táž), totéž
to s tím nesouvisí
v tom je odborníkem, odbornicí
protežovat někoho
superintendent
vyššího věku, starší (člověk), senior
náboženský život, život ve víře
ve škole
kněží
řeholnice, mniška

Některé nepřesné nebo nepřiliš dobře znějící výrazy a jejich přesnější (vhodnější) ekvivalenty.

nepřesné

normativa
svoji
zvykové právo
přijmout zákon
páter
sutana
praktikovat náboženství
věřící
Vatikán (ústředí církve)
Vatikán (stát)
luteránský
církevní řády

přesnější

předpisy
svou
obyčejové právo
schválit zákon, vyhlásit zákon
pater, otec
duchovenské roucho, klerika
účastnit se náboženského života
člen náboženského společenství
Apoštolský stolec, Svátý stolec
Stát Vatikánského Města
luterský
řeholní řády

Ján Jacoš: Cirkevné právo

Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta,
Prešov, 2006, 174 s., ISBN 80-8068-499-5.

S právem pravoslavné cirkve má zájemce možnost se setkat již ve dvou specializovaných učebních textech ve slovenštině. První je v roce 1997 vydaný autorizovaný překlad knihy „Kanonické právo pravoslávnej cirkvi“, jejímž autorem je profesor Athénské univerzity Panagiotis I. Boumis. Druhou je pak v roce 2006 vydaná publikace „Cirkevné právo“, jejímž autorem je ThDr. Ján Jacoš, Ph.D.

Jacošovo „Cirkevné právo“ je zdařilou kompilací (v dobrém slova smyslu) autorovi dostupné pravoslavné kanonické manualistiky. Pravoslavné právo je zajímavé srovnávat s kanonickým právem katolické cirkve. Také ono si prošlo pochybnostmi o slučitelnosti cirkve s právem, jak je na Západě známe ve vyostřené podobě u Rudolpha Sohma (1841–1917) a jak se znovuobjevily v souvislosti s pokoncilním vývojem v katolické cirkvi do doby, než byl v roce 1983 promulgován nový kodex: „I někteří z pravoslavných teologů zastávali názor, že Církev a právo jsou zcela odlišné věci, že Církev je plná milosti a ne práva, plná lásky a milosrdenství a ne zákona. Takové stanovisko prosazovali teologové, kteří vešli do dějin jako antinomisté...“ (s. 11).

Jako každá obdobná učebnice podává i Jacošovo „Cirkevné právo“ výklad právních dějin cirkve. Ale zatímco pasáže o vývoji v západní cirkve jsou podány vzhledem k pramenům, jež autor uvádí, pouze zprostředkovaně, objevené a nové je pro čtenáře odhalení tematiky právních škol ve staré Byzanci, v Rusku a v Srb-sku (s. 17–22). Za prameny pravoslavného církevního práva označuje autor nejen Bibli, kánony a obyčeje, nýbrž i doktrínu kanonistů, analogii iuris a v byzantském duchu též státní zákonodárství o cirkvi. Do kanonickoprávního systému přijala pravoslavná církev rovněž „kanonické“ listy církevních otců, jako pramen práva uznané, mezi nimi např. list, ve kterém Athanasios Veliký uvádí výčet knih, jež jsou součástí biblického kánonu. Neznámou skutečností je pro čtenáře existence slovanských pravoslavných právních sbírek a knih, z nich je podrobněji probírána „Kormčaja kniga“ svatého Sávy Srbského (s. 63–66).

Ekumenické sněmy katolické církve považuje autor za nelegitimní a vůči ekumenickým snahám po Druhém Vatikánském koncilu projevuje nedůvěru: „Praxe ukázala úplně opačnou realitu. Řím začal aktivně působit zejména v Rusku a na Ukrajině tam, kde neměl své věřící. Tato skutečnost vyvolala reakci Ruské pravoslavné církve, takže byl přerušen i dialog o sjednocení. V římském katolicismu se princip vztahů k Pravoslaví nezměnil ani po druhém Vatikánském koncilu. Navíc byla oživena unie, která je překážkou sjednocení, a navíc se ve velkém praktikuje proselytismus.“ (s. 70–71).

Autor podává také výklad tradičních způsobů aplikace posvátných kánonů pravoslavné církve: přísnost (akribie) a tzv. ekonomie spásy. Příklad oikonomického výkladu: „Můžeme poukázat na povinnost pravoslavných křesťanů pravidelně se zúčastňovat sv. liturgie v neděli a ve svátek. Ve sbírce pravidel je kánon, který příkazuje vyloučit z Církve ty křesťany, kteří se bez závažné příčiny nezúčastnili sv. liturgie třikrát za sebou. (...) I v tomto případě, kdyby se použila přísnost, byla by vyloučena z Církve více než polovina našich pravoslavných věřících.“ (s. 81–82).

Autor probírá podrobně autokefalitu (samostatnost) církví obecně a také cestu Pravoslavné církve v Českých zemích a na Slovensku k této výsadě. Byla jí udělena povýšením z exarchátu moskevským patriarchou Alexijem I. a byla vyhlášena 1951 v Praze. Autor zamlčuje politické pozadí celé záležitosti (zájem samotného Stalina), ale přiznává 47leté váhání konstantinopolského patriarchátu tuto autokefalitu uznat (s. 107).

Zajímavé jsou některé odlišnosti pravoslavného práva od kanonického práva katolické církve v oblasti svátostného působení církve. Pravoslavná církev zná jako mimořádnou formu křtu navíc tzv. křest vzduchem: trojitě zdvižení novorozence do vzduchu ve jménu sv. Trojice. Podmíněný křest se v pravoslaví také používá a není považován za projev vlivu latinské západní církve. Kolísavá byla praxe opětovného pokřtění či naopak nepokřtění jinověrců přijatých do pravoslavné církve, přičemž autor uvádí dnešní stav této problematiky: „Současná praxe je taková, že katolíci a starokatolíci jsou přičleňováni skrze tajinu myropomazání, jelikož existuje apoštolská sukcese jejich biskupů.“ (s. 117). Pozoruhodná je skutečnost, že výběr kandidátů na kněžské svěcení byl po dlouhou dobu založen na volbě: „V Rusku v 11.–15. století vybíral kandidáta na kněze volebním způsobem sám lid církevní obce a vybraného kandidáta představovali biskupovi na přezkoušení a chirotonii. Po 15. století tento původně církevní a demokratický způsob pomalu ale jistě zaniká a od 18. století se výběr kandidáta stává výlučně záležitostí biskupa.“ (s. 119).

Mezi manželskými překážkami se v pravoslavném kanonickém právu nachází rovněž nesvobodné rozhodnutí uzavřít manželství, které je však v katolickém kanonickém právu pojímáno jako vada souhlasu (kán. 1103 CIC/1983). Autor také přiznává rozvodovou praxi v pravoslavné církvi: „V současné době vzrůstá počet rozvodů těch, kdo jsou pokřtěni a církevně oddáni. Pro Církev je to problém, neboť církevní rozvod se může uskutečnit v souladu s kánony Církve a ne na základě soudního rozhodnutí a občanských zákonů.“ (s. 140).

Celá učebnice je rozdělena do deseti tématických oddílů. Jedenáctým oddílem, závěrečným, je příloha, obsahující kompletní text Ústavy Pravoslavné církve v Českých zemích a na Slovensku. Na rozdíl od původně řecké monografie prof. P. I. Boumise se v učebnici Jána Jacoše dozvídáme daleko více podrobností týkajících se slovanských pravoslavných pramenů a vývoje u nás a na Slovensku. Také v tom je učební text „Církevné právo“ obohacující a přinášející mnoho zajímavých informací.

Stanislav Příbyl

INTERNETOVÁ STRÁNKA SPOLEČNOSTI PRO CÍRKEVNÍ PRÁVO

na adrese

<http://spcp.prf.cuni.cz>

obsahuje ve svých rubrikách mimo jiné:

1. Právní předpisy ČR z oblasti konfesního práva od roku 1855 do současnosti, judikaturu českých a československých soudů v této oblasti i Evropského soudu pro lidská práva týkající se náboženské oblasti.
2. Dokumenty z oblasti konfesního i církevního práva.
3. Seznam české i zahraniční literatury v oblasti církevního a konfesního práva.
4. Informace o Společnosti pro církevní právo (kontakt, složení orgánů, Stanovy společnosti).
5. Informace o akcích a přednáškách organizovaných Společností pro církevní právo.
6. Odkazy na internetové stránky vysokých škol, vědeckých institucí, knihoven a státních úřadů, které se problematikou církevního a konfesního práva zabývají.

Stránka je průběžně doplňována a aktualizována.

Obsahuje české a anglické znění.

Dnes Vám představujeme*Presented to You Today**Heute stellen wir Ihnen vor**Oggi vi presentiamo***Ústav pro studium totalitních režimů***Institute for the Study of Totalitarian Regimes**Institut für Forschung der totalitären Regime**L'Istituto per lo studio dei regimi totalitari*

Na základě zákona č. 181/2007 Sb., o Ústavu pro studium totalitních režimů a o Archivu bezpečnostních složek a o změně některých zákonů, vznikl k 1. únoru 2008 Ústav pro studium totalitních režimů a Archiv bezpečnostních složek. Obě tyto instituce v současné době sídlí na adrese Siwiewcova 2, 130 00 Praha 3.

Ústav pro studium totalitních režimů navazuje na plodnou činnost Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, z jehož publikací, vydávaných v několika tématických řadách i samostatně, jsme často čerpali.

V informační publikaci, kterou nově založený Ústav pro studium totalitních režimů v roce 2009 vydal, jeho ředitel PhDr. Pavel Žáček, Ph.D., uvádí:

„K základním úkolům Ústavu pro studium totalitních režimů patří badatelská činnost o době nesvobody (1938–1945), období komunistické totalitní moci (1948–1989), stejně jako o historických procesech, které vedly k převzetí moci Komunistickou stranou Československa, a dokumentace nacistických i komunistických zločinů. Kromě vědecké a ediční činnosti se zaměstnanci Ústavu podílejí na společenském diskurzu o totalitních režimech pořádáním konferencí, filmových pásem, přednáškových cyklů pro odbornou i laickou veřejnost, včetně škol. Odborná produkce zaměstnanců Ústavu i externích spolupracovníků je prezentována ve čtvrtletníku *Paměť a dějiny*, sborníku *Securitas Imperii* a v dalších publikacích. V neposlední řadě je zákonnou povinností Ústavu digitalizace archiválií a dokumentů, resp. celých archivních fondů či sbírek Archivu bezpečnostních složek.“

Internetové stránky Ústavu pro studium totalitních režimů se nalézají na adrese <http://www.ustrcr.cz>.

NAKLADATELSTVÍ, VÝROBU, EXPEDICI TISKOVIN

JAN KRIGL

Pod Strašnickou vinicí 15, 100 00 Praha 10

provozovnu Jaromírova 54, 128 00 Praha 2-Nusle

můžete kontaktovat na tomto spojení:

Tel./Fax: 222 564 552

mobil: 721 711 108

e-mail: jkrigl@centrum.cz

Jednotlivé i hromadné objednávky

i dříve vydaných knih

J. R. Tretera: Synagoga a církve kdysi a dnes, Praha 1994

J. R. Tretera – S. Příbyl: Konfesi právo a církevní právo, Praha 1997,

budou neprodleně vyřízeny.

Ze Společnosti pro církevní právo

Aus der Gesellschaft für Kirchenrecht

Dalla Società per il diritto delle Chiese

Gratulujeme členům naší Společnosti

Dne 27. června 2009 do manželského svazku vstoupili Mgr. Hana Molíková a Josef Klíma, a to svatebním obřadem v římskokatolické kapli Nejsvětější Trojice na zámku Vranov nad Dyjí.

K 1. červenci 2009 byl ICLic. Michal Podzimek, Th.D., kněz diecéze litoměřické, jmenován kaplanem pro pastorační vysokoškoláků, inteligence a pro kulturně výchovnou činnost v městě Liberci (v římskokatolických farnostech na jeho území). Tuto informaci jsme převzali z úředního listu Acta curiae Episcopalis Litomericensis č. 06/2009, bod 11 b.

K 1. červenci 2009 byl římskokatolický novokněz Mag. theol. Stanislav Brožka ustanoven farním vikářem v Táboře a excurrento administrátorem farností Miličín a Neustupov v diecézi českobudějovické.

Úmrtí

Loňského roku byl z našeho středu na věčnost odvolán právní historik JUDr. Václav Šolle, CSc. Patřil k oporám Společnosti pro církevní právo zejména na samém počátku její činnosti roku 1995, kdy se stal jejím členem. Jeho příčiněním se mnoha našich počátečních akcí účastnil i jeho bratr, známý archeolog PhDr. Miloš Šolle.

Letos, 2. května 2009, zemřel člen naší společnosti a známý kanonista doc. ThDr. Vladimír Poláček. Narodil se roku 1925 v Plzni. Již od svých studií teologie se jeho zájem soustředil na kanonické právo východních katolických církví, zejména církve řeckokatolické.

Působení řeckokatolické církve bylo státem na území Československa v mezidobí let 1950–1968 fakticky znemožněno. Na základě změny politického klimatu za „československého jara 1968“, zejména pak vydáním vládního nařízení č. 70/1968 Sb., bylo řeckokatolické církvi jako takové umožněno opět na území Československa působit. Roku 1969 byl Vladimír Poláček vysvěcen

na řeckokatolického kněze v Prešově, avšak nedostal státní souhlas k činnosti v této církvi.

V letech 1990–1995 byl Mons. Vladimír Poláček děkanem Řeckokatolické bohoslovecké fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Prešově a vedoucím katedry církevního práva na této fakultě. V důsledku rozdělení státu přesídlil roku 1995 do České republiky. Působil ve farnosti Domaslavice u Frýdku-Místku. Byl jmenován soudcem Interdiecézního soudu v Olomouci. Na Cyrilometodějské teologické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci vyučoval morální teologii.

Requiescant in pace!

jrt

From the Church Law Society

Congratulations to Members of the Church Law Society

Mgr. Hana Molíková and Josef Klíma married on 27 June 2009 in a wedding ceremony in the Roman Catholic chapel of the Holy Trinity in the Vranov nad Dyjí Chateau.

As of 1 July 2009, ICLic. Michal Podzimek, Th.D., a priest of the Litoměřice Diocese, was appointed the chaplain for university students, intellectuals and cultural-educational activities in the city of Liberec (in the Roman Catholic parishes in the city territory). We noted this information from the official publication *Acta curiae Episcopalis Litomericensis* No. 06/2009, point 11 b.

As of 1 July 2009, the recently ordained Roman Catholic priest Mag. theol. Stanislav Brožka was appointed the parish vicar in Tábor and excurrento the administrator of the parishes in Miličín a Neustupov in the České Budějovice Diocese.

Obituaries

Last year we lost JUDr. Václav Šolle, CSc., a legal historian who was one of the great supporters of the Church Law Society, particularly at its beginnings in 1995 when he became a member. Thanks to his activities we were able to also enjoy the participation of his brother, PhDr. Miloš Šolle, a famous archeologist, at many of our early events.

Doc. ThDr. Vladimír Poláček, a member of our Society and a famous canon law expert, died on 2 May 2009. He was born in Pilsen in 1925. Since the beginning of his theology studies he concentrated on the canon law of eastern Catholic churches, particularly of the Greek Catholic Church. In 1950-1968 the Czechoslovak state practically eliminated any activities of the Greek Catholic Church in the country. Thanks to the change in the political climate during the “Prague Spring“ of 1968, and particularly thanks to governmental regulation No. 70/1968 Coll., the Greek Catholic Church was permitted to be active in Czechoslovakia once again. In 1969 Vladimír Poláček was ordained a Greek Catholic priest in Prešov but did not obtain state approval to be active in the Church.

In 1990–1995 Mons. Vladimír Poláček served as the Dean of the Greek Catholic Theological School of Pavel Jozef Šafárik University in Prešov and the head of the Church Law Department at the School. Following the dissolution of Czechoslovakia he moved to the Czech Republic in 1995; he worked in the parish of Domaslavice at Frýdek-Místek and was appointed a judge of the Interdiocesan Court in Olomouc. He taught moral theology at the Sts Cyril and Methodius School of Theology of Palacký University in Olomouc.

Requiescant in pace!

jrt

Krátké zprávy

Kurze Nachrichten

Le notizie corte

Konference Náboženství a veřejná moc v zemích EU, Olomouc 2009

Ve dnech 11.–12. června 2009 se v budově Arcibiskupského muzea v Olomouci konala mezinárodní konference na uvedené téma, jejímž organizátorem bylo Ministerstvo kultury České republiky, pod vedením náměstka ministra kultury Ing. Jaromíra Taliře a ředitelky odboru církví Ing. Pavly Bendové. Konference se zúčastnilo na 30 odborníků z většího počtu členských zemí Evropské unie. Konference věnovala zvláštní pozornost srovnání metod financování církví v různých zemích a narovnání majetkových křivd. Jednotlivé bloky moderovali JUDr. PhDr. Petr Kolář, Ph.D., a Mgr. Jakub Kříž. Úvodní přednášku Financování církví v zemích Evropské unie přednesl Prof. JUDr. Jiří Rajmund Tretera.

Zřízení metropolitního církevního soudu v Praze

Na základě dekretu prefekta Nejvyššího soudu Apoštolské signatury a po dohodě biskupů České církevní provincie zřídil římskokatolický arcibiskup pražský svým dekretem č. 4722/2009 ke dni 1. 7. 2009 Metropolitní církevní soud Arcidiecéze pražské. K tomuto dni zanikl Interdiecézní soud České církevní provincie, zřízený dekretem arcibiskupa pražského a ordinářů diecéze litoměřické, královéhradecké a českobudějovické ze dne 30. 5. 1982.

Metropolitní soud v Praze se stane s účinností ode dne 1. 7. 2011 odvolacím soudem pro diecézní soudy v Hradci Králové a v Plzni, zřízené ke dni 1. 7. 2009. Do té doby je odvolacím soudem pro tyto soudy Interdiecézní soud Moravské církevní provincie v Olomouci.

Dekret Nejvyššího soudu Apoštolské signatury stanoví, že odvolacím soudem pro Metropolitní církevní soud Arcidiecéze pražské je Interdiecézní soud Moravské církevní provincie v Olomouci. Tento vztah je vzájemný: metropolitní soud v Praze je druhou instancí pro prvoinstanční rozhodnutí interdiecézního soudu v Olomouci.

S přivolením Nejvyššího soudu Apoštolské signatury a na žádost ordinářů litoměřického a českobudějovického, jakož i apoštolského exarchy Řeckokato-

lické církve v ČR, bude Metropolitní soud v Praze projednávat i ty záležitosti, které by jinak příslušely jejich diecézním soudům, až do doby, kdy tyto soudy budou zřízeny.

Soudním vikářem Metropolitního církevního soudu Arcidiecéze pražské byl jmenován P. prof. JUDr. Ignác Antonín Hrdina, DrSc., O.Praem. Zástupcem soudního vikáře tohoto soudu byl jmenován ThDr. Jiří Svoboda, J.C.D.

Zřízení diecézních církevních soudů v Hradci Králové a v Plzni

Dekretem římskokatolického diecézního biskupa královéhradeckého N.E. 1525/2009 byl k 1. 7. 2009 zřízen Diecézní církevní soud Diecéze královéhradecké. Soudním vikářem byl jmenován Mons. Josef Růt, papežský prelát. Zástupcem soudního vikáře tohoto soudu byl jmenován ICLic. Václav Hegr.

Dekretem římskokatolického diecézního biskupa plzeňského č.j. 919/2009 byl k 1. 7. 2009 zřízen Diecézní církevní soud Diecéze plzeňské. Soudním vikářem byl jmenován Mons. ICLic. Vladimír Gajdušek.

15. ročník konference Církev a stát, Brno 2009

Dne 8. září 2009 uspořádala Právnická fakulta Masarykovy univerzity v Brně, katedra ústavního práva a politologie, konferenci na téma Šedesát let církevních zákonů. Organizace se ujali JUDr. Kateřina Šimáčková, Ph.D., Mgr. Petr Jäger, JUDr. Pavel Molek a Mgr. Ladislav Vyhnánek. S příspěvky vystoupilo 13 přednášejících z celé republiky.

Symposium na téma „Petrův úřad – o službě římského biskupa“ v Hradci Králové

Diecézní teologický institut v Hradci Králové oznámil, že na sobotu 19. září 2009 svolal do Nového Adalbertina jednodenní symposium pro kněze, jáhny, pastorační asistenty a další zájemce z řad odborné i široké veřejnosti na uvedené téma. Mezi přednášejícími jsou ThLic. Prokop Brož, Th.D., Mgr. Pavel Kavalír, ThLic. Karel Sládek, Th.D., prof. PhDr. František X. Halas, CSc., a PhDr. Tomáš Petráček, Ph.D., Th.D.

Brief News

Conference Religion and Public Power in EU Countries, Olomouc 2009

The above mentioned international conference took part in the building of Archbishopric Museum in Olomouc, Northern Moravia, on 11–12 June 2009. It was organized by the Ministry of Culture of the Czech Republic, and lead by the Deputy Minister Ing. Jaromír Talíř and Head of Church Department Ing. Pavla Bendová. About 30 experts from most of EU member states participated in the conference. The topics were the comparison of church financing systems and settlement of property injustices caused to churches during the communist totalitarian era. Sessions were chaired by JUDr. PhDr. Petr Kolář, Ph.D., and Mgr. Jakub Kříž. Prof. JUDr. Jiří Rajmund Tretera delivered the introductory lecture Financing of Churches in the EU countries.

Establishment of the Metropolitan Church Court in Prague

Based on a decree by the prefect of the Supreme Tribunal of the Apostolic Signature and an agreement among the bishops of the Bohemian Church province, the Roman Catholic archbishop of Prague issued decree No. 4722/2009 establishing as of 1 July 2009 the Metropolitan Church Court of the Prague Archdiocese. As of that date the Interdiocesan Court of the Czech Church Province, which was created by a decree dated 30 May 1982 by the Prague archbishop and the ordinaries of the Litoměřice, Hradec Králové and České Budějovice dioceses, ceased to exist. As of 1 July 2011 the Metropolitan Court in Prague will become the appellate court for the diocesan courts in Hradec Králové and Pilsen, both established as of 1 July 2009. Until then the appellate court for both courts is the Interdiocesan Court of the Moravian Church Province in Olomouc.

The decree of the Supreme Tribunal of the Apostolic Signature stipulates that the appellate court for the Metropolitan Church Court of the Prague Archdiocese is the Interdiocesan Court of the Moravian Church Province in Olomouc. This relationship is a mutual one; the Metropolitan Court in Prague is the appellate court for first instance decisions by the Interdiocesan Court in Olomouc.

With the consent of the Supreme Tribunal of the Apostolic Signature and upon request by the ordinaries of the Litoměřice and České Budějovice dioceses and the Apostolic Exarch of the Greek Catholic Church in the Czech Republic, the Metropolitan Court in Prague will handle matters that will eventually be dealt with by courts of dioceses once those courts are established.

P. prof. JUDr. Ignác Antonín Hrdina, DrSc., O.Praem. was appointed the Metropolitan Church Court vicar of the Prague Archdiocese; ThDr. Jiří Svoboda, J.C.D. was appointed the deputy vicar of the Court.

Establishment of Church Courts in the Hradec Králové and Pilsen Dioceses

The Church Court of the Hradec Králové Diocese was established as of 1 July 2009 by decree No. 1525/2009 of the Roman Catholic Hradec Králové Diocese bishop. Mons. Josef Růt, a Papal prelate, was appointed the Court vicar; ICLic. Václav Hegr was appointed the deputy vicar of the Court.

The Church Court of the Pilsen Diocese was established as of 1 July 2009 by decree 919/2009 of the Roman Catholic Pilsen Diocese bishop. Mons. ICLic. Vladimír Gajdušek was appointed the Court's vicar.

The 15th Annual Conference “The Church and the State”, Brno 2009

Masaryk University in Brno, Faculty of Law, Departement of Constitutional Law and Politology, organized the above mentioned conference, which reminded sad 60th Anniversary of the communist Acts on Churches (1949). JUDr. Kateřina Šimáčková, Ph.D., Mgr. Petr Jäger, JUDr. Pavel Molek and Mgr. Ladislav Vyhnaněk from the Masaryk University and the Constitutional Court or Supreme Administrative Court of the Czech Republic in Brno organized the conference. 13 speakers from all the Republic, delivered their lectures.

Symposium “Peter’s Office – On the Service of the Roman Bishop” in Hradec Králové

The diocesan theological institute in Hradec Králové announced that it will organize a one-day symposium on the above topic on 19 September 2009 in New Adalbertinum; it is intended for priests, deacons, parish assistants and interested members of the public. The lecturers include ThLic. Prokop Brož, Th.D., Mgr. Pavel Kavalír, ThLic. Karel Sládek, Th.D., prof. PhDr. František X. Halas, CSc., and PhDr. Tomáš Petráček, Ph.D., Th.D.

V komplexu dominikánského kláštera sv. Jiljí
je otevřeno

KNIHKUPECTVÍ OLIVA,

které nabízí nejúplnější produkci české literatury a časopisů vydaných
v oboru
církevní právo.

Najdete zde bohatou nabídku knih z oblasti z teologie, historie a filosofie.

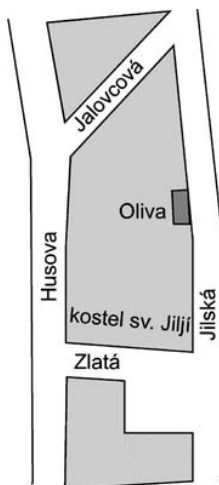
Adresa: Jilská 7, 110 00 Praha 1,

Otevřeno: Po–Pá 10–18 hod.

Tel. 606 657 544

Internetový obchod <http://oliva.op.cz>

Těšíme se na vaši návštěvu a objednávky!

Naše akvizice

Our Acquisitions – Unsere Akquisitionen – Le nostre acquisizioni

BLAŽEK, Petr, EICHLER, Patrik, JAREŠ, Jakub a kol., *Jan Palach '69*, Ústav pro studium totalitních režimů, Praha, 2009, 639 s., ISBN 978-80-87211-04-5.

BOBEK, Michal, MOLEK, Pavel, ŠIMÍČEK, Vojtěch (eds.), *Komunistické právo v Československu*. Kapitoly z dějin bezpráví. Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity, Brno, 2009, 1006 s., ISBN 978-80-210-4844-7.

BOTEK, Libor, DVOŘÁČEK, Jiří, HANUŠ, Milan, *Manželské právo v přehledu pro pastorační potřeby Apoštolského exarchátu Řeckokatolické církve v České republice*, Vydal Apoštolský exarchát Řeckokatolické církve v ČR a Institut sv. Kosmy a Damiána, Praha 2008, 47 s., ISBN 978-80-254-3078-1.

BURSÍK, Tomáš, *Přišli jsme na svět proto, aby nás pronásledovali*, Trestanecké pracovní tábory při uranových dolech v letech 1949 – 1961, Ústav pro studium totalitních režimů, Praha, 2009, 212 s., ISBN 978-80-87211-22-9.

FORMÁNKOVÁ, Pavlína, KOURA, Petr, *Žádáme trest smrti! Propagandistická kampaň provázející proces s Miladou Horákovou*, Ústav pro studium totalitních režimů, Praha, 2008, 608 s., ISBN 978-80-87211-03-8.

MAREK, Pavel (ed.), *Český politický katolicismus 1848 – 2005*, Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno, 2008, 535 s., ISBN 978-80-7325-155-0.

PÁVOVÁ, Jana, *Demagog ve službách strany. Portrét komunistického politika a ideologa Václava Kopeckého*. Ústav pro studium totalitních režimů, Praha, 2008, 192 s., ISBN 978-80-87211-09-0.

VALEŠ, Václav, *Restituce církevního majetku v České republice po roce 1989*, Moravsko-slezská křesťanská akademie, Brno, 2009, 101 s., ISBN 978-80-904075-1-0.

Časopisy – Reviews

Biuletyn Nr 22, rok XIX, Czerwiec 2009, Stowarzyszenie Kanonistów Polskich, Lublin, 2009, 94 s., ISSN 1731-1438.

Z obsahu:

SITARZ, Mirosław, LEWICKA, Mariola, *Kompetencje diecezjalnej rady do spraw ekonomicznych w partykularnym prawie polskim.*

L'année Canonique, La Société Internationale de Droit Canonique et de Législations religieuses comparées, publié avec la collaboration de la Faculté de Droit Canonique de Paris, Letouzey et Ané, Paris, 2007, 568 s., ISSN 0570-1953.

Tome XLIX – 2007

L'office ecclésiastique aujourd'hui

Colloque sur la notion d'“Églises nationales“: Moscou

Études diverses

Notes d'actualité

Chroniques et recensions

Revue de Droit Canonique, Université de Strasbourg, Strasbourg, 2009, ISSN 0556-7378.

Tome 56/1-2

Le droit pénal et l'Église

Právník, č. 9/2009, Teoretický časopis pro otázky státu a práva, Ústav státu a práva AV ČR, Praha, 2009, ISSN 0231-6625.

Z obsahu:

HRDINA, Antonín, *Styčné body církevního (kanonického) a světského práva.*

Teologická reflexe, č. 1/2009, Časopis pro teologii, ročník XV, Univerzita Karlova v Praze – Evangelická teologická fakulta, Praha, 2009, ISSN 1211-1872.

Z obsahu:

FILIPÍ, Pavel, *Absence anathemat v reformatičních konfesích českého původu.*

Ukázky z připravovaného slovníku církevního práva (14)

From the Prepared Dictionary of Church Law

Passagen aus dem vorzubereitenden Lexikon des Kirchenrechts

Dal nascente dizionario di diritto canonico

Anglikáni

příslušníci asi 40 církví anglikánského společenství (Anglican Communion) ze 135 zemí světa; tyto církve se definují jako samostatný směr v křesťanství odlišný od společenství katolického (římského), pravoslavného a protestantského.

Počátky anglikánství lze spatřovat v odštěpení anglické církve (Church of England) od římské církve královským aktem z roku 1533. Teologické, právní a liturgické vymezení provedl o dvacet let později → reformátor Tomáš Cranmer, arcibiskup z Canterbury, v duchu spojení prvků → katolických a → kalvínských. K dalšímu prohloubení došlo v době panování královny Alžběty I.

Church of England má dvě provincie v čele s arcibiskupy z Canterbury a z Yorku (27 diecézí a 11 diecézí). Má postavení → zavedené církve se zastoupením v parlamentu (ve sněmovně lordů). Další anglikánské církve na britských ostrovech, tj. Church in Wales, Episcopal Church of Scotland a Church of Ireland, toto postavení nemají.

V severní Americe anglikáni používají názvu → episkopálové. Jde o Episcopal Church of the USA a Church in Canada. Větší počet anglikánských církví je v členských státech britského Commonwealthu i v řadě dalších zemí Afriky a Asie.

Anglikánské společenství je reprezentováno → Lambethskou konferencí, nazývanou podle paláce, v němž dříve v Londýně sídlil arcibiskup canterburský.

V Čechách anglikáni působí při českobratrském evangelickém kostele klimentském na Novém Městě pražském, organizačně se přidružili ke → starokatolické církvi.

Azyl

1. v současné době oprávnění státu jakožto územního suveréna poskytnout cizinci pronásledovanému pro národní, rasovou nebo náboženskou příslušnost nebo pro politické či náboženské smýšlení právo pobývat na jeho území a nevydat ho stíhajícímu státu;

2. v minulosti právo náboženských institucí poskytnout pobyt osobě stíhané z různých důvodů (i pro případný kriminální delikt) ochranu ve svých budovách (a nevydat ho zástupcům veřejné moci).

Baptisté

z řec. baptizo (křtít, ponořit);

příslušníci baptistických církví; jejich původ nalézáme v anglické reformaci, v jednom ze směrů rozhodných → kalvinistů (→ puritánů); se směrem → kongregacionalistickým je spojuje důsledné zachovávání → kongregačního zřízení. Specifikem baptistů je udělování → křtu pouze dospělým vyznavačům, a to zpravidla ponořením, a neuznávání křtu uděleného v dětství; navazují v tom na holandské a německé → anabaptisty (novokřtěnce), věroučně se přidržují tradičních článků víry, a proto na rozdíl od anabaptistů jsou počítáni k → protestantům.

V českých zemích působí od roku 1885, jako Bratrská jednota baptistů byli státem uznáni roku 1950. Mezinárodním konfesním svazem baptistických církví je Světový svaz baptistů (Baptist World Alliance, BWA).

Bollandisté

příslušníci vědecké školy vydavatelů → legend (→ legendistů), která používá kritických metod ve vědě obvyklých; tvoří ji členové jezuitského řádu; školu založil v 17. stol. Jan Bolland (+ 1665).

Českobratrští evangelíci

členové Českobratrské církve evangelické, tj. sjednocené kalvínsko-luterské církve, navazující na českou reformaci podobojí i bratrskou; sg. mask.: česko-bratrský evangelík, sg. fem.: českobratrská evangelička. Důsledně se drží → církevního zřízení presbyterně-synodního. Viz také → čeští bratři.

Čeští bratři

historické označení, užívané pro příslušníky Jednoty bratrské, resp. Jednoty bratří českých, reformační církve založené v Kunvaldě u Žamberka roku 1457, a následně rozšířené, zejména v 16. až 17. století, v Čechách, na Moravě a v některých částech Polska;

k odkazu českých bratří se hlásí vyznáním i názvem tyto soudobé církve:

a) Jednota bratrská, obnovena roku 1727 v Herrnhutu (Ochranově) v Horní Lužici (Unitas Fratrum, Brüdergemeine, Moravian Brethren, Evangelická církev bratrská, Evangelická církev ochranovská) a rozšířená v řadě zemí několika kontinentů;

b) Církev bratrská, založená v Praze a v Brně roku 1880 pod názvem Svobodná církev reformovaná, užívající v letech 1919 – 1967 názvu Jednota česko-bratrská; církev → kongregacionalistického typu, nyní se zřízením kongregačně-presbyteriálním, působící na území českých zemí i Slovenska;

c) Česko-bratrská církev evangelická, ustavená v roce 1918 sjednocením českých evangeliků → a. v. a → h. v.; členové této církve se nazývají → česko-bratrskými evangelíky;

d) Bratrská jednota → baptistů, svého času zvaná též Bratrská jednota Petra Chelčického (baptistů), založená v Čechách roku 1885, působící na území českých zemí i Slovenska.

Hugenoti

historické označení francouzských → kalvinistů, dnes → reformovaná církev francouzská.

Husité

1. příslušníci církve podobojí, tj. reformační církve v českých zemích v 15. až 17. století, hlásící se k odkazu → reformátora Jana Husa (→ kališníci, → utrakvisté) ;

2. od roku 1971, kdy Církev československá rozšířila svůj název na Církev československá husitská, je užíván pro její příslušníky název členové Církve československé husitské nebo také zkráceně husité; Církev československá byla založena roku 1920 stoupenci reformního hnutí katolického duchovenstva; dnes se ve svých předpisech charakterizuje jako „církev husitského reformačního směru“.

Independenti

nezavislí; historický alternativní název pro → kongregacionalisty.

Kalich

lat. calix;

nádoba na krev Páně pod → způsobou vína, užívaná ve všech církvích při vysluhování svatých Večeří Páně neboli → Eucharistie.

Kališníci

neboli → utrakvisté, příslušníci církve podobojí v době předbělohorské; název je odvozen od podávání Eucharistie pod obojí způsobou, tedy i pod způsobou kalicha, a to nejen kněžím, ale i laikům.

Kalvinisté

evangelíci (protestanté), kteří se hlásí k odkazu → reformátora Jana Kalvína, resp. jím založenému typu reformace, zvanému také ženevským; příslušníci →

evangelických církví → h. v. neboli reformovaných církví. Používají církevní zřízení → presbyterně-synodní nebo → kongregacionalistické.

Klášter

lat. monastērium, conventus;

1. budova, určená ke společnému životu → řeholníků nebo → řeholnic; její podstatnou částí je prostor určený výhradně jim, zvaný → klauzura;
2. základní společenství řeholníků nebo řeholnic, → právnická osoba.

Klauzura

z lat. claustrō: uzavřít;

část → kláštera, určená výlučně řeholníkům či řeholnicím; řeholní právo stanoví, které další osoby mají do klauzury přístup (příslušní řeholní představení, biskupové, lékaři, techničtí pracovníci).

Klauzura papežská

druh → klauzury, která je řeholnicemi opouštěna jen na výslovné dovolení představené; její součástí musí být klášterní budova i zahrada.

Kongregacionalisté

z angl. congregation (sbor, církevní obec);

příslušníci kongregacionalistických (kongregačních) církví, odvozujících svůj původ od křídla rozhodných → kalvinistů (→ puritánů), založených působením Jindřicha Jacoba v Cambridgi; na rozdíl od → presbyteriánů je jejich církevní zřízení decentralizované; zdůrazňující naprostou svrchovanost každého místního sboru (církevní obce), který je církví již sám o sobě; odmítají každou nadřazenou strukturu jak biskupskou tak synodní (proto používali též označení independenti, tj. nezávislí); kazatelé a ostatní představitelé jsou voleni sborem; společné orgány církve mají pouze koordinační funkci.

V českých zemích má kongregační zřízení → Bratrská jednota baptistů a vychází z něho → Církev bratrská, která své → církevní zřízení charakterizuje jako kongregačně-presbyterní.

Většina kongregacionalistů je sdružena ve Světovém svazu reformovaných církví (World Alliance of Reformed Churches, WARC).

Kongregační

→ kongregacionalisté.

Kvakeři (kvékři)

z angl. to quake (třásti se),

neoficiální název pro příslušníky rozhodné → kalvínské (→ puritánské) církve zvané Náboženská společnost přátel (Religious Society of Friends), se samostatnými sbory, bez stálých kazatelů (bez duchovenstva); církve založil v Anglii Jiří Fox. Významnou osobností byl pak Vilém Penn, vlastník kolonie Pennsylvanie. Uplatňují důsledný pacifismus, rovnost lidí, náboženskou toleranci, přátelskou → odluku státu a církve; přispěli k zápasu za osvobození otroků a k humanizaci vězeňství.

Kurátor

z lat. cūra, tj. péče, starost;

1. v církevní oblasti: laický církevní představený v některých evangelických církvích, zpravidla předseda nebo místopředseda → staršovstva farního → sboru; jde o typický protestantský církevní výraz, významově odlišný od pojmu → kurát v katolické církvi;

2. ve světské oblasti: obcí či státem jmenovaný pečovatel o určitou skupinu osob (např. sociální kurátor).

Kurátor seniorátní

laický představený → seniorátu v → evangelické církvi.

Kurátor synodní

nejvyšší laický představený Českobratrské církve evangelické.

Lambethská konference

→ anglikáni.

Legenda

lat. legenda, tj. to co třeba číst;

1. středověká epická skladba obsahující vyprávění o životě a často také umučení některého z křesťanských světců nebo světic, s důrazem na mravní a náboženské poučení, ve své době určená k hlasitému předčítání; stupněm své historické hodnověrnosti se různé legendy navzájem značně liší;

2. popisky (vysvětlivky) na mapách, diagramech, katalogích apod.

Legendární

1. ve vlastním slova smyslu: související s → legendou (ve smyslu sub 1);

2. v přeneseném slova smyslu: bájemi opředený.

Legendář

lat. liber legendārius;

historické označení pro sbírku legend, mnohdy seřazených v pořadí, v jakém se v různých dobách slavily v církevním kalendáři památky jednotlivých světců nebo světic.

Legendista

historické označení pro sběratele legend.

Lekce

četba z Písma svatého při bohoslužbách (různých církví), → perikopa.

Lekcionář

kniha, obsahující čtení z Písma svatého k bohoslužebným učelům; → lekce; → liturgické knihy.

Lektorium

lat. lectōrium;

čítárna; místnost v → kláštorech a jiných církevních zařízeních, určená k soukromé četbě.

Metodisté

nejprve hnutí uvnitř → anglikánské církve, směřující k prohloubení náboženského života, které v pol. 18. stol. založili v Oxfordě Jan a Karel Wesleyové a Jiří Whitefield jako modlitební skupiny k metodickému pěstování osobní zbožnosti (návaznost na → pietismus, o něco dříve rozšířený ve středoevropském → luterství).

Z vlivu metodistického hnutí povstaly po roce 1770, nejprve v USA, samostatné metodistické církve. Členy jsou jen ti, kdo osobně víru vyznávají; základem církevní organizace metodistů jsou sbory, ale centralizační tendence v církevním zřízení je patrná. Nejpočetnější metodistická církev v USA má → episkopální zřízení. Na britských ostrovech důležitým mezičlánkem řízení jsou skupiny sborů zvané podle pravidelného jednání svých zástupců jako „čtvrletní konference“ (angl. quarterly meeting).

Po roce 1918 přispěla tehdejší americká metodistická episkopální církev jižní ke vzniku církve metodistické v Československu, vedené vlastním → superintendentem a výroční konferencí; dnes tvoří Evangelická církev metodistická v ČR a v SR společnou „výroční konferenci“ a patří do většího celku Centrální konference pro střední a jižní Evropu se sídlem v Curychu, v jejímž čele stojí → biskup.

Mezinárodním konfesním svazem metodistických církví je Světová metodistická rada (The World Methodist Council, WMC).

Monastýr

název pro → klášter ve východních církvích.

Perikopa

krátký úryvek z textu Bible, resp. výsek biblického textu, určený k předčítání při bohoslužbách (k → lekci), resp. jako podklad pro kázání; značí se názvem biblické knihy, kapitoly, počátečním a konečným veršem.

Perikopy jsou sestavovány do řad, často v souvislosti s průběhem liturgického roku. Nejstarší řady pocházejí z raného středověku, jiné jsou novější, mnohdy jsou obměňovány a inovovány.

V některých církvích jsou církevní autoritou určené řady perikop k použití závazné, v jiných jsou pomůckou k určení, které biblické texty při jednotlivých bohoslužbách kazatel použije. Některé řady perikop jsou vlastní určitým konfesím, jiné jsou používány v ekumenickém rozměru.

Presbyteriáni

příslušníci presbyteriánských církví, křídla rozhodných → kalvinistů (→ puritánů), založených nejprve ve Skotsku (Jan Knox v Edinburghu), a posléze v Anglii (Tomáš Cartwright v Cambridgi); tyto církve se posléze rozšířily do dalších zemí; členové uvedených církví tvoří farní a širší sbory na synodním (pyramidálním) principu; na řízení farního sboru se účastní volbou starších neboli → presbyterů, vysílajících své zástupce do vyšších a nejvyšších církevních orgánů (konvent, synod nebo generální shromáždění); kazatelé jsou presbytery, kteří vykonávají svou službu jako výlučné povolání; vyšší církevní orgány bývají složeny paritně z kazatelů a ostatních presbyterů; tyto církve jsou sdruženy ve Světovém svazu reformovaných církví (World Alliance of Reformed Churches, WARC).

Puritáni

z lat. pūrus (čistý);

1. historické označení církevních hnutí, jež usilovaly o důslednější reformaci anglické církve, zejména o její očištění od zbytků katolického liturgismu a od → episkopalismu (vlády biskupů) v církevním zřízení; název pochází z programového spisu Puritan Articles of Convocation z r. 1563; následně se puritánství rozdělilo na dva směry, → presbyteriány a → kongregacionalisty; na kongregacionalistický směr navázali → baptisté a → kvakeři;
2. v přeneseném slova smyslu: lidé přísní, asketičtí, vážní.

Utrakvisté

→ kališníci.

Wesleyáni

jedna z → metodistických církví.

Zavedená církev

angl. Established Church;

na britských ostrovech výraz pro církev, která byla církví zavedenou panovníkem, a jako taková má dosud v několika málo směrech přednostní postavení před jinými církvemi ve státě (např. ve vedení vlastních matrik); v Anglii (bez Walesu) je to → anglikánská Church of England, ve Skotsku → presbyteriánská Church of Scotland; jde o drobný pozůstatek z dob konfesního státu; výhody zavedených církví jsou tak symbolického rázu, že označovat je za církve státní by bylo poněkud nadnesené.

**Upozornění na rejstřík dosud uveřejněných hesel
slovníku církevního práva**

Rejstřík všech dosud uveřejněných hesel s označením čísla Revue církevního práva, v němž k uveřejnění došlo, je k dispozici na internetových stránkách Společnosti pro církevní právo <http://spcp.prf.cuni.cz>. Rejstřík bude postupně doplňován.

Jiří Rajmund Tretera, Záboj Horák